

ГОВЬ-АЛТАЙ аймгийн ШАРГА сум
ХӨГЖЛИЙН СТРАТЕГИ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ
(2014-2024 он)

2014 он

Шарга сумын хөгжлийн стратеги төлөвлөгөөг сумын Засаг дарга М.Тунгалагтамир даргатай сумын Төлөвлөлт, хяналтын хороо, сумын ИТХТ-ийн нарийн бичгийн дарга Н.Нарантуяа ахлагчтай Ажлын хэсэг хамтран 2013 оны 11 дүгээр сараас 2014 оны 04 сар хүртэлх хугацаанд сумын төв-Баянгол багт боловсруулав.

Хөгжлийн стратеги төлөвлөгөөг сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2014 оны 04 дугаар сарын 18 –ний өдрийн ээлжит ҮII хуралдаанаар хэлэлцэж батлав. **Тогтоолын дугаар 07/01.**

ГОВЬ-АЛТАЙ аймгийн ШАРГА сумын хөгжлийн стратеги төлөвлөгөө нь тус сумын төр, нутгийн удирдлагын болон төрийн бус байгууллага, иргэд, олон нийт, аж ахуйн нэгжийн хамтын бүтээл бөгөөд өмчлөх, зохиогчийн эрх тус суманд хадгалагдана.

Төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн явц, үр дүнг сумын Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурал, Төлөвлөлт, хяналтын хороо жил бүр хэлэлцэж, төлөвлөгөөний явцыг үнэлэх, шаардлагатай нэмэлт өөрчлөлт оруулах, тодотгох байдлаар сайжруулж байна.

Шарга сумын хөгжлийн энэхүү төлөвлөгөөг Мерси Кор олон улсын байгууллага болон Монголын нутгийн удирдлагын холбооноос хэрэгжүүлж буй “Иргэдийн оролцоо ба орон нутгийн хөгжлийн төлөвлөлт” төслийн хүрээнд тухайн байгууллагуудын арга зүй, зохион байгуулалт, санхүүгийн дэмжлэгтэйгээр боловсруулав.

ГОВЬ-АЛТАЙ АЙМГИЙН
ШАРГА СУМЫН
ИРГЭДИЙН ТӨЛӨӨЛӨГЧДИЙН
ХУРЛЫН ТОГТООЛ

20 14 оны 09 сарын 18 өдөр

Дугаар 0761

Баянгол

Г Сумын хөгжлийн мастер төлөвлөгөө Г
батлах тухай

Монгол Улсын Засаг захиргаа нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 1-ийн 2-ийн "а" дахь заалтыг үндэслэн ТОГТООХ нь:

1. Сумын нийгэм эдийн засгийн 2014-2024 оны урт хугацааны хөгжлийн мастер төлөвлөгөөг хавсралтаар баталсугай.
2. Төлөвлөгөөнд тусгагдсан ажлуудыг жил бүрийн аймаг, сумын нийгэм эдийн засгийг хөгжүүлэх үндсэн чиглэлд оруулан, хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай хөрөнгийн эх үүсвэрийг тухайн оны орон нутгийн төсөвт тусгуулж, үр дүнг ИТХ-д тайлагнаж, ажиллахыг сумын Засаг дарга /М.Тунгалагтамир/-д даалгасугай.
3. Сумын хөгжлийн мастер төлөвлөгөөний боловсруулалтыг нарийвчлан хянаж, 2014 оны 04 дүгээр сард багтаан хэвлэлтэнд хүргүүлэхийг ажлын хэсгийн ахлагч /Н.Нарантуяа/-д үүрэг болгосугай.
4. Сумын нийгэм эдийн засгийг хөгжүүлэх мастер төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн үр дүнд тогтмол хяналт тавьж ажиллахыг ИТХ-ын Тэргүүлэгчдэд даалгасугай.

ДАРГА Г.АРИУНБАЯР

ШАРГА СУМЫН ИРГЭДИЙН ТӨЛӨӨЛӨГЧДИЙН ХУРЛЫН ДАРГА Г.АРИУНБАЯР:

МНУХ, олон улсын Мерси кор байгууллагын дэмжлэгтэйгээр “Иргэний оролцоо-Хөгжлийн төлөвлөлт” төсөлд улсын хэмжээнд хамрагдсан 120 сумд багтаж, орон нутгийнхаа хэтийн хөгжлийг өөдрөгөөр төсөөлөн төлөвлөж байгаадаа баяртай байна.

Сумын хөгжлийн төлөвлөгөө боловсруулах ажлын хэсэг, төлөвлөлт хяналтын хороо болон 4 дэд хороо байгуулагдан иргэдийн санал авах ажлыг олон хэлбэрээр зохион байгуулж, нэлээдгүй олон хоног, олуулаа ажилласаны үр дүнд олны санаа оломгүй далай гэдгээр олон ургальч санааг тусгасан төлөвлөлт болсон гэж үзэж байна.

Төлөвлөнө гэдэг сайн судалж, тал бүрээс нь нягталж, хүн бүрийн үүрэг зорилгыг ойлгуулж, юуг яаж хийх, хэзээ хэн хийх, ямар хөрөнгө хүч гаргах, хаанаас дэмжлэг авах, хэн хариуцах, ямар үр дүн гарах зэргийг оновчтой тооцож боловсруулахыг хэлнэ гэж ойлгодог.

Сумын хөгжлийн мастер төлөвлөгөө батлагдсанаар манай сум хөгжлийн тольтой болж байна.

Өнөө үед сум орон нутгийн хөгжлийн сан бий болж ард иргэдийн санал санаачлага, хөгжлийн сайн төлөвлөлтөд тулгуурлан бүтээн байгуулалтыг бий болгох боломж бүрдэж байгаа нь дэвшил, бас хөгжил юм.

СУМЫН ЗАСАГ ДАРГА М.ТУНГАЛАГТАМИР

Бид 2014-2024 онд сум хөгжүүлэх мастер төлөвлөгөөгөө баг, байгууллага, иргэдээрээ хэлэлцэн уугуул, суугуул эрдэмтэн мэргэд, бизнес эрхлэгчдийн санал бодлыг сонсч боловсрууллаа. Сайн төлөвлөлт гэдэг бол хөгжлийн түлхүүр байх ёстой. Сонгуулийн үр дүнд томилогдсон удирдлагууд сумын мастер төлөвлөгөөг гол үндэс

болгон үндсэн чиглэл, үйл ажиллагааны хөтөлбөрөө боловсруулж ажиллахад дөхөм болсон бодлогын томоохон баримт бичиг болсон гэж үнэлж байна. Энэхүү мастер төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг ханган ажиллахад иргэн бүрийн үүрэг оролцоо, санал санаачлага хамтын ажиллагаа чухал гэдгийг онцлон тэмдэглэмээр байна. Мастер төлөвлөгөөг боловсруулан хэрэгжүүлснээр сум орны хөгжил дэвшил, ард иргэдийн амьдрал ахуйд бодитой өөрчлөлт гарна гэдэгт итгэж байна.

ГАРЧИГ

ДД	Бүлэг, сэдвийн нэр, агуулга	Хуудасны дугаар
1	УДИРТГАЛ	
2	СУМЫН ХӨГЖЛИЙН СТРАТЕГИ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ХУРААНГУЙ	
3	Төлөвлөгөө боловсруулсан үндэслэл	
4	Төлөвлөгөөний зорилго, зорилтууд	
5	Хөгжлийн стратеги төлөвлөгөө боловсруулсан арга зүй	
6	Хөгжлийн төлөвлөгөө боловсруулах ажлын зохион байгуулалт, зарчим, үйл явц	
7	Төлөвлөгөө боловсруулсан бүрэлдэхүүн	
8	СУМЫН ХӨГЖЛИЙН ОДООГИЙН БАЙДАЛ	
9	Сумын товч танилцуулга	
10	Нутгийн удирдлагын зохион байгуулалт	
11	Эдийн засгийн ерөнхий үзүүлэлтүүд	
12	Эдийн засгийн салбаруудын хөгжил	
13	Нийгмийн салбарын хөгжлийн байдал	
14	Байгаль орчны салбарын хөгжил	
15	Сумын эдийн засгийн чадавхийн үнэлгээ	
16	Сумын бизнесийн орчны судалгааны үр дүн ба дүгнэлтүүдийн тойм	
17	СУМЫН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	
18	СУМЫН ХӨГЖЛИЙН АЛСЫН ХАРАА, ЗОРИЛГО, ЗОРИЛТУУД	
19	Сумын хөгжлийн зорилго, зорилтуудын хүрээнд хэрэгжүүлэх төсөл, хөтөлбөрүүдийн тойм	
20	Төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд хамаарах талууд, тэдний оролцоо, хүлээх үүрэг	
21	Хөгжлийн төсөл хөтөлбөрт оролцох хөрш зэргэлдээ сумдтай хамтран ажиллах	
22	ТӨЛӨВЛӨГӨӨГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭРЭГСЭЛ	
23	ХЯНАЛТ, ҮНЭЛГЭЭ	
24	ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ХАВСРАЛТУУД	

УДИРТГАЛ

УЛСЫН ИХ ХУРАЛ 2001 ОНД “МОНГОЛ УЛСЫН БҮСЧИЛСЭН ХӨГЖЛИЙН ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ”, 2008 ОНД “МЯНГАНЫ ХӨГЖЛИЙН ЗОРИЛТОТ СУУРИЛСАН ҮНДЭСНИЙ ХӨГЖЛИЙН ЦОГЦ БОДЛОГО”-ЫГ БАТАЛСНААР 2021 ОН ХҮРТЭЛ БҮС НУТГИЙН ХҮРЭЭНД АЙМАГ, ОРОН НУТГИЙГ ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТАЛААР БИЕ ДААЛГАН ХӨГЖҮҮЛЭХ ТӨРИЙН БОДЛОГЫГ ТОДОРХОЙЛСОН. ЭНЭХҮҮ БОДЛОГОД НИЙЦҮҮЛЭН СУМЫН ТҮВШИНД ОРОН НУТГАА ХӨГЖҮҮЛЭХ ДУНД БОЛОН УРТ ХУГАЦААНЫ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨТЭЙ БОЛОХ АСУУДАЛ ЧУХАЛ БОЛЖ БАЙНА.

УГ АСУУДЛУУДЫГ ШИЙДВЭРЛЭХЭД НУТГИЙН ИРГЭДИЙН ИДЭВХТЭЙ ОРОЛЦООТОЙГООР ХЭРЭГЦЭЭНД СУУРИЛАН ХӨГЖЛИЙГ ТӨЛӨВЛӨХ, БИЗНЕСИЙН ТААТАЙ ОРЧИН БҮРҮҮЛЭХ, ОРОН НУТГИЙНХАА НӨӨЦ БОЛОМЖИД ТУЛГУУРЛАН ЭДИЙН ЗАСГИЙН САЛБАРУУДЫГ ХӨГЖҮҮЛЭХ, ӨРСӨЛДӨХ ЧАДВАР, БҮТЭЭМЖИЙГ НЭМЭГДҮҮЛЭХ ТӨР НИЙГМИЙН ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ ЧАНАР ХҮРТЭЭМЖИЙГ НЭМЭГДҮҮЛЭХ, БАЙГАЛЬ ОРЧНЫГ ХАМГААЛАН НӨӨЦИЙГ НЬ ЗОХИСТОЙ АШИГЛАХ ЗЭРЭГ ШИНЭ ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ ШИНЭЛЭГ АРГА ЗАМААР ХАНДАХ НЬ НЭН ШААРДЛАГАТАЙ БОЛЖ БАЙНА.

Төлөвлөгөөний зорилго, зорилтууд

ЗОРИЛГО-1. ДЭД БҮТЦИЙГ ХӨГЖҮҮЛЖ, АРД ИРГЭДИЙН АЯ ТУХТАЙ АМЬДРАХ, АЖИЛЛАХ ОРЧНЫГ БҮРДҮҮЛЭХ ХҮРЭЭНИЙ “ЗОРИЛТУУД”

1. Зам тээврийн хөгжлийг түргэтгэж, эдийн засгийн үр өгөөжийг нэмэгдүүлнэ.
2. Орчин үеийн хот байгуулалтыг бий болгож, тохилог тав тухтай ажлын байр, амьдрах орчныг бүрдүүлнэ.
3. Сумын төвийн өнгө үзэмж, орчны тохижилтыг сайжруулна.
4. Мэдээлэл харилцаа холбоо, шугам сүлжээг өргөтгөн шинэчлэнэ.

ЗОРИЛГО-2. ИРГЭДЭД ТӨРИЙН ҮЙЛЧИЛГЭЭГ ЧАНАР ХҮРТЭЭМЖТЭЙ ХҮРГЭЖ ХҮН АМЫН ӨСӨЛТИЙГ БОДЛОГООР ДЭМЖИН АЖИЛЛАЖ АМЬДРАХ ТААТАЙ ОРЧИНГ БҮРДҮҮЛНЭ. ХҮРЭЭНИЙ “ЗОРИЛТУУД”

1. Төрийн үйлчилгээг иргэдэд ил тод шуурхай хүргэж, мэргэшсэн боловсон хүчнээр хангана.
2. Эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээний орчин нөхцөл, чанар хүртээмжийг сайжруулж хүн амын өвчлөлийг бууруулна.
3. Боловсролын үйлчилгээний чанар хүртээмжийг дээшлүүлж, сургалтын орчинг сайжруулна.
4. Соёлын үйлчилгээний цар хүрээг өргөжүүлж, иргэдийн гоо зүйн боловсролыг дээшлүүлнэ.

ЗОРИЛГО-3. АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ УУЛ УУРХАЙГ ТҮШИГЛЭСЭН БАЙГАЛЬ ОРЧИНД ЭЭЛТЭЙ ЭДИЙН ЗАСГИЙГ ЦОГЦООР НЬ ХӨГЖҮҮЛЭХЭД ОРШИНО. ХҮРЭЭНИЙ “ЗОРИЛТУУД”

1. Байгалийн өвөрмөц тогтоц бүхий газруудыг түшиглэн аялал жуулчлалын бааз байгуулна.
2. Байгаль хамгаалах иргэдийн нөхөрлөл, бүлгийг дэмжиж байгалийг унаган төрхөөр нь байлган, ард иргэдийг ногоон орчинд амьдрах нөхцлийг бүрдүүлнэ.
3. Түүх соёлын үл хөдлөх дурсгалыг хамгаалж, хүүхэд залуучуудад сурталчлан таниулна.

ЗОРИЛГО-4. УЛАМЖЛАЛТ МАЛ АЖ АХУЙГАА ЭРХЛЭН УЛМААР ХАА-Н САЛБАРЫГ ЭРЧИМЖҮҮЛЖ, ЖДҮ-ИЙГ ХӨГЖҮҮЛНЭ. ХҮРЭЭНИЙ “ЗОРИЛТУУД”

1. Уламжлалт мал аж ахуйг эрчимжүүлж, малын үүлдэр угсааг сайжруулан сүргийн зохистой харьцааг бүрдүүлнэ
2. Газар тариалан эрхлэлтийг нэмэгдүүлж, хадлангийн талбайн ашиглалтыг сайжруулан, дэвшилтэт техник, тоног төхөөрөмжийг нэвтрүүлж, 1 га-гаас авах ургацын хэмжээг нэмэгдүүлнэ
3. Өрхийн үйлдвэрлэл болон жижиг дунд үйлдвэрийг хөгжүүлэн ажлын байрыг нэмэгдүүлж, ажилгүйдэл, ядуурлыг бууруулж туслах аж ахуйг эрхлэн хөгжүүлж эдийн засгийн тогтвортой хөгжлийг хангана

**СУМЫН ХӨГЖЛИЙН СТРАТЕГИ ТӨЛӨВЛӨГӨӨГ БОЛОВСРУУЛСАН:
АЖЛЫН ХЭСГИЙН БҮРЭЛДЭХҮҮН:**

Сумын Засаг даргын захирамжаар ЭЗ-ийн хөгжлийн стратеги төлөвлөгөө боловсруулах “АЖЛЫН ХЭСЭГ” байгуулагдан ажиллаж байна.

АЖЛЫН ХЭСГИЙН БҮРЭЛДЭХҮҮН:

Ахлагч: -Н.Нарантуяа- Сумын ИТХ-ын Тэргүүлэгчдийн нарийн бичгийн дарга
Гишүүд: Ц.Бямбаа- Сумын Засаг даргын орлогч

Х.Төмөрбаатар-ИТХ-ын Тэргүүлэгч
Б.Бөхчулуун- ИТХ-ын Төлөөлөгч, Улаантүг багийн ИНХ-ын дарга
Б.Чулуунжав- Сондуулт багийн Засаг дарга
Д.Алтайбаатар-Сургуулийн ня-бо
Д.Ончимэг- ЗДТГ-ын ДАШБ хариуцсан

мэргэжилтэн
Төлөвлөгөө боловсруулах ажлын чиглүүлэгчээр сумын ИТХ-ын Тэргүүлэгчдийн нарийн бичгийн дарга Н.Нарантуяа ажиллаж байна.

ТӨЛӨВЛӨЛТ, ХЯНАЛТЫН ХОРООНЫ АЖИЛЛАХ ЗАРЧИМ

- Төлөвлөлтийн бүх шатанд олон нийтийн оролцооны аргыг ашиглах
- Нийгэм, эдийн засгийн хөгжилд голлон суурилах
- Эдийн засгийн өсөлт, ололтыг нийгэм, байгаль орчны нөхцөл байдалтай холбон тэнцвэржүүлэх
- Хувийн хэвшлийн аж ахуйн, ЖДҮ-ийн хөгжлийг дэмжих
- Төлөвлөгөөний боловсруулалт, хэрэгжилт, хяналт, үнэлгээнд төр, олон нийт, иргэд, аж ахуйн нэгж, хувийн хэвшлийн оролцоо үүргийг тодорхойлох, хангах
- Орон нутгийн нөөц боломжийг ашиглах
- Улс, аймаг, бүс нутгийн хэмжээний хөгжлийн үзэл баримтлал, хөтөлбөр, төсөлтэй уялдуулах зэрэг болно.

Төлөвлөлт, хяналтын хороо

Сумын ИТХ-ын Тэргүүлэгчдийн 2013 оны 06 дугаар сарын 11-ний өдрийн 14 дүгээр тогтоолоор сумын хөгжлийн мастер төлөвлөгөөг боловсруулах, хэрэгжүүлэх, хяналт үнэлгээ хийх чиг үүрэг бүхий төлөвлөлт хяналтын хороог байгуулж, мөн Тэргүүлэгчдийн 2013 оны 25 дугаар тогтоолоор дараах **4 дэд хороодыг** байгуулан ажиллалаа.

1. ЭДИЙН ЗАСАГ, БИЗНЕСИЙН ХӨГЖЛИЙН ДЭД ХОРОО

Ахлагч: -М.Тунгалагтамир\Засаг дарга\
Гишүүд: Н.Гэрэлмаа –Төрийн сангийн төлөөлөгч
Х.Төрбат- МЭҮТасгийн дарга
Х.Даваацэрэн- МЭҮТасгийн мэргэжилтэн
Б.Гантулга- МЭҮТасгийн мэргэжилтэн
Н.Ганзориг-ЗДТГ-ын ня-бо
Д.Алтайбаатар- Сургуулийн ня-бо
Х.Уранцэцэг- ЗДТГ-ын архив бичиг хэргийн
ажилтан
Н.Цогзолмаа -ХААН банкны эрхлэгч
П.Бямбадулам-Төрийн банкны эрхлэгч
А.Алтангэрэл- Улаан туг багийн Засаг дарга

М.Гэрэлмаа- ИТХ-ын Төлөөлөгч
Х.Төмөрбаатар-Тахийн Шарга ХХК-ний
захирал
Б.Бүрдэлбат-Дүүрэн Шарга ХХК-ний
захирал
Ж.Эрдэнэлүрэв- Дэлгэрэх Шарга хоршооны
дарга
Б.Шинэхүү- Тунамал Шарга хоршооны ня-
бо
Х.Баянмөнх- Баян-Алтай дэлгүүрийн эзэн
Э.Лхагвацэрэн- Гурван сайхан дэлгүүрийн
эзэн

2. ХҮНИЙ ХӨГЖИЛ, ТӨРИЙН ҮЙЛЧИЛГЭЭ НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН ДЭД ХОРОО

Ахлагч:Р.Оюунчимэг-ЗДТГ-ын дарга
Гишүүдэд: Ө.Гансүх-Сургуулийн захирал
М.Дариймаа-ЭМТ-ийн эрхлэгч
Д.Энхбаяр-Соёлын төвийн эрхлэгч
Б.Санчирмаа-Цэцэрлэгийн эрхлэгч
Б.Хорлоожав-НД-ын улсын байцаагч
Г.Өлзийсайхан- НХ-ийн мэргэжилтэн

Б.Дэлгэрбаяр- Улсын бүртгэгч
 Б.Чулуунжав- Сондуулт багийн Засаг дарга
 Б.Мөнхзаяа- НЭМ-ийн ажилтан
 Б.Баялагмаа- Цэцэрлэгийн ажилтан
 О.Цэрэндолом-НЭМ-ийн Лаборант

3. ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ДЭД ХОРОО

Ахлагч: Ц.Бямбаа-Засаг даргын орлогч
 Гишүүд: Н.Нарантуяа- ИТХТ-ийн нарийн бичгийн дарга
 Д.Ончимэг- ЗДТГ-ын ДХШБХ –сан мэргэжилтэн
 Б.Гэрэлт-Од-Газрын даамал
 Х.Төртулга- ИТХ-ын Төлөөлөгч
 О.Зинээзэг- ИТХ-ын Төлөөлөгч
 А.Болдбаатар- ИТХ-ын Төлөөлөгч
 Б.Мандах- Баянгол багийн Засаг дарга
 Н.Гантөмөр- Татварын байцаагч
 М.Пүрэвдорж-Алтай-Улиастай” систем ТӨХ компаний сумын салбарын эрхлэгч

4. БАЙГАЛЬ ОРЧИН, АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ ХӨГЖҮҮЛЭХ ДЭД ХОРОО

Ахлагч-Г.Ариунбаяр-ИТХ-ын дарга
 Гишүүд: Н.Содной- ИТХ-ын Төлөөлөгч, Тэргүүлэгч
 Л.Хишигбаяр- 12 жилийн сургуулийн багш
 Н.Идэрмөнх- ИТХ-ын Төлөөлөгч, Цаг хугацаа малчдын холбооны тэргүүн
 Б.Оюунтүлхүүр - -Байгаль орчны хяналтын

улсын байцаагч
Н.Хандмаа- ОНСМузейн ажилтан
Г.Болормаа- Цаг уурын ажиглагч

Б.Баярмаа- Баянгол багийн ИНХ-ын дарга
Х. Нарантуяа- ИТХ-ын Тэргүүлэгч, Баянгол багийн хүний бага эмч

Нэг. СУМЫН ХӨГЖЛИЙН МАСТЕР ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ХУРААНГУЙ

Олон нийтийн оролцоог хангасан байдлыг хүснэгтээр үзүүлбэл

№	Оролцооны үнэлгээ	Хэдэн удаа	Хамрагдсан хүн
1	Фокус бүлгийн ярилцлага, судалгаа	5	72
2	БОС	1	80
3	SWOT шинжилгээ		
4	Олон нийтийн хэлэлцүүлэг	4	212
5	Санал асуулгын хуудас	1	126
6	Сумын чадавхийн үнэлгээ	1	280
7	Ганцаарчилсан ярилцлага	2	36
8	Мэдээллийн самбар	3	160
9	Зохион бичлэгийн уралдаан	1	13
10	ИТХ-ын төлөөлөгч сонгогчидтой уулзах	3	45
11	Багийн засаг дарга айл өрхөөр явж санал авах	2	254
12	Саналын хайрцаг	-	-
13	Санал авах дэвтэр аялуулах	-	-
14	Бусад		
Д Ү Н		23	1278

Хоёр. СУМЫН ХӨГЖЛИЙН ОДООГИЙН БАЙДАЛ

Шаргачуудын өвгөд дээдэс бол баруун Монголын ард түмний үндэсний баатар Өөлдийн Галдан бошгот, Хойдын Амарсанаа нарын үр сад Өөлд, Хойд удам угсааны хүмүүс юм.

17-р зууны сүүлчээр Галдан бошгот, Амарсанаа баатрын баруун монголын дайны хөлд тасарч суурьшсан өөлд, хойдуудын тасархай нэгэн хошууг бий болгосон.

Энэ хошууг дараа нь Засагт хан аймгийн Сүжигт гүний хошуу гэж нэрлэх болсон байна.

1755 оноос хойш 160 гаруй жил өнгөрсний дараа 1918 онд Хантайшир уулын аймгийн Сүжигт гүний хошуу болгосон.

1924 онд олон хошуудыг нийлүүлж Гурван сайхан жаргалант уулын хошуу/одоогийн Хөхморьт, Баян-Уул, Жаргалан, Шарга сум/ гэж нэрлэх болсон байна.

1931 онд Хантайшир уулын аймгийн Гурван сайхан жаргалант уулын хошуунаас 5 баг, 447 өрх, 1400 хүн ам, 41.1 мянган толгой малтай Хасагтжаргалан сумыг байгуулсан бөгөөд 1960-аад он хүртэл тус сум энэ нэрээр явж байгаад 1959 оны 12-р сард Шарга сумыг Хасагтжаргалан сумаас таслан сумын төвийг Баян голын аманд, Хасагтжаргалан сумыг Дунд шарын аманд суурьшуулсан болой.

1960 оны 3-р сард Хасагтжаргалан, Овоот сумдыг татан буулгаж Шарга сумд шилжүүлсэн юм.

Нутаг дэвсгэр, газар сангийн ангилал

Шарга сумын Газарзүйн байрлал: Шарга сум нь Говь-Алтай аймгийн төвөөс баруун тийш 89 км зайтай, далайн түвшнээс дээш 950-1200 м өндөр бөгөөд Их нууруудын хотгорын хамгийн урд захын хонхор тал газар юм. Хасагт хайрхан уулын бэлээс Төгрөг сумын Өгөөмрийн тал хүртэл 180 км, Шаргын говийн урт нь Хүйсийн говийн урд захаас Халиуны хоолой хүртэл 160 км зайтай.

Говь, тал хээр, уул хангай хосолсон 556601,0 га газар нутагтай аймагтаа томоохонд ордог сум юм. Шарга сум хойт талаараа Дарив, Зүүн хойд талаараа Баян-Уул, Зүүн тал буюу Зүүн урд талаараа Жаргалан, Тайшир сумд, Баруун урд, Баруун талаараа Халиун, Төгрөг сумдтай тус тус хиллэдэг. Дархан цаазат Хасагт хайрхан, Хантайшир, Хар азаргын нуруу, Даривын нуруу зэрэг Монгол Алтайн томоохон уул нуруугаар хүрээлэгдэн Шарга, Хүйсийн говь их нууруудын хотгорт оршдог. Нутгийн ихэнхийг Хүйс, Шаргын говиуд, Сондуулт, Ямбатын тал газар эзэлнэ.

Шарга сумын нэгдмэл сангийн ангилал /га/ Нийт газар нутаг-556601.0 га

Газрын ангилал	Газрын хэмжээ	Нийт талбайд эзлэх хувь
Хөдөө аж ахуйн газар	488104	87.64
Ойн сан бүхий газар	49502	8.9

Тусгай хамгаалалтын газар	14880	2.7
Усан сан бүхий газар	1765	0.3
Тосгон суурингийн газар	350	0.1
Дэд бүтцийн газар	2000	0,36

Хүн ам зүй

2013 оны жилийн эцсийн байдлаар 565 өрхөд 1947 хүн амьдарч байгаа ба нэг өрхөд дунджаар 3 хүн амьдарч байгаа нь улсын дунджаас багавтар байна. Сумын нийт хүн амын 47,8% нь эмэгтэй, 52,2% ийг эрэгтэйчүүд эзэлж байна. Өрх толгойлсон эмэгтэй 101, эрэгтэй 43.

Хүн амын насны бүтцээр нь авч үзвэл 0-16 насны хүүхдүүд 31.1 %, 16-35 насны залуучууд 32,3 %, 36-54 насны идэрчүүд 26,02% , 55-с дээш насны ахмад 10.47 %-ийг тус тус эзэлж байна.

Шилжилт хөдөлгөөн

Сүүлийн 6 жилийн дунджаар жилд 52 хүүхэд төрж, 14 хүн нас барж жилд дунджаар 3 хүнээр өссөн байгаа нь 1990-ээд онтой харьцуулбал төрөлт багасч байна. Сүүлийн жилүүдэд төрөлт ялимгүй өссөн байна.

2013 онд жилд 105 хүн шилжин явж, 69 хүн шилжин ирсэн ба жил бүр шилжин ирсэн хүнээс шилжин явсан хүний тоо 20-30 хүнээр илүү байдаг. Шилжилт хөдөлгөөн ихэсч байгаа нь дэд бүтэц хөгжөөгүй, аймгийн төвтэй ойр болон улсын нийслэлээс хэт алслагдсантай холбоотой гэж үздэг.

Цаг агаарын нөхцөл байдал

Хуурайдуу халуун зунтай, хахир өвөлтэй.

- 1 дүгээр сарын дундаж температур -27.9 °C
- 7 дугаар сарын дундаж температур +27.4 °C
- жилийн дундаж салхины хурд 4-8 м/с
- жилийн хур тунадасны нийлбэр 38 мм
 - Хамтын хүч багт цасны зузаан 16 см
 - Улаан туг багт цасны зузаан 10 см
 - Сондуулт багт цасны зузаан 10 см байдаг.

Баянгол, Хамтын хүч, Сондуулт, Улаан туг багт ургамлын ажиглалт бэлчээрийн төлөв байдлыг тодорхойлох зогсоол цэгтэй. Сумын төвд 120 м² талбай бүхий цаг уурын ажиглалтын талбайтай.

Гадаргын болон гүний усны нөөц

Сумын төвд усны эх үүсвэрийн 3 гүний өрмийн худагтай, 35м³ багтаамжтай 1 усан сантай, ус зөөлрүүлэх, цэвэршүүлэх тоног төхөөрөмж тавигдсан, ундны усны эргэн тойрон хамгаалалтын бүс тогтоосон, усаа худгаас зөөж хэрэглэдэг. Сумын хэмжээгээр гүн өрмийн 15 худаг, 80 гаруй гар худаг, 40 гаруй гол горхи, булаг шанд байдаг.

Газар тариалангийн үйлдвэрлэлийн зориулалттай ус нөөцлөх 2 усан сантай.

Ургамал- Манай сумд хээрийн бэлчээрт зонхилох ургамал таана, хөмүүл, саман ерхөг, хялгана, хамхуул, мангир, агь, зээргэнэ, арзгар согсойлж, гэсэр, зэрэг ургамал байна. Говь талдаа улалжийн төрлийн ургамал /ширгэ, гичгэнэ, / зонхилж байна. Модлог, бутлаг ургамлаас заг, сухай, бударгана, гоёо, харгана, тэсэг, шаваг, бахлуур, ууландаа шинэс, улиас, ортууз, бургас, улаан сухай, олон төрлийн эмийн ургамал вансэмбэрүү, бамбай, гадигар, алтангагнуур, арц, чихэр өвс, таван салаа, цагаан мөөг, далиг яргай нэн ховор балга, зэрэг ургамал мод бий.

Амьтан- Говь болон цөлийн бүсийн нэн ховор хийгээд ховордсон амьтдаас Монгол бөхөн зэгсний гахай, хар сүүлт, цагаан зээр, мөлхөгчдөөс хонин гүрвэл, могой, жигүүртнээс Алтай хойлог, ятуу, хахилаг, ёл, тас зэргээс гадна хээрийн бүсийн шувуудын гол бүрдэл болох монгол болжмор, талын бүргэд, тэрчлэн говь цөлийн бүсийн тоодог, хулан жороо, чогчого, зэрийг нэрлэж болно. Мөн Монголын улаан номонд орсон аргаль, янгир, ирвэс, буга, зэрэг ховор амьтад байдаг. Хөхтөн амьтдаас тарвага, үнэг, чоно, суусар, шилүүс, жирх, туулай,

Байгаль орчин, газарзүйн байдал, хил хизгаар: Шарга сум хойт талаараа Дарив, Зүүн хойд талаараа Баян-Уул, Зүүн тал буюу Зүүн урд талаараа Жаргалан, Тайшир сумд, Баруун урд, Баруун талаараа Халиун, Төгрөг сумдтай тус тус хиллэдэг. Дархан цаазат Хасагт хайрхан, Хантайшир, Хар азаргын нуруу, Даривын нуруу зэрэг Монгол Алтайн томоохон уул нуруугаар хүрээлэгдэн Шарга, Хүйсийн говь их нууруудын хотгорт оршдог. Нутгийн ихэнхийг Хүйс, Шаргын говиуд, Сондуулт, Ямбатын тал газар эзэлнэ.

Манай сум Говь хээрийн талархаг, Алтайн уулархаг мужийг харуулсан Их нуурын хотгорын бүсэд багтдаг. Жилийн дөрвөн улирлын онцлогийг алтан шаргал өнгө жавхаагаар хадгалсан нутаг юм. Хасагт хайрхан уулын өвөрт Хойт шарын буюу Нүхэн голоос эх авсан Хойт голын эх, Өргөн ширэг, Тэгш, Дунд шарын голоос эх авсан Булгын эх, Хотно, Цагаан байшин, Зах, Урд шарын голоос эх авсан Урд гол болон Баянгол, Элсэн бөөрөг зэрэг олон гол горхи, булаг, шандууд урссаар Шаргын голд нийлнэ.

Хөрс: Говь нутагт талархаг ба хотгор газрын хөрс зонхилох бөгөөд хүрэн, цайвар хүрэн, нимгэн давхаргатай цайвар хүрэн, цөлийн цайвар бор, цөлөрхөг хээрийн нугат бор, цөлийн бор саарал, хэт гандуу цөлийн гөлтгөнөтэй нимгэн давхартай борзонт марз, мараа, элс бүхий хэв шинжийн хөрс тархан бүрэлдсэн.

Ус зүй: Говь-Алтай аймгийн нутаг гадаргын усны хуваарилалтаар Монгол Алтайн ар хажуу болон өвөр хажуугийн мужид багтах бөгөөд Төв азийн гадагш урсгалгүй ай савд багтах Сутай хайрханаас эх авсан Зүйлийн гол, Хасагт Хайрханаас эх авч Шаргын говьд шургадаг Гурван шарын гол байдаг. Сумын хэмжээнд 2011 оны улсын тооллогоор булаг

шанд- 53, Гол- 29, Нуур Тойром-5, Худаг-27 гэж тоологдсон. Аймагтаа томоохон нуурт орох Цагаан нуур /хоолны давстай/-15700 М² талбайтай хужир шүү бэлддэг, Их устай.

Байгалийн үзэсгэлэнт газар: Хасагт хайрхан уул Говь-Алтай аймгийн Шарга, Жаргалан, Баян-Уул, Тайшир сумдын нутагт Их нуруудын хотгор руу гүн түрж орсон Алтайн салбар уулсын нэг билээ. Энэ уулын буга, аргаль, янгир, ирвэс зэрэг ховор ан амьтдын өлгий нутаг бөгөөд байгалийн үзэсгэлэнт байдлыг хамгаалах зорилгоор 1965 онд АИХ-ын Тэргүүлэгчдийн 17 дугаар зарлигаар дархан газар болгосон. Улсын туснай хамгаалалттай газрын ангиллыг шинэчлэн тогтоох тухай УИХ-ын 1995 оны 26 дугаар тогтоолоор дархан цаазат газрын ангиллаар баталгаажуулсан. Талбайн хэмжээ 27448 га. Эгц цавчим хажуутай, хурц шовх оргилтой 2 зэрэгцээ нуруунаас бүрдэх бөгөөд хойт талыг Хасагт Хайрханы нуруу, өмнө талыг Гурван богдын нуруу гэнэ.

Байгалийн үзэсгэлэнт болон дурсгалт газрууд

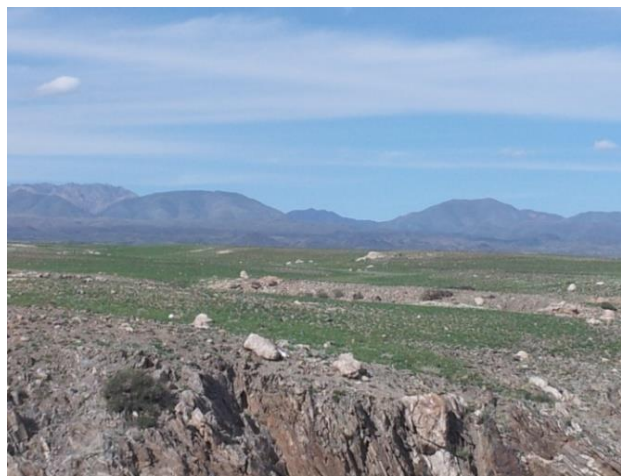
Сумын бахархал

Нүхэн шарын хүрхрээ

Рашаантын эх

Гурван богд хайрхан

Балга мод

Таван цулын рашаан
Сумын хөгжлийн зарим үзүүлэлтүүд

Заган ой, бөхөн гөрөөс

а. Ерөнхий мэдээлэл

Үзүүлэлтүүд	Хэмжих нэгж	Тоо хэмжээ
Байршлын үзүүлэлтүүд		
Улсын нийслэлээс	Км	1089
Хүн ам төвлөрсөн зах зээл	Км	байхгүй
Хилийн гарц	Км	байхгүй
Бүсийн төв	Км	байхгүй
Нийт нутаг дэвсгэр	Га	556601.0
ХАА-н эдэлбэр газар	Га	488401.0
Бэлчээр	Га	488778.0
Тариалангийн талбай	Га	556.0
Үүнээс: Тариалдаг талбай	Га	556.0
Усны эдэлбэр газар	Га	1765.0
Тусгай хамгаалалттай газар	Га	12924.0
Зам, шугам сүлжээний газар	Га	433.0
Хот, суурины эдэлбэр газар	Га	341.0
Уул уурхайн газар	Га	
Далайн түвшнээс дээш хэдэн метр өндөр	М	1020
Байгалийн ямар бүсэд хамардаг		
Жилийн дундаж температур	Градус	6.2
Зуны дулааны температур дунджаар	Градус	39.2
Өвлийн хүйтний температур дунджаар	Градус	36.6
Жилийн дундаж хур тундас ОЖД	Мм	2.8

Хуртай жилийн хур тундас тах	Мм	27.3
Нөхөрлөл	Тоо	5
Компани	Тоо	9
Хоршоо	Тоо	2
Улсын үйлдвэрийн газар	Тоо	
Төсөвт байгууллага	Тоо	5
Төрийн бус байгууллага	Тоо	5
Шашны байгууллага	Тоо	
Хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч	Тоо	

б. Хүн ам, зүй, нийгмийн хөгжлийн зарим үзүүлэлтүүд

	2009	2010	2011	2012	2013
Сумын нийт хүн ам	1921	1899	1839	1900	1947
Эдийн засгийн идэвхтэй хүн ам	1138	1095	1078	923	1042
Ажил эрхэлдэг хүн ам буюу ажиллагчид	1120	1080	1068	913	861
Ажиллагчид, үйлдвэрлэлийн салбараар:					
• Мал аж ахуй	840	834	824	710	
• Цахилгаан дулаан	2	3	3	3	3
• Холбоо , тээвэр	1	1	1	1	1
• Худалдаа үйлчилгээ	25	26	27	29	30
• Төрийн захиргааны байгууллага	34	34	34	35	36
• Боловсрол	56	58	60	61	62
• Эрүүл мэнд	22	24	24	25	25
• Бусад	152	110	105	60	60
Хөдөлмөрийн насны хүн ам:	1210	1195	1188	1033	1042
Ажилгүйчүүдийн тоо	15	18	10	11	24
Үүнээс: эмэгтэй	9	8	5	5	15
Ажилгүйдлийн түвшин,%	1.3	1.6	1.0	1.2	2.3
Сумын өрхийн тоо	564	562	560	558	565
Ядуу	112	120	110	103	98
Нэн ядуу	40	62	58	52	50
Малтай өрхийн тоо бүгд, үүнээс:	505	517	490	485	473
50 хүртэл малтай	58	162	112	110	107
51-100 малтай	81	110	84	70	78
101-200 малтай	173	140	136	145	111
201-500 малтай	166	96	139	140	151
501-ээс дээш малтай	27	9	19	20	26
Малчин өрхийн тоо	440	434	430	385	385
Малчдын тоо					760

в. Мал аж ахуйн салбарын хөгжлийн үзүүлэлтүүд
Сумын хөдөө аж ахуйн өнөөгийн байдал

ШАРГА СУМЫН МАЛЫН ТОО /сүүлийн 5 жилээр/

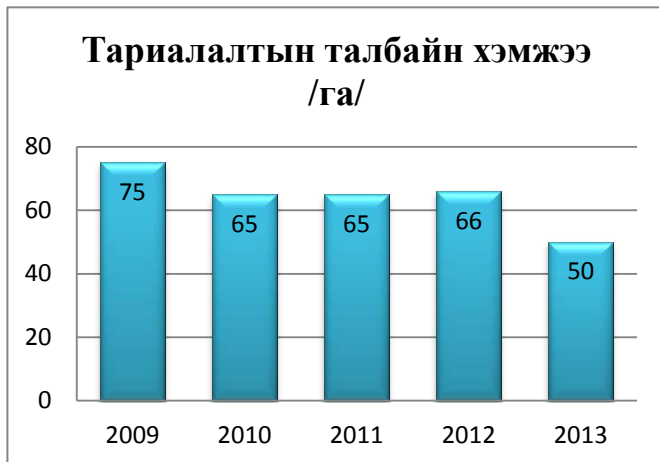
Малын төрөл	2009	2010	2011	2012	2013
Адуу	3873	2364	2742	3152	3525
Үхэр	3731	1615	1954	2528	3028
Тэмээ	3635	3357	3358	3606	3820
Хонь	19646	11571	14855	17247	20658
Ямаа	70631	43474	59488	66365	75515
Нийт малын тоо	101516	62381	82397	92898	106546

г. Газар тариалангийн салбарын хөгжлийн үзүүлэлтүүд
ГАЗАР ТАРИАЛАНГИЙН ӨНӨӨГИЙН БАЙДАЛ

Он	Тариалсан талбайн хэмжээ /га/			Авсан ургацын хэмжээ /тонн/				
2009	75	Үүнээс	Үр тариа	30	535	Үүнээс	Үр тариа	35
			Төмс	30			Төмс	310
			Хүнсний ногоо	15			Хүнсний ногоо	190
2010	65	Үүнээс	Үр тариа	30	424.5	Үүнээс	Үр тариа	34.5
			Төмс	20			Төмс	240
			Хүнсний ногоо	15			Хүнсний ногоо	150
2011	65	Үүнээс	Үр тариа	25	388	Үүнээс	Үр тариа	28
			Төмс	23			Төмс	20
			Хүнсний ногоо	17			Хүнсний ногоо	153

2012	66	Үүнээс	Үр тариа	25	257	Үүнээс	Үр тариа	17.5
			Төмс	23			Төмс	149.5
			Хүнсний ногоо	18			Хүнсний ногоо	90
2013	50	Үүнээс	Үр тариа	150	200	Үүнээс	Үр тариа	10
			Төмс	20			Төмс	130
			Хүнсний ногоо	15			Хүнсний ногоо	60

Д.

Орон нутгийн төсөв, сая төгрөг

Орон нутгийн төсвийн орлого	34456800	37614349	55844132	72705746	19208347
Хүн амын орлогын албан татвар	24072900	30951799	38903578	50726142	-
Бууны албан татвар	230000	176000	314000	334000	294000
Ойн гоожин					
Газрын төлбөр	929000	2487160	2618000	2139600	-
Ус ашигласны төлбөр	50000	2020000	2360000	2375500	1998787
Хүү торгууль	901600	234800	274200	2057114	6966000
Бусад орлого	307100	315270	80000	517000	8157000

Орон нутгийн төсвийн зарлага	72836.4	95209.6	138682.9	162599.0	567535135
Цалин	50640.7	57577.7	74041.2	103435.1	178408230
НДШ, ЭМД	5722.0	6488.8	8250.4	11560.8	19839475
Гэрэл цахилгаан	3288.4	4000.0	1249.3	1366.1	650894
Тээвэр шатахуун	3342.7	9649.9	13819.6	12286.6	16447400
Шуудан холбоо	374.5	811.7	1038.9	998.2	1927967
Албан томилолт	2652.5	4265.0	5475.0	6792.5	10155500
Бусад зарлага	6815.4	12416.5	34808.5	26159.8	5184350

ГОВЬ-АЛТАЙ АЙМГИЙН ШАРГА СУМЫН ЕРӨНХИЙ SWOT ШИНЖИЛГЭЭ

<i>Давуу тал</i>	<i>Сул тал</i>
Аймагт ойрхон	Аймагт ойрхон
Байнгын цахилгааны эх үүсвэртэй	Хүн ам цөөн
Үүрэн холбоотой 4 сүлжээтэй	Үйлдвэр үйлчилгээ хөгжөөгүй
Баруун аймаг болон баруун бүсийн сумдын зам нутаг дэвсгэр дээгүүр дайран өнгөрдөг	Нийтийн халаалтгүй
Мал аж ахуй, газар тариалан хослон эрхлэх боломжтой	Цэвэр бохир усны сүлжээгүй
Хадлангийн 1800 га газартай	Эрс тэс уур амьсгалтай
<i>Боломж</i>	<i>Саад бэрхшээл</i>
Эрчимжсэн МАА, түүний дотор тэмээ, үхрийн аж ахуй эрхэлж МАА-н бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх	Санхүүгийн бэрхшээл
Жимс жимсгэнэ, хүнсний ногоо, малын тэжээл тариалах	Зах зээл
Үзэсгэлэнт газруудыг түшиглэн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх	Хүн амын шилжилт хөдөлгөөн ихтэй
Баруун бүсийн сумдын төв болох	Улаан туг, Сондуулт багийн иргэд ихэнх нь аймагт төвлөрсөн
Газар тариалан аймгийн түшиц газар болох	

3.2. Нутгийн удирдлагын зохион байгуулалт

Сумын Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурал

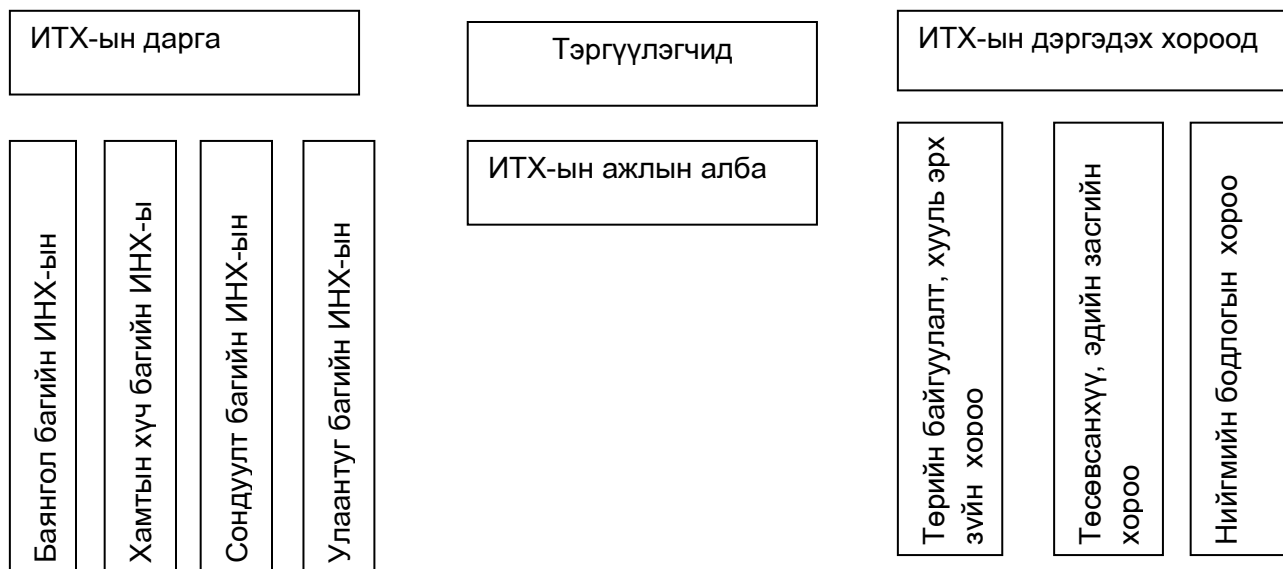
Говь-Алтай аймгийн АДХ-ын гүйцэтгэх захиргааны 1992 оны 04 дүгээр сарын 20-ны өдрийн 01 дүгээр шийдвэрээр Шарга сумын **Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал** байгуулагдан, ИТХ-ын Тэргүүлэгчдийн анхны даргаар Цэвээний Бямбаа, нарийн бичгийн даргаар Ядамжавын Хажидмаа нар ажиллаж, орон нутагт Нутгийн өөрөө удирдах ёсыг хэрэгжүүлж эхэлсэн түүхтэй.

Тус сумын анхны Засаг даргаар Очирбатын Пунцагдаш ажиллаж байсан бөгөөд 1992-1995 онд ИТХТ-ийн дарга, 1996-2003 онд ИТХ-ын нарийн бичгийн дарга орон тооны бус байдлаар ажиллаж байгаад 2004 оноос эхлэн албан ёсны 2 орон тоотой болсон байна.

Орон нутгийн сонгуулийн үр дүнгээр бүтэц бүрэлдэхүүнээ шинэчлэн ажилладагаараа НӨУЁБ-ын онцлогтой бөгөөд 2012 оны 6 дахь удаагийн сонгуулиар 15 төлөөлөгчийн бүрэлдэхүүнтэй сонгогдон ажиллаж байна.

Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал

Сумын Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын SWOT шинжилгээ

Давуу тал

Сул тал

• Орон нутгийнхаа асуудлыг бие даан шийдвэрлэх бүрэн эрхтэй • Орон нутгийн өөрөө удирдах ёсны байгууллагын үйл ажиллагаа тогтворжиж бүх талаар төлөвшсөн • Иргэдийн сонголтоор томилогдон ажилладаг	• Улс төрийн өнцгөөс асуудалд хандах магадлалтай • Жижиг тойргоос сонгогддог тул сонголт амжилтгүй болох магадлалтай • Анхан шатны нэгж БИНХ-ын үйл ажиллагаа тогтмолжоогүй

- Ажлаа иргэдээрээ дүгнүүлдэг
- Гарсан шийдвэр нь хэрэгжих боломжтой

Боломж

- Сумын ИТХ-ын үйл ажиллагааны цар хүрээ өргөжиж, ажиллах орчин нөхцөл тодорхой түвшинд нэмэгдсэн
- Төлөөлөгчид, тэргүүлэгчдийн идэвх оролцоо, мэдлэг чадвар өссөн
- Хурлын байгууллагатай хамтран ажиллах иргэдийн идэвх оролцоо дээшилсэн
- Орон нутгийнхаа тулгамдсан асуудлыг шийдвэрлэх хөрөнгийг иргэдийн оролцоотой хуваарилдаг болсон

Саад бэрхшээл

- Холбогдох хуулиудад өөрчлөлт оруулж, эрх зүйн орчинг боловсронгуй болгон, тогтворжуулах /МУ-ын үндсэн хууль, ЗЗНДНТУ, Орон нутгийн сонгуулийн тухай хууль гэх мэт/
- Сумын ИТХ-ын төлөөлөгчид тойрогтоо ажиллах зардалгүй болохоор төлөөлөгч сонгогчдын хоорондын уялдаа холбоо бага
- Хурлын байгууллагын бүтэц орон тоо цөөн
- Иргэний танхим ажиллах боломж муу

Тулгамдаж буй асуудлууд ба хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ:

Тулгамдаж буй асуудлууд	Шийдвэрлэхийн тулд хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээнүүд
➤ Хурлын ажлын албаны бичиг хэргийн ажлын ачаалал их	<ul style="list-style-type: none"> • Архив бичиг хэргийн буюу Иргэний танхимын ажилтан зайлшгүй шаардлагатай • БИНХ-ын даргыг техник тоног төхөөрөмжөөр хангаж, бичиг баримтаа боловсруулах боломжийг бүрдүүлэх
➤ БИНХ-ын даргын ажиллах орчин нөхцөл бүрдээгүй	БИНХ-ын даргыг орон тооны болгож, үйл ажиллагааг тогтмолжуулах
➤ Иргэний танхимын байр жижиг, шаардлагатай техник хэрэгсэлгүй	Иргэний танхимын байрыг өргөтгөж, камер, проектор зэрэг тоног төхөөрөмжөөр хангах
➤ Сумын ИТХ-ын төлөөлөгчид, тэргүүлэгчдийн үр дүнтэй ажиллах боломж муу	Тэргүүлэгчдийг урамшуулалтай болгож, төлөөлөгчдийн тойрогтоо ажиллах зардалтай болгох

Сумын Засаг даргын Тамгын газар

Эрхэм зорилго

Төрөө дээдэлж иргэдээ хүндэлсэн чадварлаг мэргэшсэн баг хамт олон байна.

Тус байгууллага нь 1992 он хүртэл сумын Ардын депутатуудын хурлын гүйцэтгэх захиргаа нэртэй үйл ажиллагаа явуулж байсан.

1992 оноос үйл ажиллагааны чиг үүрэг өөрчлөгдөн Засаг даргын Тамгын газар нэртэй болж, Монгол улсын засгийн газраас баталсан бүтэц, орон тооны хязгаарыг мөрдөн ажиллаж байна.

Засаг даргын Тамгын газрын анхны даргаар Бадамгаравын Баянмөнх ажиллаж байлаа.

Байгууллагын үндсэн чиг үүрэг

-Хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг зохион байгуулах

-Иргэдэд төрийн захиргааны үйлчилгээг үзүүлэх

-Нутаг давсгэрийн эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийн төлөвлөлт хийх, хяналт шинжилгээ хийх, үнэлж дүгнэх, бодлогын удирдамжаар хангах

-Засаг даргаас бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхэд зохион байгуулалт, эрх зүйн талаар туслах

Бүтэц, бүрэлдэхүүн

Тус сумын Засаг даргын тамгын газар Засгийн газраас тогтоосон бүтэц, орон тооны хязгаарыг баримтлан үйл ажиллагаа явуулж байна.

- 1.Засаг дарга
2. Засаг даргын орлогч
- 3.Тамгын газрын дарга
- 4.Төрийн сангийн төлөөлөгч
- 5.Дотоод ажил, шийдвэрийн биелэлт хариуцсан мэргэжилтэн
- 6.Мал эмнэлэг үржлийн тасгийн дарга
- 7.Малын эрүүл мэнд, хүнсний аюулгүй байдал хариуцсан мэргэжилтэн
- 8.Газар тариалан, жижиг дунд үйлдвэр хариуцсан мэргэжилтэн
- 9.Байгаль орчны бодлого зохицуулалт хариуцсан мэргэжилтэн
- 10.Газрын даамал
- 11.Нягтлан бодогч
- 12.Архив-бичиг хэргийн ажилтан
- 13.Жолооч
- 14.Нярав үйлчлэгч
- 15.Галч 4 ажиллана.

- ❖ 4 багийн Засаг дарга
- ❖ Удирдлагын босоо тогтолцоотой 7 мэргэжилтэн
 1. Нийгмийн даатгалын байцаагч
 2. Татварын байцаагч
 3. Халамж үйлчилгээний ажилтан
 4. Улсын бүртгэгч
 5. Хэсгийн төлөөлөгч
 6. цагдаа
 7. Цаг уурч

2013 оны төсөв

- ❖ ЗДТГ-ын төсөв: 189 сая, 506 мянга, 700 төгрөг
- ❖ Багийн төсөв: 37 сая, 403 мянган, 400 төгрөг

Ажлын амжилт

2011 оны ажлаар аймагт 3 дугаар байр

2012 оны ажлаар аймагт 1 дүгээр байр

2013 оны ажлаар аймагт 3 дугаар байр эзэлсэн байна.

Сумын ЗДТГазрын SWOT шинжилгээ

Давуу тал

- ❖ Боловсон хүчний хангалт боломжийн
- ❖ Мэргэжилтнүүдийн нийгмийн оролцоо идэвхи, ажлын хариуцлага сахилга бат сайн
- ❖ Байгууллагын ажлын төлөвлөлт, гүйцэтгэл, хэтийн төлөвлөлт сайн
- ❖ Багаар ажиллах чадвартай
- ❖ Удирдлагын арга барилын ажлын туршлагатай

Сул тал

- ❖ Албан конторын өрөө тасалгааны тоо, хүрэлцээ хангалтгүй
- ❖ Албан контор зориулалтын бус дээвэр муудсан.
- ❖ Интернет байхгүй, мэдээллийг хугацаа алдаж авдаг.
- ❖ Мэргэжилтнүүдийн ашиглаж байгаа техник тоног төхөөрөмж хүрэлцээ муу, ажлын шаардлага хангадаггүй.

Боломж:

- ❖ Харилцаа холбоо хөгжсөн.
- ❖ Цахилгааны найдвартай эх үүсвэртэй
- ❖ Хууль эрх зүйн ажил явуулах зардал байдаггүй.

Саад бэрхшээл:

- ❖ Иргэдийн нийгмийн идэвх сул
- ❖ Зарим эрх зүйн баримт бичгийн заалтууд зөрчилтэй.
- ❖ Төрийн захиргааны албан хаагчийн цалин, урамшуулал бага
- ❖ Буцалтгүй тэтгэмж өгдөггүй

Тулгамдаж буй асуудлууд ба хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ:

Тулгамдаж буй асуудлууд

Шийдвэрлэхийн тулд хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээнүүд

Албан конторын дээвэр муудсан байнга дээвэрээс дусаал гоождог

Ойрын жилд шинэ барилгын асуудал шийдвэрлэх

Урсгал засварын зардал бага

Урсгал засварын зардлыг өсгөх

Эдийн засаг, салбаруудын хөгжил

Үйлдвэрлэл, үйлчилгээний салбарын хөгжил:

Худалдаа үйлчилгээ:

Шарга сумд 1957 онд анхны үйлвэрлэл, үйлчилгээний суурь бий болж байсан. Нэгдэл нийгмийн үед худалдаа бэлтгэлийн анги ард иргэдийг бараа таваараар хангаж байсан. Зах зээл эдийн засгийн шилжснээр сумд худалдаа үйлчилгээний салбарыг “Тахийн Шарга”ХХК-ий Тахийн шарга 8 нэрийн барааны дэлгүүр, “Дүүрэн Шарга”ХХК-ий Дүүрэн Шарга 8 нэрийн барааны дэлгүүрүүд тэргүүлж, 2011 оноос эхлэн хувиараа бизнес эрхлэгч Х.Баянмөнх, Э.Лхагвацэрэн нарын байгуулсан “Баян Алтай”, “Гурван сайхан” хүнс барааны

дэлгүүрүүд болон “Тунамал Шарга” хоршоо ард иргэдэд худалдааны үйлчилгээг хүргэн ажиллаж байна.

Худалдаа, үйлчилгээний салбарын SWOT шинжилгээ:

Давуу тал

- Гэрэл цахилгааны эх үүсвэр найдвартай болсон учир хүмүүс үйлдвэрлэл үйлчилгээний явуулах санаачлага нэмэгдсэн.
- Худалдааны цэгүүд стандарт хангасан, орчин цэвэрхэн.
- Бараа, хүнсний бүтээгдэхүүний үнэ харьцангуй хямд байдаг./аймгийн үнээр/

Боломж

- Ажлын байрыг нэмэгдүүлэх, хүн амын шилжилт хөдөлгөөнийг зогсоох, хувиараа бизнес эрхлэгчдийг орон нутгаас дэмжих.

Сул тал

- Аймагт ойрхон хүн амын шилжилт хөдөлгөөн их.
- Хүмүүсийн гар дээр бэлэн мөнгө ховор, ажлын байр цөөн байна.
- Цаг, уурын байдал.
- Бараа, хүнсний бүтээгдэхүүний эргэлт удаан.

Саад бэрхшээл

- Валютын ханшны тогтворгүй байдал.
- Хувийн байгууллагын үйл ажиллагаанд төрийн оролцоо , дарамт их байдаг.
- Татварын тогтолцоо уялдаагүй чирэгдэлтэй байдаг
- Хүн ам цөөн, зах зээлийн багтаамж бага

Тулгамдсан асуудлууд ба хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ:

Тулгамдаж буй асуудлууд

Төрөөс жижиг бизнес, хувиараа хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих тал дээр муу байна.

Шийдвэрлэхийн тулд хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээнүүд

1. Худалдаа үйлчилгээний салбарыг хөгжүүлэхийн тулд төрийн оролцоог багасгах.
2. Асуудлыг шийдвэрлэхдээ судалгаанд түшиглэн, үнэн зөв дүгнэлт хийх.

Аливаа санаачлан хийж байгаа хүмүүсийг зээлд хамруулж байх

Жижиг, дунд үйлдвэрлэл

Жижиг, дунд үйлдвэрлэлийн SWOT шинжилгээ:

Давуу тал

- Газар тариалан мал аж ахуй хослон эрхэлдэг.
- Газар тариалангийн үйлдвэрлэл эрхлэхэд хөрс, цаг агаарын нөхцөл тохиромжтой

Боломж

- Зээлээр ЖДҮ эрхлэх, хөгжүүлэх
- Гэрэл цахилгааны хүрэлцээг нэмэгдүүлэх

Сул тал

- Иргэдийн газар тариалан, мал аж ахуй эрхлэх идэвх суларсан.
- Хүн ам цөөтэй,
- Үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэхэд ашиг муу

Саад бэрхшээл

- Иргэдийн хөдөлмөрлөх идэвх сул
- Бүтээгдэхүүний борлуулалт удаан
- Зээлийн хүү өндөр

Тулгамдсан асуудлууд ба хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ:

Тулгамдаж буй асуудлууд

Хүн амын тоог нэмэгдүүлэх, иргэдэд чанартай амьдралын сэдлийг бий болгох

Мэргэжлийн чиг баримжаа муутай

Шийдвэрлэхийн тулд хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээнүүд

Хүн амын тоог олон болгох

Мэргэжлийн чиг баримжаа олгох сургалтанд өргөн хамруулах

Уул уурхай, олборлох үйлдвэрлэл:

Тус сумд ашиглалтын зөвшөөрөлтэй 1 ХХК, хайгуулын зөвшөөрөлтэй талбай 10 байна.

Металл Импекс ХХК нь хөнгөн цагаан олборлох, ашиглах эрхтэйгээр 2012 онд АМЕГ-аас зөвшөөрлөө авсан. Одоогоор үйл ажиллагаагаа эхлээгүй байна.

Хайгуулын 7 талбайд соронзон хайгуулын зураглал, 3 талбайд өрмийн ажил хийгдэж байна.

Никуайро ХХК-ий **Шарга-1, 2, Дарви Шаргын нуруу** гэх 4 талбайд 6 дахь жилдээ зураглалын ажил хийгдэж байна.

Форсконстракшн ХХК-ий **Олгой цагаан талбайд** 9 дэх жилдээ зэсний хайгуулаар өрмийн ажил явуулж байна.

Зэст-Алтай ХХК-ий **Хар толгой талбайд** 8 дэх жилдээ нүүрсний хайгуулаар өрмийн ажил явуулж байна.

Самтан морес ХХК-ий **Майхан улаан талбайд** 8 дах жилдээ зэсний хайгуулаар өрмийн ажил явуулж байна.

Жил бүр байгаль орчныг хамгаалах ажлын төлөвлөгөөгөө батлуулан үйл ажиллагаа явуулдаг Форсконстракшн ХХК, Никуайро ХХК-иуд байна.

Мөн усны дүгнэлт гаргуулж, гэрээ байгуулан сумын төсөвт өнгөрсөн онд усны төлбөрт 304833.35 төгрөгийг байршуулсан байна.

Олборлох үйлдвэрийн ил тод байдлыг хангах үүднээс АМЕГазарт компаниуд тухайн жилийн ажлын тайлангаа хүргүүлж, тухайн нутгийн иргэдэд үйл ажиллагаа, тайлангаа танилцуулж байна.

Тулгамдаж буй асуудлууд

- Нөхөн сэргээлтийг буруу, дутуу хийснээс газар, хүн, амьтанд учрах бэрхшээл их
- Иргэдийн уурхайн талаарх буруу ойлголт

Шийдвэрлэхийн тулд хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээнүүд

- Иргэдийн буруу ойлголтыг зөв хандлагад оруулах
- Нөхөн сэргээлтийг мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэх
- Ашиг хүртэгч нь нутгийн иргэд байхаар гэрээ байгуулах

Тулгамдсан асуудлууд ба хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ:

Аялал жуулчлал:

Манай сум Говь хээрийн талархаг, Алтайн уулархаг мужийг харуулсан Их нуурын хотгорын бүсэд багтдаг. Хасагт хайрхан уулын өвөрт Хойт шарын буюу Нүхэн голоос эх авсан Хойт голын эх, Өргөн ширэг, Тэгш, Дунд шарын голоос эх авсан Булгын эх, Хотно, Цагаан байшин, Зах, Урд шарын голоос эх авсан Урд гол болон Баянгол, Элсэн бөөрөг зэрэг олон гол горхи, булаг, шандууд Шаргын голд нийлнэ.

Хасагт хайрхан уул нь далайн төвшнээс дээш 3578м өндөр, 1965 онд дархан цаазат газар болсон, талбайн хэмжээ 27448 га. Ховор ба нэн ховор буга, суусар, аргаль, янгир ирвэс, шилүүс зэрэг амьтан, мөн эмийн ургамал вансэмбэрүү, бамбай, гандигар, алтангагнуур, нэн ховор балга, зэрлэг сонгино, цагаан уул цэцэг, далин яргай, шинэс, хар мод бургас г.м ургамлууд бий.

Мөн байгалийн өвөрмөц тогтоц бүхий **Хүрхрээ**: Дэлхийн дотоод хүчний нөлөөгөөр үүссэн 10 м өндөр, 5-6 м өндөр урсгалтай, 35-45 км урт нарийн гүн хавцал юм.

Цагаан элс: Говийн олон жилийн салхинд туугдан хуримтлагдсан 7-8 ш тус тусдаа цувран тогтсон элсэн манхан Шаргын голынхоо баруун талд оршино. Өндөр 6-7 м нарийн торгон элс.

Аялал зуулчлалын чиглэлийн маршрут:

- Сумын төв- Хүрхрээ 40 км
 - Хүрхрээнээс – Морь харайдаг
 - Морь харайдаг- Их булгийн ам 36 км
 - Их булгийн ам- Тахилгат 10 км
 - Тахилгат-Гурван богдын үзэсгэлэнт газруудад явган аялал хийж танилцана.
 - Тахилгат- тээрмийн ам / тээрмийн чулуу үйлдвэрлэж байсан газар/ дэлхийд нэн ховордсон ургамлын төрөл болох Монголд 2 газар ургадаг Балга гэдэг модыг үзэх 32 км
 - Тээрмийн ам- Хойт шарын ам /чацарганы талбай- бүтээн байгуулалт 35 км /
 - Хойт шарын ам- Шарга 35 км

Аялал жуулчлалын SWOT шинжилгээ:

Давуу тал

Сул тал

• Байгалийн үзэсгэлэнт газруудад түшиглэн явган аялал, морин аялал болон авто аяллыг хөгжүүлэх боломжтой. • Сумын төвийн дээд болон урд чиглэлд төв замын чиглэлтэй. • Нутгийн брэнд бүтэгдэхүүн /ингэний ундаа, гүүний саам/	• Тогтсон үйл ажиллагаагаа явуулж байгаа жуулчны бааз байхгүй • Зам тээвэр хөгжөөгүй • Цахилгааны асуудал хүндрэлтэй.

Боломж

Саад бэрхшээл

• Дархан цаазат - Хасагт хайрхан уул болон Дунд шарын амны хүрхрээний чиглэлд авто аялал • Рашаант - Цагаан элсний чиглэлд явган аяллыг хөгжүүлэх боломжтой.	• Хөрөнгө санхүүгийн • Цаг агаарын эрс тэс уур амьсгал /хэт их халах/

Тулгамдсан асуудлууд ба хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ

Тулгамдаж буй асуудлууд

Шийдвэрлэхийн тулд хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээнүүд

- **Жуулчны бааз байгуулах хөрөнгө санхүү байхгүй.** Орон нутгийн хөгжлийн сангийн хөрөнгөөр сумд бодитой ажлыг хийж хэрэгжүүлэн жуулчны баазыг байгуулах
- **Цахилгааны эх үүсвэр**

Хөдөө аж ахуйн салбар:

Манай сум 4 багтай, 1947 хүн амтай, мал аж ахуйн салбарыг голлон эрхэлж, энэ салбарт 382 өрхийн 861 малчид ажиллаж, нийт хүн амын 44,2 % нь мал аж ахуйн үйлдвэрлэлд ажиллаж байна.

Сумд 2013 оны жилийн эцсээр 106546 мал тоологдсон байна. Үүнээс тэмээ-3820, адуу-3525, үхэр-3028, хонь 20658, ямаа 75515.

2013 онд 45854 толгой хээлтэгч мал төллөж, 35398 төл бойжуулан 100 эхээс 77,2%-иар төлөө бойжуулан, оны эцэст 106546 толгой мал тоолуулж, мал сүргээ 5 төрөл дээр нь өсгөж, өмнөх оныхоос 13648 толгой малаар буюу 14,7%-иар өсгөсөн байна.

Мал аж ахуйн үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаа хэвийн явагдаж, оны эхний ашиг шим өгвөл зохих 66002 ямаанаас 19,4 тн ноолуур, 3596 тэмээнээс 18,9 тн ноос, 17103 хониноос 26,2 тн ноос, ноолуур тус тус ашиглаж, нэг ямаанаас 295 грамм ноолуур, тэмээнээс 5260 грамм ноос, хониноос 1535 грамм ноос ашигласан байна.

Сумын хэмжээнд 2013 онд мал аж ахуйн ноосон бүтээгдэхүүнээс 1380700000 төгрөгийн орлоготой үйл ажиллагаа явуулсан байна.

Мөн газар тариалангийн салбарт 2013 онд 42 өрхийн 90 гаруй тариаланч ажиллаж 60 га талбайг боловсруулан үр тариа 15 га, төмс 20 га, хүнсний ногоо 15 га, тэжээлийн ургамал 2 га, жимс жимсгэнэ 8 га-д тус тус тариалалт хийж, 10 тн үр тариа, 130 тн төмс, 60 тн хүнсний ногоо, 6 тн тэжээлийн ногоон ургамал, 2тн чацаргана тус тус хураан авч, борлуулалт хийж, өрхийн орлогоо нэмэгдүүлсэн байна.

Хөдөө аж ахуйн салбарын SWOT шинжилгээ:

Давуу тал

Сул тал

- Манай сум нь 1800 га хадлангийн талбайтай, улс аймгийн нөөцийг жил бүр бүрдүүлдэг
- Мал аж ахуй, газар тариалангийн салбарт сүүлийн үед ажиллагсдын тоо буурч байна

Боломж

Саад бэрхшээл

Мөн мал аж ахуй, газар тариаланг хослон хөгжүүлж, тэжээлийн цех байгуулж, ажлын байр нэмэгдүүлэх

- -Туслах аж ахуйг хөгжүүлэх

- Хөдөө аж ахуйн салбарт хүний нөөц дутагдалтай байна.

Ялангуяа хөдөөд залуу малчид , тариаланчдыг төр засгаас бодлогоор зохицуулах, тэдний нийгмийн асуудлыг шийдвэрлэх шаардлагатай байна.

Тулгамдсан асуудлууд ба хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ:

Тулгамдаж буй асуудлууд

Шийдвэрлэхийн тулд хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээнүүд

Ажилгүй залуучуудыг мал аж ахуй, газар тариалангийн ажилд татан оролцуулах

Төр засгаас мал аж ахуй, газар тариалан эрхлэгчдийн талаар бодлого боловсруулж урамшуулал болон нийгмийн асуудлыг шийдвэрлэх

-ХАА-н техник, тоног төхөөрөмжийн хангалт *-Урт хугацааны хөнгөлттэй зээл олгох*

Баянгол баг:

Баянгол багийн товч танилцууга

Халхын Засагт хан аймгийн Сүжигт гүний хошуу гэж 1755 онд одоогийн Шарга сумын Дунд шарын голын шар ямаатын бэлчирт суурьшжээ. 1959 онд Шарга сумыг Хасагт жаргалан сумаас таслан сумын төвийг Хойт голоос нүүлгэн Баянголын аманд суурьшуулсан болой. Галдан бошигтын дайны хөлөөр баруун Монголын нутагт тархан суурьшсан Ойрод буюу Өөлд Хойд овгийнхон тус сумын Баянгол нутгаар зонхилдог гэж хэлж болно. 1960 оны намрын эхэн сард Баянгол баг үүсгэн байгуулагдсан түүхтэй. Багийн Засаг даргаар ажиллаж байсан хүмүүсийг дурьдвал Ж.Хүрлээ, Н.Очирбат , Г.Гантулга, Н.Содной нар юм. Баянгол багийн бэлчээр нутаг нь 139,146.25 га талбайтай бөгөөд булаг, шанд, гол горхи, худгаар усны нөөцөө бүрдүүлдэг. Залгаа сум, багууд Хамтын хүч, Сондуулт, Улаан туг, Халиун сумын Олон булаг, Төгрөг сумын Тунгалаг, Өгөөмөр багуудтай хил залгаа нутагладаг.

2014 оны байдлаар 239 өрх, 812 хүн ам бүртгэгдсэн байна.

Малын тоо: Тэмээ 2767, адуу 1557, үхэр 1946, хонь 2870, ямаа 16790 Бүгд 25930.

Баянгол багийн СВОТ шинжилгээ

Давуу тал

Сул тал

Багийн нийт өрхийн дийлэнх нь сумын төвд суурьшсан, сумын төв байнгын гэрэл цахилгаантай, харилцаа холбоо сайн хөгжсөн байдаг

Худаг усны асуудлаас болж ,малын бэлчээр бүрэн ашиглаж чадахгүй байна.

Таван хошуу мал маллах боломжтой, газар тариалан эрхэлдэг,

Боломж

Саад бэрхшээл

Газар тариалан хөгжүүлэх, Ингэний сүү, сүүн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл

Цөлжилт , элсний нүүдэл ихтэй

Багт өвс, тэжээлийн нөөц бүрдүүлэх

Газрын гарц муу байна.

Тулгамдаж буй асуудал

Шийдвэрлэх арга зам

Баруун голын хулсанд чоно их хэмжээгээр үүрэлсэн байна.

Мод тарьж, баруун голын усыг баруун талруу явуулах

Газар, тариалан эрхлэдэг хүмүүсийг дэмжиж ажилах

Залуучуудад мал аж ахуй, газар тариалангийн чиглэлээр сургалт хийх, дэмжиж ажилах

Хамтын хүч:

Анх 1954 онд Овоот сумын Алаг өндөр баг нэртэй байгуулагдаж, улмаар 1960 онд Шарга сумын Хамтын хүч бригад гэж нэрлэгдсэн түүхтэй. Анхны багийн даргаар Б.Довдон гэдэг хүн ажиллаж байсан. Үүнээс хойш ажиллаж байсан багийн дарга нарыг дурьдвал: Н.Нямхүү, С.Бариад, Г.Юндэн, П.Ядам, Х.Сүрьеэ, П.Мягмаржав, Д.Пүрэв, Д.Ээсэн, С.Ням Осор, Б.Бөхчулуун, Э.Тодхүү, А.Цогбадрах, Д. Ичинхорлоо, Б.Гантай нар болно. Хамтын хүч багийн бэлчээр нутаг нь 488758.2га талбайтай бөгөөд ихэвчлэн худгаар усны нөөцөө бүрдүүлдэг. Залгаа сум багууд Дарви сум Жавхлант баг , Баян уул сум Хүйсийн говь баг, Шарга сумын Сондуулт, Баянгол багуудтай хиллэдэг болно.

Багт 2014 оны байдлаар 112 өрхийн 378 хүн ам бүртгэгдэж, мал аж ахуйгаар өрхийн орлогоо бүрдүүлж байна.

Хамтын хүч багийн SWOT шинжилгээ

Давуу тал

Сул тал

➤ Харилцаа холбоо хөгжсөн

➤ Бэлчээрийн усан хангамж муу

Байгалийн нөөц баялаг ихтэй

➤ Ундны ус хатуулаг ихтэй

Боломж

- Баруун бүсийн төв замыг түшиглэн иргэд болон баг хөгжих

•

Саад бэрхшээл

- Бэлчээрийн усан хангамж дутмаг, бэлчээрийн доройтол учраас мал өсгөн үржүүлэхэд бэрхшээлтэй

Тулгамдаж буй асуудлууд ба хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ:

Тулгамдаж буй асуудлууд

Шийдвэрлэхийн тулд хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээнүүд

Бэлчээрээ бүрэн ашиглах боломжгүй

Худаг ус гаргах

Бэлчээрийн доройтол

Үлийн цагаан оготно устгах

Байгалийн баялаг устаж, унаган төрх алдагдаж байгаа

Уул уурхайн ашиглалт явуулахгүй байх

Сондуулт баг:

Засагт хан аймгийн Сүжигт гүний Хошуу буюу одоогын Шарга сумын нутагт 1958-1959 оныг хүртэл “ Шар тал ” баг нэртээ байж байгаад 1960оны 9 дүгээр сарын 01 нд одоогийн Сондуулт баг байгуулагдсан түүхтэй. Анхны багийн засаг даргаар нь Луузан – Альва дараах багийн даргаар Х.Бадарч тоо бүртгэгч Б. Батжав нар анхдагчаар нь ажилаж байсан .Түүнээс хойш багийн засаг даргаар ажиллаж байсан хүмүүсийг дурдвал **Г.Буриад, Х.Бадарч, Б.Дүгэржав, Г.Юндэн, Ю.Гиваапил, М.Цагаан, У.Алтангэрэл, Д.Батбаатар, Б.Батжав, Б.Бөхчулуун, В.Цоодол, Б.Жамъяндорж, Х. Даваацэрэн, Ц.Даваадорж** нар юм. Сондуулт баг нь Бэлчээр нутаг нь 128340 га талбаатай бөгөөд булаг шанд гол горхи нийлсэн 20 гаруй 32 худагаар цэвэр усны нөөцөө бүрдүүлдэг. Залгаа сум багууд Баян уул сумын Чандмань хайрхан, Баян хайрхан, Хүйсийн говь баг, Жаргалан сумын Тээлийн гол баг, Өөрийн сумын Улаан туг, Баянгол, Хамтын хүч зэрэг багуудтай хиллэдэг.

- 2014 оны байдлаар 92 өрх 329 хүн ам бүртгэгдэж, мал аж ахуйгаар өрхийн орлогоо бүрдүүлж байна.

Тэмээ 217 толгой

- Адуу 314 толгой
- үхэр 411 толгой
- Ямаа 4367 толгой
- Хонь 13514 тогой
- нийт мал 18823 толгой

Сондуулт багийн SWOT шинжилгээ

Давуу тал

Манай багийн нутгаар баруун бүсийг холбосон төв зам дайран өнгөрдөг мөн баруун бүсийн замын төв зангилгаа “ээвийн” буудал байрладаг бөгөөд Мөн дархан цаазат Хасагт хайрхан уул байрладаг.

Боломж

- Байгалийн үзэсгэлэнт газрыг түшиглэн аялал жуучлалын газар байгуулах
- Баруун бүсийн төв замыг түшиглэн иргэд болон баг хөгжих

Сул тал

- Сумын төвөөс 70 км алслагдсан
 - Цас их унасан жил зам хаагдаж Сумын төв болон харъяа багуудаас тусгаарлагддаг

Саад бэрхшээл

- Намрын отрын нутагт усны асуудал шийдвэрлэх
- Уул уурхайн болон гар аргаар алт олборлогчид онгон байгалийг хөндөж бэлчээр нутгийг сүйтгэж байна.
- Үлийн цагаан ихсэж бэлчээр сүйтгэж байна.

Тулгамдаж буй асуудлууд ба хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ:

Тулгамдаж буй асуудлууд

Бэлчээрийн усан хангамж муугаас огт ашиглалтгүй бэлчээр их болж байна

- Бэлчээрийн доройтол ихэссэн
- Гар аргаар алт олборлосноос малын бэлчээр устаж байна

Шийдвэрлэхийн тулд хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээнүүд

- Отрын бүс нутагт худаг ус гаргах
- Үлийн цагаан оготно устгах
- Нөхөн сэргээлт хийх

Улаантуг баг

УЛААН ТУГ БАГИЙН ТАНИЛЦУУЛГА

Засагт хан аймгийн Сүжигт гүний хошуу одоогийн Шарга сумын нутаг Дунд шарын голыг дагаж Шар ямаатын бэлчир /Өвгөн хүрээ ч гэдэг/, Батхайрханы /одоогийн Алагхайрхан/ өвөрт төвлөрч байсан нь түүхэн баримтаар үлдсэн байдаг. Сүжигт гүний хошууг нэгэн үе Батхайрхан уулын хошуу хэмээн нэрлэж хошууг хамгийн сүүлд Цэрэнчагдаржав захирч байсан байна. Ардын засгийн газраас хошууны ардыг хуралдуулж Батхайрхан уулын хошууг татан буулгаж Батхайрхан сумыг шинээр байгуулж, Алаг хайрханы өвөрт төвлөрүүлж, сумын МАН, МХЗЭ-ийг анх байгуулж байжээ. 1959 оны 12-р

сард тухайн үеийн Хасагт жаргалан сумаас Шарга сумыг таслан Баянголын аманд суурьшуулахад Хасагт жаргалан сумыг Одоогийн Улаан туг багийн Дунд шарын аманд төвлөрүүлсэн байдаг. 1956 онд партизан Г.Балжинням санаачлан Улаан туг нэгдлийг байгуулсан нь тус багийн үүсэл хөгжил тавигдсан гэж үзэж болох юм.

Анхны даргаар Ж.Норов ажиллаж байсан. Баг бригадын даргаар ажиллаж байсан хүмүүс /Б.Дүгэржав, Б.Бүрэнтөгс, Ю.Гиваапил, Д.Уданбор, Г.Юндэн, П.Орос, Намжигдорж, Б.Батжав, В.Цоодол, Р.Банзрагч, Б.Бөхчулуун, Х.Бат-Очир, Ш.Даваабал, Н.Батсайхан, Ц.Мижиддорж, М.Доржсүрэн, С.Мөнхням, А.Алтангэрэл/

Улаан туг баг нь 129 мянган га бэлчээр нутагтай, 123 өрхийн 428 хүн амтай. Зүүн талаараа Жаргалан сумтай, Зүүн урд талаараа Тайшир, Есөнбулаг сумтай, баруун урд талаараа Халиун сумтай, баруун талаараа өөрийн сумын Баянгол багтай, хойд талаараа Сондуулт багтай хиллэдэг.

2014 оны байдлаар 123 өрх, 428 хүн ам бүртгэгдэж, мал аж ахуйгаар өрхийн орлогоо бүрдүүлж байна. Малын тоо – 31942.

Улаантуг багийн SWOT шинжилгээ

Давуу тал

Зах зээлдээ ойрхон.түүхий эдээ өндөр үнээр борлуулж, өргөн хэрэглээгээ хямдаар хангах боломжтой.

Байгалийн өвөрмөц онцлог нь аялал жуулчлал хөгжүүлэх боломжтой

Бэлчээр нутаг нь таван хошуу малын зохистой байршил болдог.

Гадаргын усны нөөц ихтэй усалгаатай газар тариалан эрхлэх бүрэн боломжтой

Алтай Ховдын чиглэлийн улсын чанартай зам дайран өнгөрдөг.

Олон төрлийн байгалийн баялагтай

Боломж

- Аймгийн төвд ойрхон
- Сумдаа малын тоо толгойгоороо тэргүүлдэг

Сул тал

Зам харилцаа муу

Хүн ам цөөн

Шилжих хөдөлгөөн их

Саад бэрхшээл

- Аймгийн төвд байнгын оршин сууж байгаа өрхийн тоо их

Тулгамдаж буй асуудлууд ба хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ:

Тулгамдаж буй асуудлууд

- Сумын хадлангийн талбайд тус багийн эзэмшлийн 50 га газрын ашиглалтыг сайжруулж эргэлтэнд оруулах,
- Аймгийн төвтэй ойрхон давуу талаа ашиглаж эрчимжсэн мал аж ахуй, газар тариалан хослуулан хөгжүүлэх
- Мал эмнэлэг үржил үйлчилгээний нэгжийг бэхжүүлэх, материаллаг баазыг сайжруулах
- Малын үүлдэр угсааг сайжруулах, сүргийн зохистой харьцааг бүрдүүлэх
- Төрийн үйлчилгээний чанар хүртээмжийг сайжруулах
- Бэлчээрийн ашиглалтыг сайжруулах
-

Шийдвэрлэхийн тулд хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээнүүд

- Хадлан, газар тариалангийн чиглэлээр техник хэрэгсэл нийлүүлж, хоршоо нөхөрлөл байгуулж хамтын хөдөлмөрийн давуу тал бий болгох
- Мал эмнэлэг үржил үйлчилгээний нэгжийг бэхжүүлэх, материаллаг баазыг сайжруулах
- Багийн төв барих
- Намрын отрын бүсэд 2-3 гүн өрмийн худаг гаргах

Мал эмнэлэг үржил үйлчилгээний нэгжийг бэхжүүлэх, материаллаг баазыг сайжруулах

Шарга сумын дэд бүтцийн салбарын хөгжил: **Ерөнхий мэдээлэл:**

А.Хатуу дэд бүтцийн хөгжил

Замын нөхцөл байдал:

Манай сум улсын нийслэлээс 1087 км-т оршдог. Үүнээс одоогоор 690 км нь хатуу хучилттай, 397 км нь сайжруулсан шороон замаар холбогдсон байна. Аймгийн төвөөс 87 км-ийн зайтай.

Баруун чиглэлийн Ховд, Увс, Баян-Өлгийн хот хоорондын авто зам сумын төвөөс 15 км-ийн зайтай 3 багийн нутгийг дайран өнгөрдөг. Сум 4 багтай сумын төв нь Баянгол багийнхаа нутаг дэвсгэр дээр оршдог. Хамтын хүч баг буюу сумын хойд талын баг 50-70 км-ийн зайтай, Сондуулт баг буюу зүүн хойд зүүн талын баг сумаас 45-60 км-ийн зайтай, Улаан туг баг буюу аймгийн төвтэй залгаа баг зүүн урд талын баг сумаас 55-80 км-ийн зайд оршдог. Багуудын зам уулын хярдаа зам нь бартаатай, хад чулуу ихтэй.

Сумд бүхэлдээ шороон замтай.

Цахилгаан эрчим хүчний хангамж:

Шарга суманд эрчим хүчний салбар анх 1957 онд байгуулагдан, МААМ станцын харъяанд ДС- 50 дизель станц- 1 ш суурилагдаж, механикаар Билэгт, моторчин цахилгаанчнаар Баашлав, Очиржав нар ажиллаж үйл ажиллагаагаа явуулж эхэлсэн байна.

1967 онд МААМ станци татан буугдаж дизель станц Говийн хөгжил нэгдлийн мэдэлд очиж, 1978 онд тус сум орон нутагт ХАА-н ТМС болон бусад үйлчилгээний цэг салбарууд байгуулагдан ажиллаж 300 орчим айл өрх суурьшиж, гэрэл цахилгааны хэрэглээ ихэссэнээр техникийн парк шинэчлэлт хийгдсэн.

Шинээр ДГА- 200 дизель станц – 2 суурилагдаж Говь- Алтай аймгийн Эрчим хүчний нэгдсэн үйлдвэрийн харъяа Шарга сумын эрчим хүчний салбар нэртэй үйлдвэрлэл үйлчилгээг 24 цагийн турш явуулсан.

1989 онд техникийн парк шинэчлэлт хийж ДГА- 315 дизель станц суурилагдсан.

1994 онд гэрэл цахилгааны хэрэглэгч цөөрч ,түлш шатахууны үнэ өсч, орон нутгийн эдийн засгийн боломж нөхцлөөс шалтгаалж ДГА- 200, ДГА- 315 дизель станцуудын үйл ажиллагааг зогсоож , жижиг дизель станц болох ДДА-100, ЯМЗ- 238, /100/ дизель станцуудыг авч орон нутгийн өмчийн оролцоотой аж ахуйн хэлбэрээр засаг даргын тамгын газрын харъяанд үйл ажиллагаа явагдаж эхэлсэн.

2001 онд хуучин барилгад ажилчдын хүчээр засвар хийж, Япон улсын тусламжаар ирсэн 2 дизель станцыг хүлээн авч суурилуулан сумын төвийн цахилгаан эрчим хүчний хэрэгцээг хангаж ажилласан.

2010 оны 9-р сарын 01- нээс эхлэн Алтай-Улиастай ТӨХК-ий мэдэлд өмч хөрөнгө шилжсэнээр одоо ахлагч цахилгаанчин М.Пүрэвдорж, өндрийн монтёр Э.Тогтбаатар, Б.Саруулбуян, байцаагч монтёр Б.Цогпүрэв гэсэн 4 орон тоотойгоор Оросын холбооны улсаас 35/15 кв-ын өндөр хүчдэлийн шугам сүлжээгээр хүчдэл авч 24 цагийн үйлдвэрлэл үйлчилгээг байгууллага иргэдэд хүргэж байна.

Дулааны эрчим хүчний хангамж:

Сумын дизель станц татан буугдсанаар 1992 оноос уурын зуух ажиллахаа больж, төсөвт 5 байгууллагууд нам даралтын халаалтын системтэй болсон байна. Газар доогуурх шугам сүлжээ үндсэндээ устаж, уурын зуухны 2 барилга үлдсэн байдаг.

Зураг

Холбоо, мэдээллийн сүлжээний хөгжил:

Цахилгаан холбоо Олон сувгийн тоон техникийн системийг 2001 оны 5-р сард нарны зайг 2003 оны 03-р сард улс хоорондын бүрэн автомат холбоогоор харилцдаг болжээ. Одоогийн байдлаар 6 сувгийн антеннаар хэвийн үйл ажиллагаа явуулж байна. Сумын Холбооны салбарын эрхлэгчээр Ойдовын Зинээзэг ажиллаж байна.

2005 он хүртэл сумын түвшинд ажилласан. Одоогоор 1 хүнтэй ажилладаг. Сумд 4 үүрэн телефоны сүлжээ орсон байдаг. Мобиком 2005 онд, Жи мобил 2008 онд, скайтел 2009 онд, юнител 2012 онд тус тус орсон байна.

Шуудан холбоо хэвлэлийн захиалга үйлчилгээг үзүүлж байна.

Шатах, тослох материалын хангамж:

Сумын хэмжээнд хувийн хэвшлийн 3 шатахуун түгээх станц ажиллаж ард иргэд, албан байгууллагуудад А-80 бензин, дизель түлш болон бусад тос, тослох материалын худалдаа үйлчилгээг эрхэлж байна. Сумын төвд “Мон суль” ХХК, Сондуулт багийн Далан ээвд “Гүн зэгэстэй” ХХК, Баянгол багийн Заг овооны гүүрэнд “Магнай трейд” ХХК-ий салбар нэгжүүд ажиллаж байна.

Хэрэглээний болон ундны усны хангамж:

Сумын төвийн хэрэглээний усан хангамж сайтай. Сумын төвөөс баруун урагш 1км-т газрын гүнээс гардаг харз булагтай, гүний 3 худаг ажиллаж, цахилгаан насосоор 16-120 м-ийн гүнээс усаа татаж байдаг. ЗДТГ-ын худаг 1990 онд шинэ насос суурилуулсан, цагаан худаг 2002 онд шинэ тоног төхөөрөмжөөр засварлагдаж, 2007 онд Орон нутгийн засаглалыг дэмжих төслийн 2.0 сая төгрөгөөр, 2011 онд Алтай хөгжил XXI зуун ТББ-ын 700.0 мянган төгрөгөөр, 2013 он д Орон нутгийн хөгжлийн сангийн хөрөнгөөр иргэдийн бүлэг 10.0 сая төгрөгний ган чайнь нийлүүлж, гадна дотно засварыг хийсэн байна.

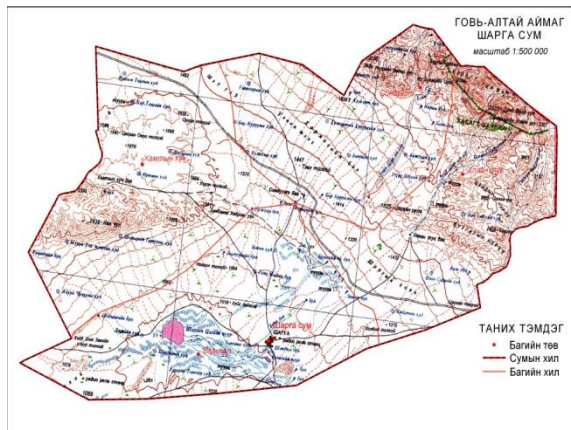

Барилга, хот байгуулалт

Сургуулийн дотуур байр 1980 оны барилга 2012 онд 80 сая төгрөгөөр засварлагдсан, хичээлийн байр 1978 оны барилга 2005 онд их засварт орсон, ахуй үйлчилгээний байр 1959 онд ашиглалтад орж 2010 онд 39 сая төгрөгөөр засварлагдсан. Багш нарын 4 айлын орон сууц 1978 оны барилга, ЗДТГ-ын байр 1959 оны барилга хамгийн сүүлд 2007 онд их засварт орсон, зочид буудал 1958 онд ашиглалтад орж одоогоор ашиглах боломжгүй гэсэн дүгнэлттэй албанд ашиглагддаггүй, цагдаагийн кабон 1958 оны барилга, ЗДТГ-ын өргөтгөлийн цагаан байр 1990 оны нэгдлийн конторын зориулалтаар баригдсан байна.

Хүүхдийн цэцэрлэг 1958 оны барилга 2005 онд их засварт орсон, Соёлын төв 1962 оны барилга хамгийн сүүлд 2013 онд 80 сая төгрөгөөр засварлагдсан. Номын сангийн барилга 1968 онд ашиглалтад орж, 2014 онд актлагдаж байгаа. Хүн эмнэлгийн барилга, эхчүүдийн амрах байр 1980 онд ашиглалтад орж, 2010 онд их засварт орсон. Эрчим хүчний барилга 1978 онд баригдсан, Холбооны барилга 1968 онд баригдсан барилга байна.

Газар зохион байгуулалт

Газрын нэгдмэл сангийн үндсэн ангилал, газар ашиглалтын төрөлд гарсан өөрчлөлт, шилжилтийн байдлыг авч үзвэл тус сум нь нийт **556585,0** га нутаг дэвсгэртэй бөгөөд 2011 онд Хөдөө аж ахуйн газар **491576.0** га, Хот тосгон бусад суурины газар **350** га, Зам шугам сүлжээний газар **433** га, Усан сан бүхий газар **1765** га, Ойн сан бүхий газар **49502** га газрыг тус тус эзэлж байгаа бөгөөд 2010 оны нэгдмэл сангийн тайлангийн дүнтэй харьцуулахад бэлчээрийн

газар **9.1** га-аар буурч, барилга байгууламжийн газар **0.5** га-аар нэмэгдэж, гэр хорооллын газар **0,4** га-аар нэмэгдэж бусад ангиллын газарт өөрчлөлт гараагүй байна.

Хатуу дэд бүтцийн SWOT шинжилгээ

<i>Давуу тал</i>	<i>Сул тал</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Аймгийн төвд ойрхон • Баруун чиглэлийн авто зам дайран өнгөрдөг • 35квт-ийн өндөр хүчдэлийн шугам сүлжээтэй. • Сумын усан хангамж, усны чанар сайн • Баруун 4-5 сумуудын зам дайран өнгөрдөг 	<ul style="list-style-type: none"> • Зам харилцаа хөгжөөгүй • Хөдөө багууд алслагдмал • Нийслэлээс алслагдсан • Интернетийн сүлжээгүй
<i>Боломж</i>	<i>Саад бэрхшээл</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Нийслэлтэй хатуу хучилттай замаар холбогдох боломжтой • Цахилгааны найдвартай эх үүсвэрээр хангагдсан • Хэрэглээний усан хангамж сайн • Үйлдвэр үйлчилгээ, аялал жуулчлал хөгжүүлэх боломжтой 	<ul style="list-style-type: none"> • Сумын 2 баг нь аймгийн төвд суурьшсан • Барилгуудын насжилт өндөр • Инженерийн шугам сүлжээ устаж үгүй болсон • Түлшний хангамж муу
Тулгамдаж буй асуудлууд ба хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ:	
<p>Тулгамдаж буй асуудлууд</p> <p>Алслагдсан бүс нутаг учраас амьжиргааны өртөг өндөр Хэтийн хөгжлийн бодлого, зураглалгүй</p> <p>Иргэдийн ая тухтай амьдрах орчин бүрдээгүй</p>	<p>Шийдвэрлэхийн тулд хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээнүүд</p> <p>Зам харилцааг сайжруулж, УБ хот, аймгийн төвтэй хатуу хучилттай замаар холбогдох Сумын хөгжлийн ерөнхий төлөвлөлтийг ойрын хугацаанд гаргах</p> <p>Төвлөрсөн дулааны шугам сүлжээтэй болох</p>

Б.Зөөлөн дэд бүтцийн хөгжил**Банк, санхүүгийн үйлчилгээ:****Шарга сумын ХААН банк**

Тус сумын банкны салбар анх 1975 оны 04-р сараас Говийн хөгжил нэгдэлд тооцооны касс нэртэйгээр банкны йл ажиллагаа эхлүүлсэн. 1993 оноос ХАА-н банк болон ерэгжиж, хадгаламж касс зээлийн йл ажиллагааг нэвтрүүлсэн. 2002 оны 03 сараас хувьд шилжин ХААН банк болж өнөөдрийг хиртэл санхүүгийн бйх терлийн бйтээгдэхийнээр ййлчлэн ажиллаж байна.

Зййн гараас Эдийн засагч

Т.Туул, Эрхлэгч Н.Цогзолмаа , Теллер Б.Слзийбаяр.

2007 онд анх Монгол Шуудан банк нэртэй байгуулагдан үйл ажиллагаагаа явуулж эхэлсэн.

2013 оноос Төрийн банкны харъяа Шарга тооцооны төвд захирал П.Бямбадулам, Ахлах теллер Б.Тайванбаатар, Теллер Н. Нямбаатар нар ажиллаж байна.

Төр, бизнес, иргэний нийгмийн түншлэл, хамтын ажиллагаа:

Тус сумд Морин спорт уяачдын холбоо, Ахмадын холбоо, Залуучуудын холбоо, Эмэгтэйчүүдийн зөвлөл, Шийдвэр гаргах түвшний эмэгтэйчүүдийн холбоо, Үйлдвэрчний эмлэлийн холбоо зэрэг төрийн бус байгууллагууд үйл ажиллагаа явуулж байна.

Зөөлөн дэд бүтцийн SWOT шинжилгээ*Давуу тал*

- Ард иргэд мэдээ мэдээллээр хангагдах мэдээллийн олон сувагтай
- Төрийн бус байгууллагууд үйл ажиллагаа явуулдаг
- Газарзүйн байршлын хувьд дэд бүтэц хөгжих бүрэн боломжтой

Сул тал

- Банк санхүүгийн өрсөлдөөн бага
- Иргэдийн өөрийгөө хөгжүүлэх идэвх оролцоо сул
- Хэрэглэгч багатай
- Эдийн засгийн чадавх сул

Боломж

- Банкны шинэ салбар, банк санхүүгийн төрөл бүрийн байгууллага бий болох боломжтой
- Цахилгаан эрчим хүч, мэдээлэл холбоо сайн хөгжсөн
- Боловсон хүчний хангалт сайн

Саад бэрхшээл

- Иргэдийн амьжиргааг дээшлүүлэх арга зам хүнд
- Ажлын байр дутмаг
- Банк санхүүгийн байгууллагын хараат

Тулгамдаж буй асуудлууд ба хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ:

Тулгамдаж буй асуудлууд	Шийдвэрлэхийн тулд хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээнүүд
Банкны хүү, нөхцөл өндөр	Шинээр Голомт, Капитрон, Хас банкны салбарыг оруулах Барьцаалан зээлдүүлэх санхүүгийн байгууллагыг бий болгох
Иргэдийн хамтран ажиллах, хөгжих чадвар сул	Иргэний нийгмийн байгууллагуудыг олноор бий болгох
Иргэдийн худалдан авах чадвар сул	Өрхийн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж, МАА, газар тариалан эрхлэгчдийн тоог нэмэгдүүлэх
Иргэдийн хуулийн мэдлэг дутмагаас хохирох талтай	Хууль эрх зүйн туслалцааны төвтэй болох

Нийгмийн үйлчилгээний салбарын хөгжлийн байдал

Хүн ам зүй

Хүн амын үзүүлэлтүүд

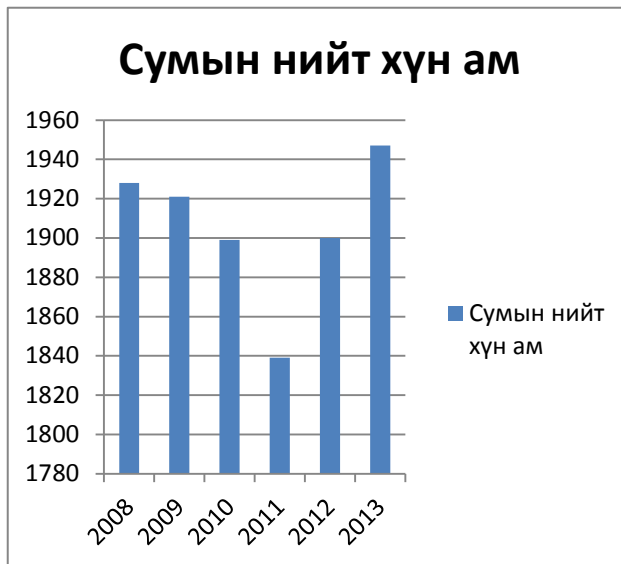
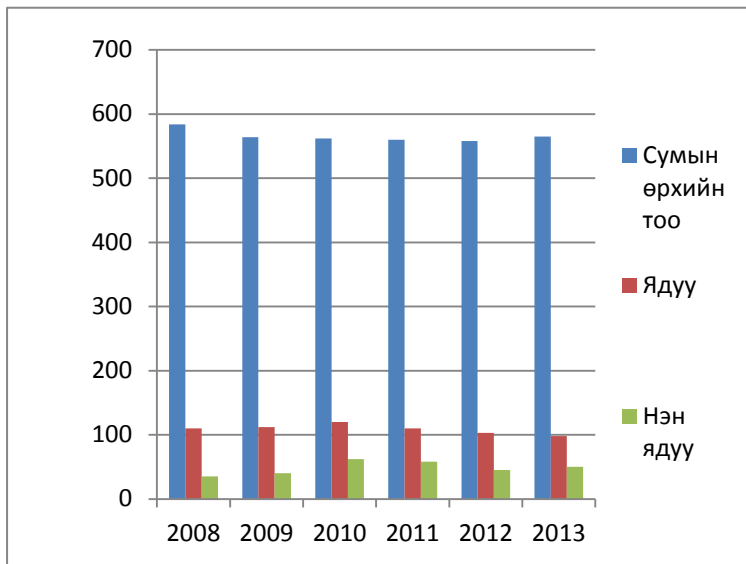
2013 оны жилийн эцсийн статистик мэдээнээс үзвэл:

565 өрхөд 1947 хүн амьдарч байгаа ба нэг өрхөд дунджаар 3 хүн амьдарч байгаа нь улсын дундажаас багавтар байна. Сумын нийт хүн амын 47,8% нь эмэгтэй, 52,2% ийг эрэгтэйчүүд эзэлж байна. Өрх толгойлсон эмэгтэй 101, эрэгтэй 43.

Хүн амын насны бүтцээр нь авч үзвэл 0-16 насны хүүхдүүд 31.1 %, 16-35 насны залуучууд 32,3 %, 36-54 насны идэрчүүд 26,02% , 55-с дээш насны ахмад 10.47 %-ийг тус тус эзэлж байна.

Шилжилт хөдөлгөөн

Сүүлийн 6 жилийн дунджаар жилд 52 хүүхэд төрж, 14 хүн нас барж жилд дунджаар 3 хүнээр өссөн байгаа нь 1990-ээд онтой харьцуулбал төрөлт багасч байна. Сүүлийн жилүүдэд төрөлт ялимгүй өссөн байна. Энэ нь нийгмийн халамжийн үйлчилгээтэй холбоотой гэж үзэж байна. 2013 онд жилд 105 хүн шилжин явж, 69 хүн шилжин ирсэн ба жил бүр шилжин ирсэн хүнээс шилжин явсан хүний тоо 20-30 хүнээр илүү байдаг. Шилжилт хөдөлгөөн ихэсч байгаа нь дэд бүтэц хөгжөөгүй, аймгийн төвтэй ойр болон улсын нийслэлээс хэт алслагдсантай холбоотой гэж үзэж байна.

Хүн ам зүйн байдлын SWOT

Тулгамдсан асуудлууд ба хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ:

Тулгамдаж буй асуудлууд	Шийдвэрлэхийн тулд хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээнүүд
Айл өрхийн хаягжуулалт байхгүй	Сумын 90 жилийн ойн ажлын хүрээнд бүх айл өрхийг хаягжуулах
Хаягийн зөрчилтэй иргэн ихтэй	Хаягандаа байхгүй иргэдийн хаягийн зөрчлийг арилгах
Интернэтийн орчин хязгаарлагдмал	Шилэн кабель оруулж интернэт кафе бий болгох.
Залуучууд чөлөөт цагаа өнгөрүүлэх орчин бүрдээгүй	Гэгээрлийн өргөө болон, соёл спортын цогцолбор байгуулах.
Ажилгүйдэл их, ажлын байр бага.	Уул уурхай, газар тариалан, хадлан тэжээлийн талбайг түшиглэн ажлын байр нэмэгдүүлэх.

Залуу гэр бүлийг сум орон нутагтаа татан суурьшуулах

Дэд бүтцийг цогцоор нь хөгжүүлэх

Тулгамдсан асуудлууд ба хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ:

Тулгамдаж буй асуудлууд

Шийдвэрлэхийн тулд хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээнүүд

Хаягандаа байхгүй хүн ам ихтэй./Улаан туг, сондуулт баг/

Байгалийн эрс тэс уур амьсгалаас болж, зүрх судас, шээсний замын өвчлөл их

Эрүүл аж төрөх зөв дадал хандлагыг иргэдэд төлөвшүүлэх сургалтыг зохион байгуулах

Газар нутгийн хувьд 2 баг нь аймагт ойрхон учир Улаан туг Сондуулт багийн иргэд сумдаа төрийн үйлчилгээнд хамрагддаггүй.

Төрийн бодлого зохицуулалт хэрэгтэй.

Сургуулийн өмнөх боловсролын үйлчилгээ:

Шарга сумын хүүхдийн цэцэрлэг нь 1959 онд анх мал аж ахуйн машинист станцыг түшиглэн 3 ажилчин 25 хүүхэдтэйгээр одоогийн сумын зочид буудалд ажлаа эхэлж байсан байна. Одоо 11 ажилчинтай үндсэн сургалтаар 70 гаруй хүүхэд, хувилбарт сургалтаар 40 –өөд хүүхдэд буюу тойргийн нийт хүүхдийн 84 %-д сургуулийн өмнөх боловсрол олгож байна. Сургалтын таатай орчин материаллаг баазын хувьд бүрэн бэхэжсэн, үйл ажиллагаа тогтмолжсон бүтээлч хамт олон юм.

Сургуулийн өмнөх боловсролын SWOT:

Орчны үзүүлэлт

Давуу тал

Сул тал

Материаллаг

- Тохилог цэвэрхэн
- Халаалт найдвартай

- Цэцэрлэгийн байр багтаамж хүрэлцээ муу

орчин	<ul style="list-style-type: none"> • Төрөл бүрийн сургалт зохион байгуулах заал танхимтай • Зориулалтын байртай. 	<ul style="list-style-type: none"> • Хүүхдийн ор дэр хүрэлцээ муутай, элэгдэж хуучирсан • Бохирын шугам сүлжээ найдвар муутай. • Сургалтын тоног төхөөрөмж хуучирсан, хүрэлцээ муутай
Сэтгэлзүйн орчин	<ul style="list-style-type: none"> • Бүтээлч эвсэг хамт олон бүрдэж чадсан • СӨБ-ын мөн чанарыг ард иргэдэд ойлгуулсан • Эцэг эхийн дунд тогтмол сургалт явуулдаг, тэдний сэтгэл зүйд хүрч чадсан • Мэргэжлийн багшаар хангагдаж байгаа заах арга ур чадварт ахиц гарч байгаа • СӨБ-д хамран сургалт нэмэгдэж байгаа , хүүхдийг хамруулах тал дээр санаачлага гарган ажиллаж байгаа • Сургалтын орчин бүрдүүлэхэд ахиц гарч байгаа • Сум аймагтаа эхний байруудад шалгарч байсан 	<ul style="list-style-type: none"> • Багш ажилчдын ахуй амьдрал харилцан адилгүй өөр өөр байдаг • Зарим эцэг эхчүүд хүүхэддээ бага анхаарал тавьдаг, цэцэрлэгт хүүхдээ даатгадаг. • Сургалтыг шинэлэг байдлаар зохион байгуулах тал дээр эрэл хайгуул муу хийдэг, хүүхэд бүрийг хөгжүүлэх сургалтын технологийг бүрэн хэрэгжүүлж чадаагүй
Үйл ажиллагааны орчин		
Гадаад орчны үзүүлэлт	Боломж	Эрсдэл буюу саад бэрхшээл
Эдийн засгийн	<ul style="list-style-type: none"> • Хөрөнгө оруулалт хийх • Жижиг төсөл хэрэгжих • Зуны сургалт зохион байгуулах • Хүнсний ногоо 	<ul style="list-style-type: none"> • Багш ажилчдын цалин амьдрал ахуйд хүрэлцдэггүй • Хүүхэд цөөн учраас төсөв хүрэлцээ муу, материалын

	<ul style="list-style-type: none"> • тариалах • Хамрах хүрээг нэмэгдүүлэх 	<ul style="list-style-type: none"> • үнэ тогтворгүй байнга өсдөг
Өрсөлдөөн	<ul style="list-style-type: none"> • Бусад сумын цэцэрлэгүүдээс туршлага судлах боломжтой • Ажлын туршлагатай 	<ul style="list-style-type: none"> • Бага насны хүүхэдтэй ажиллахад өвөрмөц ур чадвар арга барил шаарддаг учраас шантарч, ажил мэргэжлээ солих явдал их гардаг • Өрсөлдөөн багатай
Нийгмийн	<ul style="list-style-type: none"> • Ойролцоо цэцэрлэгүүдтэй хамтран ажиллах • Сургуультай хамтран ажиллах • Эцэг эхчүүдтэй хамтран ажиллах 	<ul style="list-style-type: none"> • Хүүхдүүдийн амьдралын түвшин харилцан адилгүй • Аймагтай ойр учир шилжилт хөдөлгөөн ихтэй • Хүн ам цөөн аймагт ойр учир 2 баг нь аймагт төвлөрдөг.

Тулгамдсан асуудлууд ба хэрэгжүүлэх гол арга зам

Тулгамдаж буй асуудлууд

Шийдвэрлэхийн тулд хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээнүүд

Сургалтын таатай орчин бүрдүүлэх:

- Хүүхдийн тоглоомын талбайг орчин үеийн тоглоом наадмаар хангаж тохижуулах
- Хүүхдийн зөөлөн эдлэл, ширээ сандлыг шинэчлэх
- Цэвэр бохирын шугам сүлжээг нэгдсэн системд холбох
- Цэцэрлэгийн гадаа талбайд туршилт танин мэдэхүйн талбай байгуулан ажиллах
- Урлаг спортын заалны тоног төхөөрөмжөөр хангах
- Барилгын өргөтгөл их засвар хийх

- Хүүхдийн тоглоомын талбайг төсөл хандив тусламжаар 2014-2016 онд
- Хүүхдийн зөөлөн эдлэл, ширээ сандлыг улсын төсөв , төсөл хөтөлбөрөөр 2015-2016онд
- Инженерийн шугам сүлжээнд холбогдох
- 2015 онд байгууллагын ажилчдын, эцэг эхийн тусламж дэмжлэгтэйгээр
- Барилгын их засвар өргөтгөлийг улсын төсвөөр 2016-2017 онд

СӨБ ын үйлчилгээ:

- Малчдын хүүхдийн хамран

- Малчдын хүүхдийн хамран сургалтыг 60-80%-д хүргэх
- Эцэг эхийн сурган хүмүүжүүлэх мэдлэгийг дээшлүүлэх
- Явуулын багш ажиллуулах

Ур чадвартай багш боловсон хүчин:

- Багш нарыг сургалт семинарт хамруулах туршлага судлуулах
- Ажлын байранд мэдлэг боловсролоо дээшлүүлэх орчин нөхцөл, компьютер пректор болон бусад техник хэрэгслээр хангах
- Багш нарыг 80% нь зэрэгтэй болох
- Интернет болон дотоод сүлжээнд холбогдох

сургалтыг 2014-2019 онд

- Явуулын багш 2015 онд ажиллуулах
- багийн цэцэрлэг 2015-2016 он

- Багш нарыг жил бүр сургалтанд хамруулж мэдлэг боловсролыг дээшлүүлэх
- Багш бүрийг компьютер болон бусад тоног төхөөрөмжөөр хангах ажлыг хандив тусламж , улсын төсвөөр 2015-2019 онд
- Интернет болон дотоод сүлжээнд 2014 онд

Ерөнхий боловсролын үйлчилгээ:

МОНГОЛ УЛСЫН БААТАР МАГСАРЫН ЖАНЧИВЫН НЭРЭМЖИТ ГОВЬ-АЛТАЙ АЙМГИЙН ШАРГА СУМЫН БҮРЭН ДУНД СУРГУУЛЬ

Тус сургууль нь анх 1936 онд Хантайшир уулын аймгийн Гурван сайхан уулын хошууны Батхайрхан сумын Сайн дурын сургууль нэртэйгээр захирал багш-1 галч-1 таван ханатай гэрт 23 сурагчтай анх байгуулагджээ.

2013-2014 оны хичээлийн жилд удирдах ажилтан 2, нийгмийн ажилтан 1, багш 17,

ажилтан 24, өдрөөр 220 суралцагч, дүйцсэн хөтөлбөрөөр 11 суралцагчтайгаар үйл ажиллагаа явуулж байна. Багш, удирдах ажилтны 42,1% магистрын боловсролтой, 76,4% нь багшлах эрхийн үнэмлэхтэй, 10.5% нь мэргэжлийн тэргүүлэх зэрэгтэй. Одоогоор тус сургуульд боловсролын тэргүүний ажилтан 3, хөдөлмөрийн хүндэт медальтан 3, Алтан гадас медальтан 1, ЗГ-ын жуух бичигтэн 3, аргагүйч багш 7, ахлах багш 4,

багшийн алдар медальтан 6 тус тус ажиллаж байна.

ОРЧНЫ ШИНЖИЛГЭЭ

Дотоод орчны шинжилгээ	
Давуу тал /Strengths/	Сул тал /Weaknesses/
<ul style="list-style-type: none"> • Сургуулийн байршил оновчтой тохиромжтой • Мэргэжлийн багш нараар 100% хангагдсан • Багш нарын 80% нь сүүлийн 5 жилд мэргэжил дээшлүүлэх сургалтанд хамрагдсан • Сургуулийн анги танхим хүрэлцээтэй • Сургалтын орчин үеийн техник хэрэгслээр зохих хэмжээнд хангагдсан • Сургуулийн хичээлийн байрны болон дотуур байрны халаалтын асуудал шийдэгдсэн. • Сургуулийн дотоод орчны үйл ажиллагааг зохицуулах эрх зүйн орчин бүрдсэн • Санхүүжих эх үүсвэртэй, төсвөө өөрөө захиран зарцуулах эрхтэй • Эцэг эх, суралцагчдын боловсролыг үнэлэх үнэлэмж нэмэгдсэн • Хамт олны төлөвшил сайн, ажилсаг • Суралцагчдын авъяас сонирхлын дагуу сонгон секц тогтмол хичээллүүлдэг. • АББ-ын төв ажиллаж сургалт явуулдаг • 	<ul style="list-style-type: none"> • Зарим сурагчдын гэрийн байршил сургуулиас хэт алслагдсан • Хүн амын шилжилт хөдөлгөөн ихэссэнээс хүүхдийн тоо цөөрч анги дүүргэлт багассан • Багш нарын нийгмийн асуудал хүндрэлтэй • ЗАН-ийн ажил тогтмолжоогүй • Гал тогооны газар зориулалтын байранд бус • Мэдээлэл хомс, хожуу мэдээлэл авдаг • АББ-д сумын төсвийн 1%-г төлөвлөдөггүй • СЦУЗ-ийн үйл ажиллагаа тогтмолжоогүй • Сургуулийн мэдлийн олон барилга байгууламжтай, түүнийг засварлахад хөрөнгө их шаардагддаг • Сургуулийн дотуур байр олон жил ашиглагдсан, шинээр барих шаардлагатай

Гадаад орчны шинжилгээ

	Боломж /Opportunities/	Саад тотрог /Threats/
1. Эдийн засгийн хүчин зүйлс	<ul style="list-style-type: none"> • Санхүүжилтийн эх үүсвэрүүд /хандив, төсөл, өөрийн үйл ажиллагааны орлого/ олон болж боловсролд оруулах гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалт нэмэгдэж байна. Үүний дүнд боловсролын салбарт төрөл бүрийн хөтөлбөрүүд төсөл хэрэгжүүлэх боломж нээлттэй болсон. • Малчдын хүүхдийг сургуульд бүрэн 	<ul style="list-style-type: none"> • Хүүхдийн тоо цөөн байгаагаас төсөв бага. • Орон нутгийн захиргааны чадавх муу • Албан бус сургалт, зайны сургалт явуулах санхүүгийн эх үүсвэргүй. • Бүс нутгийн тэгш бус хөгжлөөс шалтгаалж боловсролын үйлчилгээ

хамруулж завсардалтыг багасгах зорилгоор төрөөс дотуур байрны зардлыг хариуцан санхүүжүүлэх болсон.

- Боловсролын салбарт хандивласан хөрөнгийг татвараас чөлөөлөх болсноор иргэд, аж ахуй нэгж сургуульд хандив өгөх боломжтой байгаа.
- Сургууль, багш нарын өрсөлдөөн бий болсноор сургалтын чанарт өөрчлөлт гарч суралцагчдын өрсөлдөөн бий боллоо.
- Боловсролыг хөгжүүлэхэд нийгмийн сонирхлын бүлгүүдийн оролцоо нэмэгдэж бүтээлч хамтын ажиллагаа бий болж байна.
- Сургууль, багш, суралцагчдын үйл ажиллагааг бодитойгоор үнэлж дүгнэх хөндлөнгийн хяналтын тогтолцоо бүрэлдэж эхэлж байна.
- Сургалтын технологийг бүхэлд нь шинэчлэх бодлого стратеги тодорхой болж байгаа
- Сургалтын тоног төхөөрөмж шинэчлэгдэж эхэлж байгаа.
- Сургалтын технологийг шинэчлэх тодорхой бодлого чиглэл бүхий нийтийг хамарсан сургалтууд эрчимжиж байна.
- Олон улсын төрөлжсөн байгууллагаас боловсролын хөгжилд оруулах хувь нэмэр дээшилж байна.
- Төрөлжсөн байгууллагын төсөл хэрэгжүүлэх боломжтой.

өндөр өртөгтэй байдаг.

- Газар нутгийн алслагдсан байдлаас багш нарын мэргэжил дээшлүүлэхэд зардал их шаардагддаг.
- Өрсөлдөөн хүчтэй болсноор өөрийн сургуулийн багш, суралцагч нараа алдах нөхцөл бий боллоо.
- Сэтгэлгээний болон арга барилын өөрчлөлт жигд бус
- Мэдээлэл хүлээж авах боломж сургуульд хангалтгүй
- Сургуулийн өмнөх насны хүүхдийн бэлтгэл жигд бус
- Тусгай хэрэгцээт боловсролын үйлчилгээний хүртээмж чанар дорвитой дээшлээгүй.
- Чадварлаг, сэтгэлтэй ажиллах боловсон хүчин дутагдалтай

Эрүүл мэндийн үйлчилгээ

МУ-ын Хөдөлмөрийн баатар М.Минжигийн нэрэмжит

Эрүүл мэндийн төв

Говь-Алтай аймгийн Шарга сумын Хүн эмнэлэг нь анх 1932 онд Хасагтжаргалан сумд нэг ажилтан, нэг сувилагчтайгаар гэр эмнэлэг байгуулагдсан бөгөөд анхны сувилагчаар нь Орших ажиллаж байжээ. Аймгийн АДХГЗ-ны 1972 оны 09 сарын 10-ны өдрийн 01 тоот шийдвэрийн дагуу хүний их эмчийн салбар болон өргөжсөн.

Их эмч-2, НЭМ –ийн аргазүйч 1, дүн бүртгэгч бага эмч 1, эх баригч бага эмч 1, сувилагч 4, нягтлан бодогч 1, нярав 1, лаборант 1, багийн эмч 4, үйлчлэгч 3, тогооч 1, жолооч 1, эмийн санч 1, галч 4 гэсэн 26 орон тоотой ажиллаж байна.

Эрүүл мэндийн төвийн SWOT шинжилгээ

Давуу тал:	Сул тал:
<p>1.Сумын эмнэлгийн багаж , тоног төхөөрөмжийн хангалт шатлалын эмнэлгийн стандартад ойртсон.</p> <p>Эрүүл мэндийн санхүүжилт жилээс жилд нэмэгдэж байгаа</p> <p>Хууль, эрх зүйн таатай орчин бүрдэж , орон нутгийн бодлогын баримт бичгүүд боловсрогдсон</p> <p>Боловсон хүчний хангамж сайн</p> <p>Эмч мэргэжилтнүүд тогтвор суурьшилтай ажиллаж байгаа</p> <p>Физик эмчилгээний тоног төхөөрөмжөөр бүрэн хангагдсан</p> <p>Аймгийн төвд ойрхон</p>	<p>1.Лабораторийн тоног төхөөрөмж дутагдалтай.</p> <p>2. Цэвэр бохир усны системгүй</p> <p>3. Нийгмийн эрүүл мэндийн боловсрол олгох үйлчилгээнд иргэдийн идэвх сул, Иргэдийн эрүүл мэндийн боловсрол, эрүүл зан үйл төлөвшөөгүй</p> <p>4. Мэдээллийн тогтолцоо, лавлагаа үйлчилгээ сул/интернетгүй, суурин утасгүй/,дотоод сүлжээгүй</p> <p>5. Багаар явах шаардлагатай боловч санхүүгийн боломж муу</p> <p>6. Эргэлтийн эмийн сангийн үйл ажиллагаа тогтвортой боловч үйл ажиллагаа явуулах статус байхгүй,</p>

4 баг эргэлт хийх мотоцикльтой	эмийн сангийн зориулалтын байргүй 7. Хүний нөөцийн бодлого сулаас нарийн мэргэжлийн эмч дутмаг, эмч нарыг мэргэшүүлэх асуудал дутмаг.
Боломж:	Саад бэрхшээлүүд:
<ol style="list-style-type: none"> 1. Европ болон уламжлалт анагаах ухааныг хослуулан хөгжүүлж уламжлалт болон нөхөн сэргээх эмчилгээ хийх /кабинет байгуулах 2. Багийн эмч нар багийнхаа иргэдийн дунд суурьшиж ажиллах 3. Интернет ашиглан тайлан, мэдээлэл солилцоо 4. Гэрэл цахилгааны эх үүсвэртэй төвлөрсөн эрчим хүчинд холбогдсон 5. Түргэн тусламжийн автомашинд парк шинэчлэлт хийгдсэн 6. Өвчлөлийн судалгаануудыг хийж нотолгоонд суурилсан ЭМАШТУ-г үзүүлэх 7. Төсөл, хөтөлбөр, зээл тусламжинд хамрагдах 8. Эмгүй эмчилгээний нэр төрлийг олшруулах 	<p>Эдийн засгийн хямрал үргэлжлэх</p> <p>Ажилгүйдэл, ядуурал нэмэгдэж нийгмийн үйлчилгээ хангалтгүй болох</p> <p>Шинэ ба сэргэж байгаа халдвар, цочмог халдвар тархах</p> <p>Орон нутагт байгалийн гамшиг тохиолдох</p> <p>Эмч, мэргэжилтнүүдийн тогтвор суурьшил муудах (хүүхэд, мэс гэх мэт)</p> <p>Багийн ард иргэд алслагдмал болохоор сургалт сурталчилгаанд хамрагдахад хэцүү</p>

Тулгамдсан асуудлууд ба хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ:

Тулгамдаж буй асуудлууд	Шийдвэрлэхийн тулд хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээнүүд
<ol style="list-style-type: none"> 1. Эрүүл мэндийн тусламж нь эмнэлэгт шүтсэн /хэвтэн эмчлүүлэх / арга барилаар явагддаг 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Үйлчлүүлэгч болон эмч, эмнэлгийн ажилтнуудын ажиллах, ая тухтай үйлчлүүлэх орчинг бий болгох зорилгоор стандарт шаардлага хангасан Эрүүл мэндийн төвийн
<ol style="list-style-type: none"> 2. Уламжлалт, нөхөн сэргээх, 	

хөнгөвчлөх эмчилгээ зэрэг үйлчилгээ өнөөгийн хэрэгцээ шаардлагын түвшинд хүрээгүй.

3. Эрүүл мэндийн боловсрол хангалтгүй, мэдээлэл, дэмжлэг дутмаг.

4. Эрүүл мэндийн төвийн одоогийн барилга нь үйл ажиллагаа явуулах эрүүл ахуйн стандарт шаардлагыг хангахгүй .

шинэ барилгатай болох

2.Эмч,эмнэлгийн ажилтнууд,сайн дурын идэвхтнийг нийгмийн эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээний чиглэлээр сургаж чадавхжуулан эмгүй эмчилгээний орчинг бий болгон үйл ажиллагааг тогтмолжуулах

3. Нарийн мэргэжлийн мэргэшсэн чадварлаг боловсон хүчнийг бэлтгэх

4. Зорилтот бүлэгт чиглэгдсэн НЭМТҮ –г үр дүнтэй хүртээмжтэй болгож иргэдийг эрүүл аж төрөх зөв дадал хандлагатай болгох, нөхөн үржихүйн насны эмэгтэйчүүдийг эрүүлжүүлэх хөтөлбөр боловсруулах

5. Хүүхдийн сувиллыг тогтмол ажиллуулж үр дүнг тооцох

6. Халдварт бус өвчний эрт илрүүлэлт,урьдчилан сэргийлэх үзлэгийн хамралтыг нэмэгдүүлж нүүдлийн амбулаторийг багт тогтмол ажиллуулах

Соёл, урлагийн үйлчилгээ:

1962 онд одоогийн соёлын төвийн барилга ашиглалтанд орж “Улаан булан нэртэйгээр нээгдэж сумын клубын анхны эрхлэгчээр Г.Мижиддорж, кино механикчаар н.Бүдрагчаа, үйлчлэгчээр н.Цэнджав гэсэн 3 хүний бүрэлдэхүүнтэйгээр үйл ажиллагаагаа явуулж байсан байна.

Өнөөдөр манай соёлын төв нь эрхлэгч 1, хөгжмийн багш 1, номын санч 1, Орон нутаг сурталчлах танхимын ажилтан 1, үйлчлэгч, нярав 1, галч 3 гэсэн бүтэцтэйгээр үйл ажиллагаагаа явуулж Шарга нутгийн бүтээлч, хөдөлмөрч ард түмэндээ урлаг соёлын үйлчилгээг хүргэхийн төлөө чармайн ажиллаж байна

Соёлын үйлчилгээний SWOT шинжилгээ

Давуу тал	Сул тал
Сумын өндөр настан, дунд үе, залуучууд спортын чиглэлээр хичээллэх, чөлөөт цагаа зөв зохистой өнгөрүүлэх, эрүүл мэнддээ их анхаарах болсон нь давуу талтай.	Сумд байгаа биеийн тамирын хоёр заалны талбай стандартад хэмжээндээ хүрэхгүй шахуу байдаг нь спорт сонирхогч, үзэгчид суух талбай багатай, орчин үеийн шаардлага нийцэхгүй, тав тухтай орчин хувцас солих өрөө болон бие засах газар бусад шаардлагатай нөхцөлүүд хангагдаагүй болно.
Боломж	Саад бэрхшээл
Орон нутгийн хөгжлийн сангийн хөрөнгөөр жил бүр тодорхой хэмжээний төсөв хувиарлагдаж байгаа эхний жилд зураг төслийн зардлыг гаргаж дараагийн жилээс барилгыг барих боломжтой.	Одоо байгаа заалыг болж байна гэсэн дутмаг сэтгэлгээ байгаа. Иргэдэд зөв ойлгуулж чадвал дэмжигдэх боломжтой.

Тулгамдсан асуудлууд ба хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ:

Тулгамдаж буй асуудал

- Нэн тэргүүнд иргэдэд зөв ойлгуулж тав тухтай цэвэрхэн спортын төвтэй болох нь зүйтэй гэдэг чиглэл өгөх
- Төсөв хэтэрхий ойр зуурын зүйлд зарцуулагдаж байгааг болих

Шийдвэрлэхийн тулд хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ

ОНХС-ийн хөрөнгийг онцын шаардлагагүй олон жижиг зүйлд хөрөнгө зарлагадалгүй нүдэнд харагдахуйц ирээдүйгээ харсан том бүтээн байгуулалтад зоригтой орох хэрэгтэй байна.

Төрийн үйлчилгээ

Төрийн үйлчилгээний свот шинжилгээ

Давуу тал:

- Мэргэжилтэй боловсон хүчнээр хангагдсан.
- Төрийн үйлчилгээ ил тод болсон
Мэдээлэл холбоо хөгжсөн

Сул тал:

- Хэрэгжилтийг хангаж байгаа хууль тогтоомжууд зөрүүтэй байдаг нь иргэдийн итгэл үнэмшилд нөлөөлж байна
- иргэдийн санал санаачлага, оролцоо бага
- Ажлын ачаалал харилцан адилгүй Ажил үүргийн хуваарь, ажлын байрны тодорхойлолт оновчгүй
- Интернетийн орчин хангалтгүй учир мэдээлэл авахад хугацаа алддаг.
- Албан конторын байр зориулалтын бус, хуучирч муудсан
- Нэг цэгийн үйлчилгээ үзүүлэх байргүй

Боломж:

- Интернетийн орчин бий болгох
- Цаасгүй технологийг нэвтрүүлэх
- Төрийн үйлчилгээний шат дамжлагыг цөөрүүлэх
- Эрх зүйн орчинг боловсронгуй болгох

Саад, бэрхшээл:

- Төрийн үйлчилгээний шат дамжлага олон
- Төрийн албан хаагчдын цалин бага, нийгмийн баталгаа сул

Тулгамдсан асуудлууд ба хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ:

Тулгамдаж буй асуудлууд

ЗДТГ, нэг цэгийн үйлчилгээний зориулалтын шинэ байртай болох

Хууль тогтоомжийн заалтуудын зөрүүтэй байдал

Төрийн албан хаагчийн нийгмийн асуудал

Шийдвэрлэхийн тулд хэрэгжүүлэх арга хэмжээ

Ойрын жилд улсын төсвөөс шинэ байр бариулах асуудлыг шийдвэрлэх

Харилцан холбоотой хуулиудыг шинжилж, зөрчилтэй заалтыг нэг мөр болгох

Орон сууцтай болоход хөнгөлттэй зээл хөтөлбөрт албан хаагчдыг хамруулах

Нийгмийн халамж, даатгал, хөдөлмөрийн үйлчилгээ

Нийгмийн даатгал, халамжийн шинжилгээ

Давуу тал

- Иргэдийн хандлага өөрчлөгдөж нийгмийн даатгалд хамрагдах хүрээ нэмэгдэж байгаа
- Ажиллах орчин нөхцөл техник хэрэгслээр бүрэн хангагдсан.

Боломж

- Нийгмийн халамжид хамрагдах эрх үүссэн хүн бүрийг хамруулах боломжтой.
- Иргэн бүр нийгмийн даатгал, нийгмийн халамжийн хууль тогтоомжийг мэдээллийн бүх сувгаар авах боломжтой.
- Багийн засаг дарга нар болон бусад ажил мэргэжлийн хувьд холбогдох албан тушаалтнуудтай хамтарч баг болон ажиллах сургалт сурталчилгаа явуулах боломжтой

Тулгамдаж буй асуудал

- Нийгмийн даатгалд хамрагдах хүрээг нэмэгдүүлэх

Сул тал

- Иргэдийн хуулийн мэдлэг мэдээлэл дутмагаас гадна хувь хүний хайхрамжгүйгээс даатгалд хамрагддаггүй хугацаа алддаг
- Малчдын нийгмийн даатгалд хамрагдах эрх зүйн орчин сайн дурын үндсэн дээр зохицуулагддаг тул хамрагдалт бага

Саад бэрхшээл

- Иргэд хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээс буруу ташаа мэдээлэл авснаас шалтгаалан тухайн байгууллагад болон даатгуулсныхаа ашиг тусыг хүртэх эсэхэд итгэх итгэл суларсан
- Нийгмийн даатгалын байцаагч болон халамжийн мэргэжилтэн ганцаараа сургалт сурталчилгаа хийхэд хүн бүрт хүрэх боломжгүй
- Ажлын ачаалал их

Шийдвэрлэх арга хэмжээ

- Сургалт сурталчилгааг сайжруулах

**Байгаль
орчны
салбарын
хөгжил**

Байгаль орчин СВОТ шинжилгээ

Давуу тал:

- Эмчилгээний чанар бүхий рашаантай
- Байгалийн нөөц, ашигт малтмал судлагдаж байгаа \хөнгөн цагаан, алт, зэс, нүүрс гэх мэт\
- Байгалийн нөөц баялаг ашигласны төлбөр хураамж нэмэгдэж байгаа

Сул тал:

- Ундны ус хатуулаг ихтэй
- Байгаль хамгаалах талаар иргэдийн санал санаачлага, оролцоо бага
- Ногоон байгууламж бага
- Байгалийн нөхөн сэргээлт хийгдэхгүй байгаа
- Хөрсний сулрал, элсний нүүдэл их
- Цөлжилт явагдаж эрчимтэй явагдаж

- Байгалийн үзэсгэлэнт газруудтай

байгаа

- Бэлчээрийн даац хэтэрсэн

Боломж:

- Рашаан сувилал хөгжүүлэх
- Ашигт малтмалын орд нээх
- Мод тарьж, элсний нүүдэл зогсоох
- Малын бэлчээрт худаг гаргах

- Байгаль хамгаалах иргэдийн нөхөрлөл байгуулах
- Шахмал түлшний цех байгуулах

Саад, бэрхшээл:

- Усны нөөц хомсдох
- Байгаль цаг уурын эрс тэс өөрчлөлт гарч, давтамж ойртсон
- Цөлжилт үүсч бэлчээрийн хомсдол бий болох
- Бэлчээрийн хортон мэрэгч ихсэж байгаа
- Булаг шанд ширгэж байгаа

Тулгамдсан асуудлууд ба хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ:

Тулгамдаж буй асуудлууд

Шийдвэрлэхийн тулд хэрэгжүүлэх арга хэмжээ

Бэлчээрийн хортон мэрэгчийг устгах

Төсөл хөтөлбөрөөр болон малчдын санаачилгаар үлийн цагаан оготныг устгах арга хэмжээг үе шаттай хэрэгжүүлэх

Бэлчээрийн доройтлыг багасгах

Сүргийн зохистой харьцааг бий болгох санал санаачилгыг малчдад ойлгуулах

Элсний нүүдэл

Заган ойг өтгөрүүлэх

Шарга сумын эдийн засгийн чадавхийн үнэлгээ

Үнэлгээ хийсэн арга зүй, зохион байгуулалт Сумын эдийн засгийн хөгжлийн бодлого төлөвлөлт, түүний хэрэгжилтийг хэрхэн зохион байгуулж хэрэгжүүлж байгаагаас орон нутгийн эдийн засгийн хөгжлийн чадавхи хамаардаг. Энэ удаад сумын эдийн засгийн хөгжлийн үнэлгээг хийхдээ маркетинг сурталчилгаа, хөрөнгө оруулагч нартай холбоо тогтоох байдал, бизнес эрхлэгчдэд дэмжлэг үзүүлэх улмаар стратеги төлөвлөлтийн үйл явцыг дэмжих, урамшуулал бий болгох санхүүжилт олгох, ажиллах хүчний хөгжил, эдийн засгийн хөгжлийн төслүүдийг бэлтгэх, хянах, Орон нутгийн эдийн засгийн хөгжлийн төслүүдийн хэрэгжилтэд дэмжлэг үзүүлэх, мэдээллийн сантай болох, үйл ажиллагаагаа тайлагнах, олон нийтийн харилцаа зэрэг олон чухал үзүүлэлтүүдийг хамарсан асуулга бүхий хүснэгтийг ашигласан юм.

Манай сумын эдийн засгийн хөгжилд оруулах хувь нэмэр, үүргийн чадавхийн үнэлгээг сумын Төлөвлөлт хяналтын хорооны гишүүд, албан байгууллагын удирдлагууд, бизнес эрхлэгчид, иргэд, малчдын төлөөлөл болсон 108 хүнээс санал авч тодорхойлуулж дүгнэлээ.

ҮНЭЛГЭЭНИЙ ҮР ДҮН

д/д	Үүргүүд	Үнэлгээ					Сумын дундаж
		1	2	3	4	5	
1	Маркетинг	42	47	12	3	4	1.81
2	Хөрөнгө, оруулагчтай холбоо тогтоох	17	34	44	12	1	2.46
3	Орон нутгийн бизнес эрхлэгч нартай холбоотой байх	13	26	44	23	2	2.85
4	Стратеги төлөвлөлтийн үйл явцыг дэмжих	17	27	42	15	7	2.65
5	Урамшуулал бий болгох санхүүжилт олгох	24	30	41	6	7	2.46
6	Ажиллах хүчний хөгжил	9	40	31	22	6	2.70
7	Эдийн засгийн хөгжлийн төслүүдийг бэлтгэх хянах	16	38	36	10	8	2.60
8	ОНЭЗХ-н төслүүдийн хэрэгжилтэд дэмжлэг үзүүлэх	9	30	47	13	9	2.80
9	Засаг дарга болон Иргэдийн хурлын зөвлөгөө мэдээллээр хангагдах түвшин	7	14	41	31	15	3.30
10	Эдийн засаг хөгжлийн асуудал хариуцсан төв байгууллагатай харилцаа тогтоон ажиллах	15	37	36	12	8	2.63
11	Мэдээллийн сан байгуулах	7	26	46	23	6	2.95
12	Үйл ажиллагаагаа тайлагнах	4	10	49	32	13	3.37
13	Олон нийтийн харилцаа	8	23	45	20	12	3.05
Д Ү Н							

Тайлбар;

- 1- Маш бага чадавхтай, эсвэл тухайн үүрэг огт биелэгддэггүй
- 2- Тухайн үүрэг маш бага түвшинд биелэгддэг
- 3- Энэ чиглэлд хүчин чармайлт гаргаж байгаа, гэхдээ цаашид улам сайжруулах шаардлагатай
- 4- Энэхүү үүрэгт хамаарах сумын чадавхи нь сайн
- 5- Сум нь энэхүү үүргийг маш сайн биелүүлдэг, өндөр хөгжсөн чадавхтай

Сумын чадавхийн үнэлгээний голлох дүгнэлтүүд:

1. Маркетинг, Зах зээлийн хөгжил 1.81 байгаа нь тухайн үүрэг маш бага түвшинд биелэгддэг.

2. Мэдээллийн сан байгуулахаас бусад чиглэлийн үүргийг 2.45-2.85 баллын хооронд буюу энэ чиглэлд хүчин чармайлт гаргаж байгаа гэхдээ цаашид улам сайжруулах шаардлагатай гэсэн үнэлгээтэй байна.

3. Сумын чадавх хамгийн ихдээ 3,37 буюу тухайн үүрэгт хүчин чармайлт гаргаж байгаа, гэхдээ цаашид улам сайжруулах шаардлагатай гэж үнэлсэн байна.

4. Маш сайн биелүүлдэг, өндөр чадавхтай гэсэн дүгнэлт огт гараагүй нь сумын хөгжлийн чадавх тийм ч сайн биш гэдгийг харуулж байна.

Шарга сумын бизнесийн орчны судалгааны үр дүн ба дүгнэлтүүдийн тойм

Гурав. СУМЫН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

ШАРГА сумын хөгжлийн “Алсын хараа”

ХҮНЭЭ ХӨГЖҮҮЛЖ, БАЙГАЛИА ДЭЭДЭЛСЭН, ЭДИЙН ЗАСАГ-ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛӨӨРӨӨ МАНЛАЙЛАГЧ СУМ БОЛНО.

ШАРГА сумын хөгжлийн тэргүүлэх чиглэл

- Эрчимжсэн Мал аж ахуй, газар тариаланд түшиглэн хоршоо, жижиг дунд үйлдвэрийг хөгжүүлэх.
- Цахилгааны найдвартай эх үүсвэр уул уурхайг түшиглэн дэд бүтцийг цогцоор нь хөгжүүлэх.
- Байгаль орчны тэнцвэрт байдлыг хадгалан эдийн засгийн үр өгөөж бүхий аялал жуулчлал хөгжүүлэх

ШАРГА сумын хөгжлийн үндсэн “Зорилгууд”

ЗОРИЛГО-1. ДЭД БҮТЦИЙГ ХӨГЖҮҮЛЖ, АРД ИРГЭДИЙН АЯ ТУХТАЙ АМЬДРАХ, АЖИЛЛАХ ОРЧНЫГ БҮРДҮҮЛНЭ

ЗОРИЛГО-2. ИРГЭДЭД ТӨРИЙН ҮЙЛЧИЛГЭЭГ ЧАНАР ХҮРТЭЭМЖТЭЙ ХҮРГЭЖ ХҮН АМЫН ӨСӨЛТИЙГ БОДЛОГООР ДЭМЖИН АЖИЛЛАЖ АМЬДРАХ ТААТАЙ ОРЧИНГ БҮРДҮҮЛНЭ.

ЗОРИЛГО-3. АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ УУЛ УУРХАЙГ ТҮШИГЛЭСЭН БАЙГАЛЬ ОРЧИНД ЭЭЛТЭЙ ЭДИЙН ЗАСГИЙГ ЦОГЦООР НЬ ХӨГЖҮҮЛЭХЭД ОРШИНО.

ЗОРИЛГО-4 УЛАМЖЛАЛТ МАЛ АЖ АХУЙГАА ЭРХЛЭН УЛМААР ХАА-Н САЛБАРЫГ ЭРЧИМЖҮҮЛЖ, ЖДҮ-ИЙГ ХӨГЖҮҮЛНЭ.

Төлөвлөгөөний хамрах үе шат

СУМЫН ЭДИЙН ЗАСГИЙН ХӨГЖЛИЙН СТРАТЕГИ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ 2013-2023 ОНЫ ХУГАЦААНД ХАМРАН ХЭРЭГЖИХ БӨГӨӨД ХУГАЦААНЫ ХУВЬД ГУРВАН ҮЕ ШАТТАЙ БАЙНА.

Үүнд: 1-р үе шат 2014-2016 он
 2-р үе шат 2017-2020 он
 3-р үе шат 2021-2024 он

- Хэрэгжүүлэх ажлыг эхлүүлэх үе шат
- 1-р үе шат (2014-2016)
- Хөгжилд шаардлагатай нөөцүүдийг бүрдүүлэх, хөгжлийн суурь нөхцөлийг хангах үе шат
- 2-р үе шат (2017-2020 он)
- Бүтээн байгуулалт, эрчимтэй хөгжлийн үе шат
- 3-р үе шат (2021-2023 он)

Төлөвлөгөө боловсруулсан үйл явц, зохион байгуулалт:

Сумын хөгжлийн төлөвлөгөө боловсруулах арга зүйн сургалт, зөвлөгөө

ШАРГА СУМЫН ХӨГЖЛИЙН ЗОРИЛГО, ЗОРИЛТУУД

ЗОРИЛГО		ЗОРИЛТ	
1.	ДЭД БҮТЦИЙГ ХӨГЖҮҮЛЖ, АРД ИРГЭДИЙН АЯ ТУХТАЙ АМЬДРАХ, АЖИЛЛАХ ОРЧНЫГ БҮРДҮҮЛНЭ	1.1	Зам тээврийн хөгжлийг түргэтгэж, эдийн засгийн үр өгөөжийг нэмэгдүүлнэ.
		1.2	Орчин үеийн хот байгуулалтыг бий болгож, тохилог тав тухтай ажлын байр, амьдрах орчныг бүрдүүлнэ.
		1.3	Сумын төвийн өнгө үзэмж, орчны тохижилтыг сайжруулна.
		1.4	Мэдээлэл харилцаа холбоо, шугам сүлжээг өргөтгөн шинэчилнэ.
2.	ИРГЭДЭД ТӨРИЙН ҮЙЛЧИЛГЭЭГ ЧАНАР ХҮРТЭЭМЖТЭЙ ХҮРГЭЖ, ХҮН АМЫН ӨСӨЛТИЙГ БОДЛОГООР ДЭМЖИЖ, СУРЧ АМЬДРАХ ТААТАЙ ОРЧИНГ БҮРДҮҮЛНЭ	2.1	Төрийн үйлчилгээг иргэдэд ил тод шуурхай хүргэж, мэргэшсэн боловсон хүчнээр хангана.
		2.2	Эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээний орчин нөхцөл, чанар хүртээмжийг сайжруулж хүн амын өвчлөлийг бууруулна.
		2.3	Боловсролын үйлчилгээний чанар хүртээмжийг дээшлүүлж, сургалтын орчинг сайжруулна.
		2.4	Соёлын үйлчилгээний цар хүрээг өргөжүүлж, иргэдийн гоо зүйн боловсролыг дээшлүүлнэ.
3.	НОГООН ОРЧНЫГ БҮРДҮҮЛЖ, АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫГ БАЙГАЛЬ ОРЧИНД ЭЭЛТЭЙГЭЭР ХӨГЖҮҮЛНЭ	3.1	Байгалийн өвөрмөц тогтоц бүхий газруудыг түшиглэн аялал жуулчлалын бааз байгуулна.
		3.2	Байгаль хамгаалах иргэдийн нөхөрлөл, бүлгийг дэмжиж байгалийг унаган төрхөөр нь байлган, ард иргэдийг ногоон орчинд амьдрах нөхцлийг бүрдүүлнэ.
		3.3	Түүх соёлын үл хөдлөх дурсгалыг хамгаалж, хүүхэд залуучуудад сурталчлан таниулна.
4.	УЛАМЖЛАЛТ МАЛ АЖ АХУЙГАА ЭРХЛЭН УЛМААР ХӨДӨӨ АЖ АХУЙН САЛБАРЫГ ЭРЧИМЖҮҮЛЭН ЖИЖИГ ДУНД ҮЙЛДВЭРИЙГ ХӨГЖҮҮЛНЭ.	4.1	Уламжлалт мал аж ахуйг эрчимжүүлж, малын үүлдэр угсааг сайжруулан сүргийн зохистой харьцааг бүрдүүлнэ
		4.2	Газар тариалан эрхлэлтийг нэмэгдүүлж, хадлангийн талбайн ашиглалтыг сайжруулан, дэвшилтэт техник, тоног төхөөрөмжийг нэвтрүүлж, 1 га-гаас авах ургацын хэмжээг нэмэгдүүлнэ
		4.3	Өрхийн үйлдвэрлэл болон жижиг дунд үйлдвэрийг хөгжүүлэн ажлын байрыг нэмэгдүүлж, ажилгүйдэл, ядуурлыг бууруулж туслах аж ахуйг эрхлэн хөгжүүлж эдийн засгийн тогтвортой хөгжлийг хангана

Шарга сумын бизнесийн орчны судалгааны үр дүн ба дүгнэлтүүдийн тойм

БИЗНЕСИЙН ОРЧНЫ СУДАЛГААНЫ ДҮН

Суманд үйл ажиллагаа явуулж байгаа бизнес эрхлэгчдийн одоогийн байдал, чадавхийг үнэлэх, бизнес эрхлэх таатай ба тааламжгүй нөхцлийг бизнес эрхлэгчдийн өөрсдийнх нь үнэлэмжид тулгуурлан тодорхойлох, сумынхаа эдийн засгийг хөгжүүлэх, бизнесийн орчныг сайжруулах төлөвлөгөөнд ямар асуудал тусгах, ямар арга хэмжээ авч явуулах нэн чухал шаардлагатай байгааг тодруулах зорилгоор төрөл бүрийн бизнес эрхэлдэг 80 хүнээс тусгай боловсруулсан асуулгын дагуу судалгаа авч, нэгтгэн боловсруулж, тодорхой дүгнэлтүүд гаргав.

Судалгаанд хамрагдагсад

- Судалгаанд оролцогчид нь мал аж ахуйн 40, газар тариалангийн 20, худалдаа үйлчилгээний 10, бусад 10 хүн байв.
- Судалгаанд хамрагдагсдын бизнес эрхэлсэн хугацааг нь авч үзвэл 25% нь 5 хүртэл жил ажилласан, 37.5% нь 5-10 жил ажилласан, 37.5 % нь 11-ээс дээш жил ажилласан байлаа.
- Дээрхи нэгжүүдийн 93,7% нь 5 хүртэл, 6,3% нь 6-аас дээш ажиллагсадтай байсан.

Бизнесийн орчин нөхцлийн ирээдүйн байдал

Судалгаанд оролцогчдын 88,75 хувь нь өөрсдийн бизнесийн ирээдүйг өөдрөг гэж үнэлсэн байхад, 11,25 хувь нь явцгүй гэж үзсэн байна.

Бизнесээ яаж өргөтгөх вэ? гэсэн асуултанд 65 % нь хэмжээг нэмэгдүүлэх, 13,75 % нь эрчимжүүлэх, 5 % нь бүтээгдэхүүний чанарыг сайжруулах, 16,25 % нь зах зээлээ өргөтгөх гэж хариулсан байна.

Бизнесээ өргөтгөн хөгжүүлэх бололцоо танай суманд бий юу? гэсэн асуултыг үйлдвэрлэлийн нөөцүүд болон дэд бүтцийн салбарууд тус бүрээр тавьсан бөгөөд үүнд хэрхэн хариулсныг дараах дүнгүүдээс харж болно. /хариулт, хувиар/

Үйлдвэрлэлийн нөөцүүд	Хүрэлцээтэй	Дунд зэрэг	Байхгүй
Газар	46,25	23,75	30
Эрчим хүч	90	10	-
Зам	13,75	40	46,25
Холбоо	93,75	6,25	-
Инженерийн байгууламж	-	8,75	91,25
Түүхий эд материал	47,5	45	7,5
Санхүүгийн эх үүсвэр	6,25	16,25	77,5
Мэргэжилтэй ажиллах хүчин	42,5	30	27,5

Бизнес эрхлэхэд ямар саад бэрхшээл байна вэ? гэсэн асуултад 80 хүнээс давхардсан тоогоор нийт оролцогсдын 16,3 % нь байр, санхүүгийн боломж муу, 20,3 % нь зах зээл багатай, 4,7 % нь бэлчээрийн усан хангамж муу, 6,1 % нь татварын дарамт их, 19,5 % нь банкны зээлийн хүү өндөр, 8.2 % нь шатахууны үнийн өсөлт, 7,4 % нь худалдан авах чадвар муу, 4,2 хувь нь мэргэжилгүй, мэргэжилтэй боловсон хүчин дутмаг, 2,4 % нь цахилгаан эрчим хүч дутмаг, 10,3 % нь тоног төхөөрөмж дутагдалтай гэж үзсэн байна.

Бүтээгдэхүүнээ хаана борлуулдаг вэ? гэсэн асуултад 77,5 % хувь нь сумандаа, 22,5 хувь нь аймагтаа болон бүс нутагтаа борлуулдаг гэжээ.

Борлуулалтаа нэмэгдүүлэх үү? гэсэн асуултад 93,75 % нь нэмэгдүүлнэ гэсэн байхад 6,25 % нь үгүй гэж хариулснаас үзэхэд хүн бүр бизнесээ өргөжүүлж, орлогоо нэмэгдүүлэх зорилготой нь ажиглагдаж байна.

Бизнес эрхлэгчдийн дийлэнх нь бүтээгдэхүүнийхээ чанарыг сайжруулах, захиалагчаа зөв сонгох, нэр төрлийг олшруулах, борлуулах цэгээ нэмэгдүүлэх, шинэ зах зээл эзэмших замаар борлуулалтаа нэмэгдүүлнэ гэжээ.

Мэргэжилтэй ажилчид хүрэлцээтэй юу? гэсэн асуултад 51,25 % нь тийм, 48,75% нь үгүй гэж хариулснаас үзвэл мэргэжилтэй ажилчид дутагдаж байгаа нь харагдаж байна.

Ажилчдын ур чадварыг дээшлүүлэхэд хамгийн гол гэж үзэж байгаа сургалт аль нь вэ? гэсэн асуултанд хамгийн түрүүнд өөрсдийн чадавхаа бэхжүүлэх, санхүү ня-бо бүртгэл, компьютер, менежмент, технологийн чанарын сургалтууд байна.

Сумын эдийн засгийн хөгжлийн үнэлгээ

Бизнесийн орчны өөрчлөлт хандлагыг 86,25 % нь сайжирсан, 13,75 % нь өөрчлөгдөөгүй гэж үзсэн байна. Энэ нь бизнесийн орчин сайжирсан болохыг илэрхийлж байна. Харин сумын эдийн засгийн хөгжлийг нийт оролцогчдын 51 % нь зогсонги, 49% нь буурч байгаа гэж үнэлжээ.

Сумын эдийн засгийн хөгжилд үзүүлэх таны хувь нэмэр юу вэ? гэсэн асуултанд 25 хувь нь бизнесээ өргөжүүлж ажлын байр нэмэгдүүлнэ, 15 хувь нь цэвэр орчинг бүрдүүлэхэд хувь нэмэр оруулна, 17,5 хувь нь хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлээ нэмэгдүүлнэ 42,5 нь малаа өсгөнө, худалдаа, үйлчилгээний чанарыг сайжруулна гэсэн хариултыг өгсөн байна.

Ажилгүйдэл, ядуурлыг бууруулахын тулд, 27,5 хувь нь ажлын байраар хангах, 35 хувь нь жижиг дунд үйлдвэрлэлийг дэмжих, 11,25 хувь нь төрөл бүрийн сургалтанд хамруулах, 26,25 хувь нь төрөл бүрийн төсөл хөтөлбөрт хамруулах шаардлагатай гэж хариулсан байна.

Сумын хөгжлийн үзэгдэл

Манай сум нь Төв-Атай аймгийн хойд хэсэгт оршдог бөгөөд ан амьтан, урлаг, ус зэвсгийн үзэмжтэй нутаг билээ. Энэ сайхан нутгаа цэвэр ариунаар нь байлгас үзэгдэл сайхнаар төлөөлж байна.

Хүүхэд багачууд бид одоогоос эхлэн хамт нэгдэн суурь хөгжлийн үзэгдэлд их хувь нэмэр оруулахаар хичээж байна. Оршин суугчид нутгаа хөгжүүлэхийн тулд хөгжлийн хөгжлийн үйл ажиллагаа бусад зүйлсэд идэвхтэй байж чадна гэдэг хэрэгтэй. Сумын дэд бүтэц сайн хөгжснээр өндөр өндөр баримтаар гүйцэтгэж, үйлдвэр хөдөө аж ахуй, газар тариалан, төлөм зүйл зурхай, интернет гээд бүх зүйлд арга түмэн хөлс хүчээ зарцуулж ажилласнаар Улаанбаатар болон төв суурин газар руу шилжих хөдөлгөөн зүйл болох юм. Ийнхээр амьдрал дээшлэх хүн арг маань эртэй хөгжлийн амьдрал зам нээгдэнэ.

Аливаа байгууллагууд нь төрийн их хан хуурыг хоймортоо дагаж, айм төрийн эзэнтэй нартай сүүнийгээ дээшлэх хангай дүхнийгээ оршдог нь үзэгдэлд сайн явахад үүд юм. Үндэрийн далай гэгдэхийнхэн хамттай болж байгаа нь маш том амжилт, амжилт билээ. Зөвхөн сумынхаа төвийн и хөгжүүлж гэг сайхан болгохыг хөгжилт байна гэж болохгүй түүнийгээ далаад хүн арг, малчин түмэн нь дүхийн сөйтэй хөгжилт амжилт хөдөө малчлох хөгжилт интернет, харилцаа холбоо, гэр утас гээд идэвхтэй авч болохуйц бүх зүйл тэдэнд хүрч гэдвэл өөрсө улаан нь дээшлэхээр сум орон нутаг маань хөгжих маш том түмэн болно.

Монголын алдарт гучин гурван төвийн нэг Шаргон төвд дүхийн өмнө мөнхлэн түүнийг ирж илгэний ундаанг рашаан сувиллаар сувилуулж байна. Таван хөшүү мал, ан амьтан, урлагтаар зөв дэгл нутагт бид амьдарч байгаагаа баярладаг.

Манай сум нь хөгжсөөр и хөгжсөөр и байгаа билээ. Үн 226

10-д аймгийн урлаг Ф. Гэрэнгашев -

Энэ ашигт ураны Л. Энхтүвшин. 197-үй.

Уриан хөгжлийн үрэгдүй.

Монгол бөхөн хатурсан, мал үрэг нь таваараа
идэшилсэн, алтан шаргал энэ хамураа
хуулирсан, ага шийт энэ орно гуниг үрван
ловийн энэ Шаргал говь билээ. "Хөгжлийн үрэгдүй"
-ийн би угаан урандүүлэн толгойлоо
үрэгдүй боддог. Энэ удаа би "бодол", "угаан" хоёроо
холбож, уриан хөгжлийн үрэгдүй хаанаас эхлэх
вэ? хэрхэн хөгжрүүлэх вэ? үүх талаар өөрийн
бодолор толгойдоо юу бодож лавдгаа илтэн далах-
-үй энэ хөгжлийн уриан ах дүрстэн өгье.
Уриан хөгжлийн үрэгдүй хөгжлийн хаана хүртэл
нь тодорхойгүй үүдэн орон зайд хийн хөгжлийн
-гээ хөгжлийн "угаасан газар угаасан үе" хөгжлийн
үрэгдүй баялийн хөгжлийн итгэлээр хайрлах хоолой
угаантай, орон нутгийн зан захийн, огуураа
түрхэн дэгдүйн хоёрлох гадна үе тгтийн хүрхэд
залуу бид энэ төрлөө нутаг, хамуурааа ихийн
бүтэнгээ гэдэг нь байн. Монголын тавааранд
хуурайтуураа хөгжлийн айлма ийн үрэг
болгох нь бидний үрэгдүй байн болно. Бид
үй орноо ногоон бамуураааагай холбоот улаа
бүтэнгээгээр өнгөрүүлэн ая тухтай орны бүрдүүлэн
ийний түйлэн зорилго гэгтэй. Хүн төрөлхтний
цаа хураааагай асаар дэлхий энэ ийн 6 тэрбүйн
хүнэн үрэг маань 1800 хүнэн үрэгдүй нөг, үрэгдүйн
хөгжлийн өдгөөс алдурхан урамшигт явна...
хөгжлийн үрэгдүй цаас хөгжлийн нийлэн г шийлэн
наам цоорхойн гэгтэй үрэгдүй итгэлээр халдаа
үрэгдүй алдурлаар итгэлээр зогсохон хэрх хүрхэн
бидэнд хөгжлийн. Хүн бүр үрэгдүйн хөгжлийн
үрэгдүй итгэлээр оу өдгөө итгэлээр тунгалаа
хөгжлийн, үрэгдүйн их хөгжлийн төлөө хамтдаа
Уриан Шаргалгаагаа.

Зорилго, зорилтуудыг хангах хүрээнд хамрах хөтөлбөр, төслүүд

Зорилго:1 ДЭД БҮТЦИЙГ ХӨГЖҮҮЛЖ, АРД ИРГЭДИЙН АЯ ТУХТАЙ АМЬДРАХ, АЖИЛЛАХ ОРЧНЫГ БҮРДҮҮЛНЭ

Зорилт	Зорилго	Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ
ДЭД БҮТЦИЙГ ХӨГЖҮҮЛЖ, АРД ИРГЭДИЙН АЯ ТУХТАЙ АМЬДРАХ, АЖИЛЛАХ ОРЧНЫГ БҮРДҮҮЛНЭ	1.1 Зам тээврийн хөгжлийг түргэтгэж, эдийн засгийн үр өгөөжийг нэмэгдүүлнэ.	1.1.1 Сумаа Ховд Алтай чиглэлийн хэвтээ тэнхлэгийн замтай холбосон 25 км хатуу хучилттай зам барина.
		1.1.2 Сумын төв дотор явган хүний замтай болгоно.
		1.1.3.Сумын төвд 1-2 км хатуу хучилттай зам тавина
	1.1.2 Орчин үеийн хот байгуулалтыг бий болгож, тохилог тав тухтай ажлын байр амьдрах орчныг бүрдүүлнэ.	1.2.1 Зочид буудал, гуанз, халуун усны барилга шинээр барьж ашиглалтанд оруулна.
		1.2.2.Сумын ЗДТГ-ын барилгыг шинээр барьж ашиглалтанд оруулна.
		1.2.3.ХААН банкны барилгыг шинээр барьж ашиглалтанд оруулна.
		1.2.4.Гэгээрлийн ордон барина.
		1.2.5.Холбооны барилгыг шинээр барина.
		1.2.6.Сургуулийн дотуур байрны барилгыг шинээр барьж ашиглалтанд оруулна
		1.2.7.Цаг уурын станцын барилгыг шинээр барьж ашиглалтанд оруулна
		1.2.8.Спорт цогцолборын төвтэй болно.
		1.2.9.Хуучин барилгуудыг засварлаж ашиглана.
		1.2.10.Хот байгуулалтын хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөтэй болж инженерийн шугам сүлжээ, зураглалтай болно.
		1.2.11.Орон сууцны хороололтой болно.
		1.2.12 Эмнэлгийн барилгыг шинээр барина.
		1.2.13 Цэцэрлэгийн барилгын өргөтгөл барина.
		1.2.14 Улаан туг багт багийн төв барина.
		1.2.15 Цагдаагийн кабон барина.
	1.1.3 Сумын төвийн өнгө үзэмж, орчны тохижилтийг сайжруулна	1.1.3.1.Сумын төв, гэр хорооллыг гэрэлтүүлэгтэй болгоно
		1.1.3.2.Нийтийн эзэмшлийн талбайг цэцэрлэгжүүлэх ногоон байгууламжийг бий болгох, тохижуулна
1.1.3.3.Төв суурингийн нэгдсэн халаалт, цэвэр бохир усны шугам сүлжээтэй болно		
1.1.3.4.Гэр хороололд хүүхдийн тогтоомын талбай барьж байгуулна		
1.1.4 Мэдээлэл харилцаа холбоо, шугам	1.1.4.1.Өндөр хурдны интернетэд холбогдоно.	
	1.1.4.2.Дээд гол, Далан Ээвд 15 квт- ын шугам татаж гэрэл цахилгаантай болгоно.	

	сүлжээг өргөтгөн шинэчлэнэ.	1.1.4.3. Сумын төвд цахилгаан дамжуулах 04 квт-ын шугамыг жил бүр өргөтгөнө.
--	-----------------------------	---

Зорилго – 2: ИРГЭДЭД ТӨРИЙН ҮЙЛЧИЛГЭЭГ ЧАНАР ХҮРТЭЭМЖТЭЙ ХҮРГЭЖ, ХҮН АМЫН ӨСӨЛТИЙГ БОДЛОГООР ДЭМЖИЖ, СУРЧ АМЬДРАХ ТААТАЙ ОРЧИНГ БҮРДҮҮЛНЭ

ЗОРИЛГО	Зорилтууд	Арга хэмжээ төслийн нэр
ИРГЭДЭД ТӨРИЙН ҮЙЛЧИЛГЭЭГ ЧАНАР ХҮРТЭЭМЖТЭЙ ХҮРГЭЖ, ХҮН АМЫН ӨСӨЛТИЙГ БОДЛОГООР ДЭМЖИЖ, СУРЧ АМЬДРАХ ТААТАЙ ОРЧИНГ БҮРДҮҮЛНЭ	Төрийн үйлчилгээг иргэдэд ил тод шуурхай хүргэж, мэргэшсэн боловсон хүчнээр хангана.	2.1.1 Залуу боловсон хүчнийг орон нутагт тогтвор суурьшилтай ажиллуулах бодлого баримтлах, мэргэшүүлнэ.
		2.1.2 Мэргэжлийн чиг баримжаа олгох сургалтыг зохион байгуулна
		2.1.3. Орон нутгийн телевизийн сувагтай болно
		2.1.4. Интернет төвтэй болно.
		2.1.5 Төрийн байгууллага, гудамж талбайг камержуулж, замын тэмдэг тэмдэглэгээ хийгдэнэ.
	Эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээний орчин нөхцөл, чанар хүртээмжийг сайжруулж хүн амын өвчлөлийг бууруулна.	2.2.1 Лабораторийн хүчин чадлыг нэмэгдүүлнэ.
		2.2.2 Эмнэлгийн халдвартай хог хаягдлыг хадгалах, устгах цэгтэй болно.
		2.2.3. Эмийн бус эмчилгээний танхимтай болж боловсон хүчнээр хангана.
		2.2.4. Эмч эмнэлгийн ажилтнууд сайн дурын идэвхтнийг нийгмийн эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээний чиглэлээр сургаж мэргэшүүлнэ.
		2.2.5. Нарийн мэргэжлийн эмчтэй болно. \хүүхэд, шүд\
		2.2.6. Зайны мэдээлэл сургалт сурталчилгааны танхимтай болно.
		2.2.7. Нөхөн үржихүйн насны эмэгтэйчүүдийг эрүүлжүүлэх хөтөлбөр боловсруулж үр дүнг тооцно.
		2.2.8. Хүүхдийн сувиллыг улирлын чанартай ажиллуулж, 0-5 насны хүүхдийн суурь өвчлөлийг бууруулна.
		2.2.9. Нүүдлийн амбулаторитай болно.
		2.2.10. Хатуу зөөлөн эдлэлийг шинэчилнэ.
		2.2.11. ЭМТ-ийн гал тогооны тоног төхөөрөмжийг шинэчилнэ.
	Боловсролын үйлчилгээний	2.3.1 Хүүхэд-хөгжлийн төвтэй болно.
		2.3.2. Шинэчлэл -2 төслийг хэрэгжүүлнэ.
		2.3.3. Бялдаржуулах танхимыг тохижуулна.
		2.3.4. 40 хүний суудалтай автобустай болно.
		2.3.5. Сургууль, дотуур байр, гэгээрлийн ордны гадна талбайн тохижилт ногоон байгууламжтай болно.
2.3.6. Хичээл туршилтын лабораторитой болно.		

	чанар хүртээмжийг дээшлүүлж, сургалтын орчинг сайжруулна.	2.3.7. Чийрэгжүүлэлтийн танхим байгуулна.
		2.3.8. Цахим сургууль болно.
		2.3.9. Биеийн тамирын заалыг засварлаж , тоног төхөөрөмжөөр хангана.
		2.3.10. Экологийн танхим байгуулна.
		2.3.11. Сургуулийн цахим номын сантай болно.
		2.3.12. Сургалтын стандарт хангалтыг аймгийн тэргүүлэх сургуулийн түвшинд хүргэнэ.
		2.3.13. Бага дунд боловсролын хамран сургалтыг нэмэгдүүлнэ.
		2.3.14. Насан туршийн боловсролоор иргэдийг тасралтгүй сургаж хөгжүүлнэ.
		2.3.15.Цэцэрлэгийн хүүхдийн тоглоомын талбайтай болно.
		2.3.16. Багийн цэцэрлэгтэй болно.
		2.3.17. Хатуу зөөлөн эдлэлийг шинэчилнэ.
		2.3.18. Багш нарыг сургалтын тоног төхөөрөмжөөр хангана.
		2.3.19. Урлаг спортын заалны тоног төхөөрөмжтэй болно.
	2.3.20. Багш хөгжлийн төвтэй болно.	
	Соёлын үйлчилгээний цар хүрээг өргөжүүлж, иргэдийн гоо зүйн боловсролыг дээшлүүлнэ.	2.4.1. Өрх бүр ургийн бичиг хөтөлнө.
		2.4.2. Дуу бичлэгийн студитэй болно.
		2.4.3. Цахим номын сантай болно.
		2.4.4.Соёлын үйлчилгээний автомашинтай болно.
		2.4.5. Хөгжим тоног төхөөрөмжийг шинэчилнэ.
		2.4.6.Урлагийн хувцас, хэрэглэлтэй болно
2.4.7. Музейн үзмэрийн тоог нэмэгдүүлнэ		

ЗОРИЛГО –3 НОГООН ОРЧНЫГ БҮРДҮҮЛЖ, АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫГ БАЙГАЛЬ ОРЧИНД ЭЭЛТЭЙГЭЭР ХӨГЖҮҮЛНЭ

ЗОРИЛГО	ЗОРИЛТ	ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ТӨСӨЛ
<p>НОГООН ОРЧНЫГ БҮРДҮҮЛЖ, АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫГ БАЙГАЛЬ ОРЧИНД ЭЭЛТЭЙГЭЭР ХӨГЖҮҮЛНЭ</p>	<p>3.1. Байгалийн өвөрмөц тогтоц бүхий газруудыг түшиглэн аялал жуулчлалын бааз байгуулна.</p>	<p>3.1.1 Аялал жуулчлалыг хөгжүүлнэ.</p>
	<p>3.2. Байгаль хамгаалах иргэдийн нөхөрлөл, бүлгийг дэмжиж байгалийг унаган төрхөөр нь байлган, ард иргэдийг ногоон орчинд амьдрах нөхцлийг бүрдүүлнэ.</p>	<p>3.2.1 Ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлнэ.</p>
		<p>3.2.2 Хог хаягдлыг дарж устгах орчин үеийн аргыг нэвтрүүлнэ.</p>
		<p>3.2.3 Малчдын байгаль хамгаалах нөхөрлөл бүлгийн тоог нэмэгдүүлнэ.</p>
		<p>3.2.4 Шаргын гүүр, Далан ээвд хогийн төвлөрсөн цэг байгуулна.</p>
		<p>3.2.5 Бэлчээрийн ургамлын ажиглалт хийх цэгийн тоог нэмэгдүүлнэ</p>
		<p>3.2.6 Эвдэрсэн газарт нөхөн сэргээлт хийнэ.</p>
		<p>3.2.7 Рашаан булаг голын эх хамгаална</p>
		<p>3.2.8 Нэн ховор “Балга” модыг хамгаална.</p>
	<p>3.2.9 Хадлангийн талбайн нөхөн сэргээлт хийнэ.</p>	
<p>3.2.10 Бэлчээрийн доройтлыг багасгана.</p>		
<p>3.3. Түүх соёлын үл хөдлөх дурсгалыг хамгаалж, хүүхэд залуучуудад сурталчлан таниулна.</p>	<p>3.3.1 Түүх соёлын өв, дурсгалт газруудыг нээж илрүүлэх, бүртгэлжүүлэх, хамгаалах, хаягжуулан сурталчилна.</p>	

ЗОРИЛГО – 4: УЛАМЖЛАЛТ МАЛ АЖ АХУЙГАА ЭРХЛЭН УЛМААР ХӨДӨӨ АЖ АХУЙН САЛБАРЫГ ЭРЧИМЖҮҮЛЭН ЖИЖИГ ДУНД ҮЙЛДВЭРИЙГ ХӨГЖҮҮЛНЭ.

ЗОРИЛГО		ЗОРИЛТ		ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ТӨСӨЛ	
4.	УЛАМЖЛАЛТ МАЛ АЖ АХУЙГАА ЭРХЛЭН УЛМААР ХӨДӨӨ АЖ АХУЙН САЛБАРЫГ ЭРЧИМЖҮҮЛЭН ЖИЖИГ ДУНД ҮЙЛДВЭРИЙГ ХӨГЖҮҮЛНЭ.	4.1.	Уламжлалт мал аж ахуйг эрчимжүүлж, малын үүлдэр угсааг сайжруулан сүргийн зохистой харьцааг бүрдүүлнэ	4.1.1	Эрчимжсэн мал аж ахуйг хөгжүүлнэ
				4.1.2	Ашиг шим өндөртэй фермер байгуулна
				4.1.3	Мал аж ахуйн материаллаг баазыг нэмэгдүүлнэ
				4.1.4	Мал эмнэлгийн цогц төвтэй болно.
		4.2.	Газар тариалан эрхлэлтийг нэмэгдүүлж, хадлангийн талбайн ашиглалтыг сайжруулан, дэвшилтэт техник, тоног төхөөрөмжийг нэвтрүүлж, 1 га-гаас авах ургацын хэмжээг нэмэгдүүлнэ	4.2.1	Газар тариалан, тэжээлийн ургамлын талбай, тариалалтыг нэмэгдүүлнэ.
				4.2.2	Жимс, жимсгэний аж ахуй эрхлэлтийг нэмэгдүүлнэ.
				4.2.3	Хүлэмжийн аж ахуйг өргөтгөнө.
				4.2.4	Хүнсний ногооны зорьтой болно.
				4.2.5	Аймгийн өвс, тэжээлийн нөөцийн газрыг сумд байгуулна.
		4.3.	Өрхийн үйлдвэрлэл болон жижиг дунд үйлдвэрийг хөгжүүлэн ажлын байрыг нэмэгдүүлж, ажилгүйдэл, ядуурлыг бууруулж, туслах аж ахуйг эрхлэн хөгжүүлж эдийн засгийн тогтвортой хөгжлийг хангана	=	Сүү, сүүн бүтээгдэхүүн боловсруулах цехтэй болно.
				4.3.2	Мал аж ахуйн гаралтай түүхий эдийг боловсруулна
				4.3.3	Жимс, жимсгэнэ, хүнсний ногооны нэрийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэнэ.
				4.3.4	Тэжээлийн цехтэй болно.
				4.3.5	Талх нарийн боов, гурилан бүтээгдэхүүний цехтэй болно.
				4.3.6	Барилгын материалын үйлдвэрлэл хөгжүүлнэ.
				4.3.7	Ахуйн үйлчилгээг цогцоор нь хөгжүүлнэ

				4.3.8	Туслах аж ахуйг хөгжүүлнэ
				4.3.9	Түлшний цэг байгуулна.

ГОВЬ-АЛТАЙ АЙМГИЙН ШАРГА СУМЫН ХӨГЖЛИЙН СТРАТЕГИ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ(2014-2023 он)-НИЙ ХЭРЭГЖҮҮЛЭЛТИЙН ДЭЛГЭРЭНГҮЙ МАТРИЦ

Хөтөлбөрийн код, нэр	Д/д	Төслийн код	Төслийн нэр	Хугацаа (оноор)			Төсвийн тооцоо (сая.төг)	Санхүүжилтийн эх үүсвэр				Хариуцан хэрэгжүүлэгчид
				Эхлэх	Дуусах	Үргэлжлэх		Орон нутгийн төсөв	Улсын төсөв	Төсөл хэрэгжүүлэгчийн зардал	Хандив, тусламж	
Зорилго 1. ДЭД БҮТЦИЙГ ХӨГЖҮҮЛЖ, АРД ИРГЭДИЙН АЯ ТУХТАЙ АМЬДРАХ, АЖИЛЛАХ ОРЧНЫГ БҮРДҮҮЛНЭ												
1.1. Зам тээврийн хөгжлийг түргэтгэж, эдийн засгийн үр өгөөжийг нэмэгдүүлнэ	1.	1.1.1	Хатуу хучилттай зам	2017	2020	4	15.000.0		15.000.0			ЗДТГ, Авто замын газар
	2.	1.1.2	Явган хүний зам	2016	2017	2	20.0	20.0				ЗДТГ, Иргэдийн бүлэг
	3.	1.1.3	Сумын төвийн хатуу хучилттай зам	2016	2017	2	1000.0	1000.0				ЗДТГ, Авто замын газар
1.2. Орчин үеийн хот байгуулалтыг бий болгож, тохилог тав тухтай ажлын байр, амьдрах	4.	1.2.1.	Халуун ус, цайны газартай зочид буудлын барилга	2014	2014	1	120.0	120.0				ЗДТГ, ТХХ
	5.	1.2.2	ЗДТГ-ын шинэ барилга	2016	2017	2	450.0	450.0				ЗДТГ, ТХХ

орчныг бүрдүүлнэ.	6.	1.2.3	Хаан банкны шинэ барилга	2014	2015	2	60.0			60.0		ТХХ, Хаан банк
	7.	1.2.4	Гэгээрлийн ордон	2014	2014	1	235.639 000		45.0		178.563.90 0	ТХХ
	8.	1.2.5	Холбооны шинэ барилга	2015	2015	1	200.0		200.0			ТХХ
	9.	1.2.6.	Сургуулийн 100 хүүхдийн дотуур байр	2015	2016	2	1200.0		1200.0			ТХХ, 12 жилийн сургууль
	10.	1.2.7	Цаг уурын станцын барилга	2014	2016	3	30.0	3.0	25.0		2.0	ТХХ, цаг уурын төв
	11.	1.2.8	Соёл спортын төвийг шинээр барих	2015	2017	3	350.0	150.0	200.0			ТХХ
	12.	1.2.9	Хуучин барилгуудыг засварлах	2014	2013	10	500.0		300.0		200.0	ТХХ
	13.	1.2.10	Хот байгуулалтын хөгжлийн ерөнхий төлөвлөлт	2015	2015	1	3.0	3.0				ЗДТГ, ТХХ
	14.	1.2.11	Орон сууцны хороолол	2014	2020	7					*	Иргэн ААНБ, ТХХ
	15.	1.2.12	Эрүүл мэндийн төвийн шинэ барилга	2018	2020	3	1000.0		1000.0		0	ТХХ, ЭМГ

	16.	1.2.13	Цэцэрлэгийн барилгын өргөтгөл, их засвар	2016	2017	2	100.0		100.0			ТХХ, боловсролын газар
	17.	1.2.14	Улаантуг багийн төв	2016	2016	1	15.0		15.0			ЗДТГ
	18.	1.2.15	Цагдаагийн кабон	2015	2015	1	300.0		300.0			ТХХ, ИТХ
1.3. Сумын төвийн өнгө үзэмж, орчны тохижилтийг сайжруулна	19.	1.3.1	Сумын төвийн гэрэлтүүлэг	2014	2014	1	61574.8	61574.8				ЗДТГ, ТХХ
	20.	1.3.2	Нийтийн эзэмшлийн талбайг цэцэрлэгжүүлэх, тохижуулах	2014	2014	1	30.0	25.0		5.0		ТХХ, Иргэдийн бүлэг, ААНБ
	21.	1.3.3	Төв суурингийн нэгдсэн халаалтын систем	2015	2018	4	1100.0	300.0	600.0		200.0	ИТХ, ЗДТГ, ТХХ
	22.	1.3.4	Гэр хорооллын тоглоомын талбай	2014	2014	1	19.0	19.0				ЗДТГ, ТХХ, Иргэдийн бүлэг ААНБ
1.4. Мэдээлэл харилцаа холбоо, шугам сүлжээг өргөтгөн шинэчлэнэ.	23.	1.4.1	өндөр хурдны интернет	2014	2014	1						ТХХ
	24.	1.4.2	Дээд гол, Далан Ээвд 15 кв-тын шугам татах	2015	2018	4	500.0		400.0		100.0	ТХХ, Эрчим хүчний систем компани
	25.	1.4.3	Цахилгаан дамжуулах 04 кВт-ын шугамын өргөтгөл	2014	2024	10	550.0		500.0		50.0	ТХХ, Эрчим хүчний систем компани

Зорилго – 2: ИРГЭДЭД ТӨРИЙН ҮЙЛЧИЛГЭЭГ ЧАНАР ХҮРТЭЭМЖТЭЙ ХҮРГЭЖ, ХҮН АМЫН ӨСӨЛТИЙГ БОДЛОГООР ДЭМЖИЖ, СУРЧ АМЬДРАХ ТААТАЙ ОРЧИНГ БҮРДҮҮЛНЭ.

2.1. Төрийн үйлчилгээг иргэдэд ил тод шуурхай хүргэж, мэргэшсэн боловсон хүчнээр хангана.	26.	2.1.1	Залуу боловсон хүчнийг орон нутагт тогтвор суурьшилтай ажиллах нөхцөл боломжийг бүрдүүлэх бодлого боловсруулж ажиллах	2014	2020	7	14.0-21.0	14.0-21.0				ИТХ, Засаг дарга
	27.	2.1.2	Мэргэжлийн чиг баримжаа олгох сургалтыг зохион байгуулах	2014	2016	3	4.5		4.5			ТХХ, МСҮТ
	28.	2.1.3	Орон нутгийн телевизийн сувагтай болох	2015	2016	2	15.6	15.6				ТХХ
	29.	2.1.4	Интернет төвтэй болох	2016	2018	3	35.0	18.0			17.0	ТХХ
	30.	2.1.5	Албан байгууллага, гудамж талбайг камержуулах, замын тэмдэг тэмдэглэгээг хийх	2017	2017	1	30.0	30.0				ТХХ, Албан байгууллагын дарга эрхлэгч нар
Эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээний орчин нөхцөл, чанар хүртээмжийг сайжруулж хүн амын өвчлөлийг бууруулна.	31.	2.2.1	Лабораторийн хүчин чадлыг нэмэгдүүлэх	2017	2019	3	30.0		26.0		4.0	ТХХ, ЭМТөв
	32.	2.2.2	Эмнэлгийн халдвартай хог хаягдлыг устгах стандартын цэгтэй болох	2015	2017	3	35.0		35.0			ТХХ, ЭМТөв
	33.	2.2.3	Эмийн бус эмчилгээний танхимтай болж боловсон хүчнээр хангах	2014	2016	3	15.0		15.0			ТХХ, ЭМТөв
	34.	2.2.4	Эмч эмнэлгийн ажилтнууд, сайн дурын идэвхтнийг нийгмийн эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээний чиглэлээр сургаж мэргэшүүлэх	2015	2017	3	25.0		25.0			ТХХ, ЭМТөв
	35.	2.2.5	Мэргэшсэн нарийн мэргэжлийн эмчтэй болох /хүүхэд, шүд/	2015	2017	3	10.0		10.0			ТХХ, ЭМТөв

	36.	2.2.6	Зайны мэдээлэл сургалт сурталчилгааны танхимтай болох	2018	2020	3	50.0			50.0			ТХХ, ЭМТөв
	37.	2.2.7	Нөхөн үржихүйн насны эмэгтэйчүүдийг эрүүлжүүлэх хөтөлбөр боловсруулж үр дүнг тооцох	2014	2016	3	5.0		5.0				ТХХ, ЭМТөв
	38.	2.2.8	Хүүхдийн сувиллыг улирлын чанартай ажиллуулна	2015	2018	4	20.0		18.0		2.0		ТХХ, ЭМТөв
	39.	2.2.9	Нүүдлийн амбулаторитой болно	2016	2020	5	70.0		70.0				ТХХ, ЭМТөв
	40.	2.2.10	Хатуу зөөлөн эдлэл солих, шинэчлэх	2015	2015	1	10.0		10.0				ТХХ, ЭМТөв
	41.	2.2.11	ЭМТ-ийн гал тогооны тоног төхөөрөмжийг шинэчлэх	2014	2016	3	25.0		25.0				ТХХ, ЭМТөв
Боловсролын үйлчилгээний чанар хүртээмжийг дээшлүүлж, сургалтын орчинг сайжруулна.	42.	2.3.1	Хүүхэд хөгжлийн төв	2014	2016	3	12.7		12.7				ТХХ, сургуулийн захирал
	43.	2.3.2	Шинэчлэл-2	2014	2016	3	27.0	7.0	16.0		4.0		ТХХ сургуулийн захирал
	44.	2.3.3	Чийрэгжүүлэх танхим тохижуулах	2015	2015	1	10.0	10.0					ТХХ сургуулийн захирал
	45.	2.3.4	40 хүний суудал бүхий автобустай болох	2015	2016	2	55.0		55.0				ТХХ сургуулийн захирал
	46.	2.3.5	Сургууль, дотуур байр, гэгээрлийн ордны гадна талбайг тохижуулж ногоон	2014	2015	2	15.0	2.0	13.0				ТХХ сургуулийн захирал

		байгууламж бий болгох									
47.	2.3.6	Хичээл туршилтын лабораторитой болох.	2016	2018	3	30.0			30.0		ТХХ сургуулийн захирал
48.	2.3.7	Чийрэгжүүлэх танхим тохижуулах	2015	2015	1	10.0			2.0	8.0	ТХХ сургуулийн захирал
49.	2.3.8	Цахим сургууль болох	2016	2016	1	80.0			80.0		ТХХ сургуулийн захирал
50.	2.3.9	Биеийн тамирын заалыг засварлаж тоног төхөөрөмжийг шинэчлэх	2015	2016	2	20.0			20.0		ТХХ сургуулийн захирал
51.	2.3.10	Экологийн танхим байгуулна	2018	2018	1	10.0	10.0				ТХХ сургуулийн захирал
52.	2.3.11	Цахим номын сан байгуулна	2014	2018	5	15.0			15.0		ТХХ сургуулийн захирал
53.	2.3.12	Сургалтын стандарт хангалтыг аймгийн тэргүүлэх сургуулийн түвшинд хүргэх	2015	2023	8	5.0	5.0				ТХХ сургуулийн захирал
54.	2.3.13	Бага дунд боловсролын хамран сургалтыг нэмэгдүүлэх	2016	2018	3	2.0			2.0		ТХХ сургуулийн захирал
55.	2.3.14	Насан туршийн боловсролоор иргэдийг тасралтгүй сургаж хөгжүүлнэ	2014	2016	3	5.0			5.0		ТХХ сургуулийн захирал
56.	2.3.15	Хүүхдийн тоглоомын талбай/цэцэрлэгийн хүүхдийн/	2014	2015	2	30.0	30.0				ТХХ цэцэрлэгийн эрхлэгч

	57.	2.3.16	Багийн цэцэрлэг	2014	2024	10	30.0	30.0				ТХХ цэцэрлэгийн эрхлэгч
	58.	2.3.17	Хатуу зөөлөн эдлэл солих, шинэчлэх	2015	2015	1	10.0	10.0				ТХХ цэцэрлэгийн эрхлэгч
	59.	2.3.18	Багш нарыг сургалтын тоног төхөөрөмжөөр хангах	2016	2020	5	15.0		15.0			ТХХ цэцэрлэгийн эрхлэгч
	60.	2.3.19	Урлаг спортын заалны тоног төхөөрөмж	2016	2018	3	20.0- 25.0	5.0	15.0		3.0	ТХХ цэцэрлэгийн эрхлэгч
	61.	2.3.20	Багш хөгжлийн төв байгуулах	2014	2016	3	25.0	25.0				
Соёлын үйлчилгээний цар хүрээг өргөжүүлж, иргэдийн гоо зүйн боловсролыг дээшлүүлнэ.	62.	2.4.1	Өрх бүр ургийн бичиг хөтөлнө	2014	2024	10	10.0	5.0	5.0			ТХХ, Соёлын төвийн эрхлэгч
	63.	2.4.2	Ду бичлэгийн студи	2014	2016	3	6.0	1.0	5.0			ТХХ, Соёлын төвийн эрхлэгч
	64.	2.4.3	Цахим номын сан	2015	2017	3	15.0		15.0			ТХХ, Соёлын төвийн эрхлэгч
	65.	2.4.4	Соёлын үйлчилгээний автомашинтай болно	2015	2015	1	20.0	20.0				ТХХ, Соёлын төвийн эрхлэгч
	66.	2.4.5	Хөгжим тоног төхөөрөмж	2014	2014	1	5.0	5.0				ТХХ, Соёлын төвийн эрхлэгч
	67.	2.4.6	Урлагийн хувцас хэрэглэлтэй болно.	2014	2014	1	2.0	2.0				ТХХ, Соёлын төвийн эрхлэгч

	68.	2.4.7	Музейн үзмэрийн тоог нэмэгдүүлнэ.	2015	2020	5	8.0	4.0	4.0			ТХХ, Соёлын төвийн эрхлэгч
ЗОРИЛГО –3 НОГООН ОРЧНЫГ БҮРДҮҮЛЖ, АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫГ БАЙГАЛЬ ОРЧИНД ЭЭЛТЭЙГЭЭР ХӨГЖҮҮЛНЭ												
3.1.Байгалийн өвөрмөц тогтоц бүхий газруудыг түшиглэн аялал жуулчлалын бааз байгуулна.	69.	3.1.1	Аялал жуулчлалыг хөгжүүлнэ.	2016	2022	8	120.0			20.0	100.0	ТХХ, ЗДТГ
3.2. Байгаль хамгаалах иргэдийн нөхөрлөл, бүлгийг дэмжиж байгалийг унаган төрхөөр нь байлган, ард иргэдийг ногоон орчинд амьдрах нөхцлийг бүрдүүлнэ.	70.	3.2.1	Ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлнэ.	2015	2020	5	50.0	50.0				ТХХ,ЗДТГ, ААНБ
	71.	3.2.2	Хог хаягдлыг дарж устгах орчин үеийн аргыг нэвтрүүлнэ.	2015	2015	1	20.0	20.0				ТХХ,ЗДТГ, ААНБ
	72.	3.2.3	Малчдын байгаль хамгаалах нөхөрлөл бүлгийн тоог нэмэгдүүлнэ.	2015	2024	10	0.5			0.5		ТХХ,ЗДТГ, ААНБ
	73.	3.2.4	Шаргын гүүр, Далан ээвд хогийн төвлөрсөн цэг байгуулна.	2015	2015	1	10.0			10.0		ТХХ,ЗДТГ
	74.	3.2.5	Бэлчээрийн ургамлын ажиглалт хийх цэгийн тоог нэмэгдүүлнэ	2016	2016	1	3.0		3.0			ТХХ,ЗДТГ
	75.	3.2.6	Эвдэрсэн газарт нөхөн сэргээлт хийнэ.	2015	2018	4	40.0		5.0	35.0		ТХХ,ЗДТГ, мэргэжлийн байгууллага

	76.	3.2.7	Рашаан булаг голын эх хамгаална	2016	2016	1	20.0		20.0			ТХХ,ЗДТГ
	77.	3.2.8	Нэн ховор “Балга” модыг хамгаална.	2016	2016	1	20.0	20.0				ТХХ,ЗДТГ
	78.	3.2.9	Хадлангийн талбайн нөхөн сэргээлт хийнэ.	2016	2018	3	10.0			10.0		ТХХ,ЗДТГ, ААНБ
	79.	3.2.10	Бэлчээрийн доройтлыг багасгана.	2014	2020	6	10.0	10.0				ТХХ,ЗДТГ
3.3. Түүх соёлын үл хөдлөх дурсгалыг хамгаалж, хүүхэд залуучуудад сурталчлан таниулна.	80.	3.3.1	Түүх соёлын өв, дурсгалт газруудыг нээж илрүүлэх, бүртгэлжүүлэх, хамгаалах, хаягжуулан сурталчилна.	2015	2016	2	10.0		10.0			ТХХ,ЗДТГ
4.1.Уламжлалт мал аж ахуйг эрчимжүүлж, малын үүлдэр угсааг сайжруулан сүргийн зохистой харьцааг бүрдүүлнэ	81.	4.1.1	Эрчимжсэн мал аж ахуйг хөгжүүлнэ	2014	2017	4	100.0	40.0	40.0	10.0	10.0	ТХХ,ЗДТГ
	82.	4.1.2	Ашиг шим өндөртэй фермер байгуулна	2014	2017	4	100.0	40.0	40.0	10.0	10.0	ТХХ,ЗДТГ
	83.	4.1.3	Мал аж ахуйн материаллаг баазыг нэмэгдүүлнэ	2014	2020	6	300.0	150.0	150.0			ТХХ,ЗДТГ
	84.	4.1.4	Мал эмнэлгийн цогц төвтэй болно.	2014	2019	5	45.0	15.0	30.0			ТХХ,ЗДТГ

4.2. Газар тариалан эрхлэлтийг нэмэгдүүлж, хадлангийн талбайн ашиглалтыг сайжруулан, дэвшилтэт техник, тоног төхөөрөмжийг нэвтрүүлж, 1 га-гаас авах ургацын хэмжээг нэмэгдүүлнэ	85.	4.2.1	Газар тариалан, тэжээлийн ургамлын талбай, тариалалтыг нэмэгдүүлнэ.	2015	2020	5	100.0			100.0	ТХХ,ЗДТГ	
	86.	4.2.2	Жимс, жимсгэний аж ахуй эрхлэлтийг нэмэгдүүлнэ.	2014	2024	10	90.0	40.0		50.0	ТХХ,ЗДТГ	
	87.	4.2.3	Хүлэмжийн аж ахуйг өргөтгөнө.	2014	2019	5	150.0	40.0		15.0	95.0	ТХХ,ЗДТГ
	88.	4.2.4	Хүнсний ногооны зоорьтой болно.	2015	2018	3	100.0		100.0			ТХХ,ЗДТГ
	89.	4.2.5	Аймгийн өвс, тэжээлийн нөөцийн газрыг сумд байгуулна.	2018	2024	6	800.0		800.0			ТХХ,ЗДТГ
4.3 Өрхийн үйлдвэрлэл болон жижиг дунд үйлдвэрийг хөгжүүлэн ажлын байрыг нэмэгдүүлж, ажилгүйдэл, ядуурлыг бууруулж, туслах аж ахуйг эрхлэн хөгжүүлж эдийн засгийн тогтвортой хөгжлийг хангана	90.	4.3.1	Сүү, сүүн бүтээгдэхүүн боловсруулах цехтэй болно.	2015	2020	5	30.0			30.0	ТХХ,ЗДТГ	
	91.	4.3.2	Мал аж ахуйн гаралтай түүхий эдийг боловсруулна	2015	2024	9	50.0			50.0	ТХХ,ЗДТГ	
	92.	4.3.3	Жимс, жимсгэнэ, хүнсний ногооны нэрийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэнэ.	2014	2024	10	55.0			55.0	ТХХ,ЗДТГ	
	93.	4.3.4	Тэжээлийн цехтэй болно.	2017	2024	7	120.0	60.0	60.0			ТХХ,ЗДТГ
	94.	4.3.5	Талх нарийн боов, гурилан бүтээгдэхүүний цехтэй болно.	2014	2019	5	50.0			50.0	ТХХ,ЗДТГ	
	95.	4.3.6	Барилгын материалын үйлдвэрлэл хөгжүүлнэ.	2014	2020	6	10.0	10.0				ТХХ,ЗДТГ

96.	4.3.7	Ахуйн үйлчилгээг цогцоор нь хөгжүүлнэ	2014	2020	6	100.0	50.0			50.0	ТХХ,ЗДТГ
97.	4.3.8	Туслах аж ахуйг хөгжүүлнэ	2014	2024	10	15.0	15.0				ТХХ,ЗДТГ
98.	4.3.9	Түлшний байгуулна. цэг	2015	2024	9	10.0			10.0		ТХХ,ЗДТГ

ТӨСЛҮҮДИЙН ТАНИЛЦУУЛГА

Зорилго:1 ДЭД БҮТЦИЙГ ХӨГЖҮҮЛЖ, АРД ИРГЭДИЙН АЯ ТУХТАЙ АМЬДРАХ, АЖИЛЛАХ ОРЧНЫГ БҮРДҮҮЛНЭ

Танилцуулгын дугаар	1	Танилцуулга-1	Танилцуулга-2	Танилцуулга-3	Танилцуулга-4
Төслийн код	2	1.1.1.	1.1.2	1.1.3	1.2.1
Төслийн нэр	3	Хатуу хучилттай зам	Явган хүний зам	Сумын төвийн хатуу хучилттай зам	Зочид буудал, гуанз, халуун усны барилга
Төслийн тодорхойлолт, үндэслэл, төслийн хүрээнд хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ	4	Говь-Алтай Ховдын чиглэлийн хэвтээ тэнхлэгийн замыг сумтай холбосон 25 км хатуу хучилттай замыг барьж байгуулна.	Сумын өнгө үзэмжийг сайжруулж байгууллага хооронд болон төв замын дагуу 1-2 км явган хүний зам барьж байгуулна.	Сумын төвийн тохижилтыг сайжруулж 1-2 км хатуу хучилттай замтай болох	Сумд зочид буудал, гуанз, халуун усны нэгдсэн барилгыг барьж ашиглалтанд оруулж үйлчилгээг сайжруулна.
Хүлээгдэж буй үр дүн буюу биелэлтийн шалгуур үзүүлэлтүүд	5	Иргэдийн ая тухтай зорчих нөхцлийг бүрдүүлнэ. Машин техникийн эвдрэл гэмтлийг багасгаж, цагийг хэмнэж , иргэд түргэн шуурхай зорчино.	Иргэдийн ая тухтай амьдрах орчин бүрдэнэ, сумын төвийн өнгө үзэмж сайжирна	Сумын төвийн тохижилт, өнгө үзэмж сайжирна.	Иргэдэд үйлчилгээг ойртуулна.
Үр дүнг баталгаажуулах баримт, материал	6	Зураг төсөв, тайлан материал	Зураг төсөл, гүйцэтгэл		Ажил хүлээлцүүлсэн акт
Төслийг хариуцан хэрэгжүүлэгчид	7	ЗДТГ, Авто замын газар	ЗДТГ, Иргэдийн бүлэг	Авто тээврийн газар, ЗДТГ	ЗДТГ
Ашиг хүртэгчид	8	Нийт иргэд	Сумын төвийн нийт иргэд	Сумын нийт ард иргэд	Сумын төвийн иргэд
Хяналт, үнэлгээ хэрэгжүүлэгч	9	Иргэд,	ИТХ, ИНБ	Иргэд	Сумын ИТХ, ЗДТГ, иргэд
Угтвар боломж, нөхцөлүүд, сумаас үзүүлэх дэмжлэг	10	Говь-Алтайгаас Ховдын чиглэлийн хатуу хучилттай зам тавигдана.	ОНХС-ийн хөрөнгөөр хийх боломжтой		2014 онд ОНХС-ийн хөрөнгөөр санхүүжигдэж хийгдэх ажлын жагсаалтанд орсон.

Эрсдэлтэй хүчин зүйл	11	Санхүүжилт	Сумын хөгжлийн ерөнхий төлөвлөлт хийгдээгүй	Санхүүжилтийн асуудал	
Хэрэгжүүлэх хугацаа	12	2017-2020 он	2016-2017	2017-2020	2014
Хяналт, үнэлгээ хийх хугацаа	13				
Нийт төсөв-сая төг	14	15 тэр бум	20.0	1000.0-2000.0	120.0
Орон нутгийн төсөв	15		20.0	1000.0-2000.0	120.0
Улсын төсөв	16	15 тэр бум			
Төсөл хэрэгжүүлэгчийн зардал	17				
Хандив, тусламж	18				

Танилцуулгын дугаар	1	Танилцуулга-5	Танилцуулга-6	Танилцуулга-7	Танилцуулга-8
Төслийн код	2	1.2.2	1.2.3	1.2.4	1.2.5
Төслийн нэр	3	сумын Засаг даргын тамгын газар шинэ байртай болох	ХААН банкны шинэ барилга	Гэгээрлийн ордон	Холбооны шинэ барилга
Төслийн тодорхойлолт, үндэслэл, төслийн хүрээнд хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ	4	2 давхар тоосгон барилга байна. Нэг давхартай 5-6 өрөөтэй, бүгд 10-12 өрөөтэй байна. Сумын тамгын газрын албан конторын зориулалттай.	ХААН банкны үйл ажиллагааг иргэдэд тав тухтай орчинд хүргэж үйлчлэх	15.6x14.4м харьцаатай, хоёр давхар, тоосгон барилга. 1 дүгээр давхар: Уншлагын танхим, хурлын өрөө, номын сан, сахүүчийн өрөө, үүдний өрөө, амрах өрөө Зоорийн давхар: бялдаржуулах өрөө, хувцас солих өрөө, одон	Сумын иргэд хөдөлмөрчдөд телевизорын болон интернетийн үйлчилгээг явуулах

				бөмбөгийн өрөө	
Хүлээгдэж буй үр дүн буюу биелэлтийн шалгуур үзүүлэлтүүд	5	Зориулалтын ажлын байртай болсноор ажилчдын ажиллах нөхцөл, ажлын урам зориг нэмэгдэнэ. Үйлчлүүлэгчид сэтгэл ханамж, тохь тухтай орчныг бий болгоно.	Орчин үеийн шаардлага хангасан тав тухтай орчин бий болно	Сумын хүүхэд залуучуудын чөлөөт цагаа зөв боловсон өнгөрөөх нөхцөл нэмэгдэнэ. Уламжлалт зан үйлээсээ суралцах, соёл гоо зүйн төлөвшил, хүмүүжил сайжирна. Бие бялдар, эрүүлжиж, чийрэгжинэ.	Антени, шилэн кабель тавигдсан шинэ үйлчилгээний барилгатай болох
Үр дүнг баталгаажуулах баримт, материал	6	Засаг дарга, ЗДТГ		ИТХ, Засаг дарга, Нутгийн зөвлөл	Ажил хүлээлцүүлсэн акт
Төслийг хариуцан хэрэгжүүлэгчид	7	ЗДТГ-ын мэргэжилтнүүд, иргэд	Говь-Алтай аймгийн ХААН банк	Сумын нийт иргэд	Сумын МХСТХХ-ны салбар
Ашиг хүртэгчид	8	Улсын төсвийн хөрөнгөөр хийгдэх ажил арга хэмжээний саналд сүүлийн 3 жил дараалан танилцуулж байгаа.	Шарга сумын нийт харилцагчид	Сумын 90 жилийн ой болох тул иргэдийн сумын хөгжилд хувь нэмэр оруулах идэвх, сэтгэл сайн байгаа	Шарга сумын ард иргэд
Хяналт, үнэлгээ хэрэгжүүлэгч	9			Барилгын төсөв хүрэлцэхүйц бүрэлдэх эсэх	Барилгын норм хугацаа дууссан
Угтвар боломж, нөхцөлүүд, сумаас үзүүлэх дэмжлэг	10	БХБЯ-аас хийгдэх барилга хөрөнгө оруулалтын жагсаалтад тусгагдсан.	Бүх түвшинд дэмжигдсэн	Зураг төсөв хийгдсэн, газрын гэрчилгээгээ авч шав тавьсан, барилга барих төндэр зарлагдсан.	Тус сумд телевизорын олон сувгийн антени, шилэн кабель тавигдсан
Эрсдэлтэй хүчин зүйл	11	УИХ-аас төсвийн хөрөнгөөр барилга объект барих ажлыг татгалзах	Санхүүжилт дутах	үгүй	Санхүүжилтийн асуудал
Хэрэгжүүлэх хугацаа	12	2016 -2017	2014-2015	2014 он	2015 он

Хяналт, үнэлгээ хийх хугацаа	13				
Нийт төсөв-сая төг	14	400.0-450.0	60.0	223563900	200.0
Орон нутгийн төсөв	15				
Улсын төсөв	16	400.0-450.0		45000000	200.0
Төсөл хэрэгжүү лэгчийн зардал	17		60.0		
Хандив, тусламж	18			178563900	

Танилцуулгын дугаар	1	Танилцуулга-9	Танилцуулга-10	Танилцуулга-11	Танилцуулга-12
Төслийн код	2	1.2.6	1.2.7	1.2.8	1.2.9
Төслийн нэр	3	Сургуулийн 100 хүүхдийн дотуур байр	Цаг уурын станцын барилга барих	Соёл спортын төвийг шинээр барих	Хуучин барилгууд засварлах
Төслийн тодорхойлолт, үндэслэл, төслийн хүрээнд хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ	4	Тус сургуулийн дотуур байр 1980 онд байгуулагдаж ашиглалтад орсон 2016 онд ашиглалтын хугацаа дуусна. Уг байр нь эдэлгээний явцад суулт, гажилт өгснөөс цонх хагарах, ханын шавардлага нурах, ан цав гарах зэргээр сурагчдын амьдрах орчинд нь хүндрэл учруулж байгаа учраас малчдын хүүхэд амьдарч сурах нөхцөл бололцоог хангасан орчин үеийн тохилог дотуур байр барих шаардлагатай байгаа юм.	Сүүлийн үед дэлхий нийтээр мөнгөн уст термометрээс татгалзаж автоматжуулагдсан байгаа	Сумын иргэд чөлөөт цагаа зөв боловсон өнгөрүүлэх Батлагдсан зураг төсвийн дагуу биеийн тамрын заал теннис, биллярд, бялдаржуулах өрөө чөлөөт цагийн танхим оффисын өрөө зэргийг багтаасан иж бүрэн цогцолбор байна.	Олон жил болсон барилгыг сэргээн засварлаж орчин үеийн загвартай болгох

Хүлээгдэж буй үр дүн буюу биелэлтийн шалгуур үзүүлэлтүүд	5	Байрны хүүхдүүдийн амьдрах орчин сайжирч, сурагчдын сурах орчин бүрдэнэ.	Салхины хурдыг секунд тутам, бусад үзэгдэл, хэмжилтийг минут тутамд хэмждэг болох, технологийн дэвшил гарна	Иргэдийн эрүүл мэнд бие бялдрыг өв тэгш хөгжүүлэхэд ихээхэн ач холбогдолтой	Сум орон нутгийн өнгө үзэмж сайжирч , эдэлгээний хугацаа уртасна.
Үр дүнг баталгаажуулах баримт, материал	6	Бүрэн дунд сургууль		ашиглалтанд хүлээж авсан акт, тайлан	Хүлээж авсан акт
Төслийг хариуцан хэрэгжүүлэгчид	7	ТХХ, сургуулийн захиргаа	Цаг уурын төв	Барилгын компани	Иргэн ААНБ
Ашиг хүртэгчид	8	Шууд ашиг хүртэгч нь сумын 398 малчин өрхийн 100 хүүхэд, тэдний эцэг эх, асран хамгаалагчид	Сумын нийт иргэд	Сумын иргэд	Сумын нийт иргэд
Хяналт, үнэлгээ хэрэгжүүлэгч	9	ИТХ-ын төлөөлөгч, иргэд	ИТХ, мэргэжлийн шинжээч бүхий ХҮБ	ИТХ, мэргэжлийн шинжээч бүхий ХҮБ	Иргэд
Угтвар боломж, нөхцөлүүд, сумаас үзүүлэх дэмжлэг	10	Шинээр дотуур байр бариулах хүсэлтээ БШУЯ-д хүргүүлсэн, барих газар чөлөөтэй, эцэг эх, багш нар болон сумын иргэд хөдөлмөрчид дэмждэг	Эрчим хүчний эх үүсвэртэй	Чөлөөт цагаа зөв боловсон өнгөрүүлж хөдөлгөөний хомсдлоос өөрсдийгөө сэргийлнэ	Барилгын мэргэжлийн бүлэг нөхөрлөлүүд байгуулагдаж барилгын түүхий эдийн олдоц сайн, хил гаальд ойрхон
Эрсдэлтэй хүчин зүйл	11	Улсын төсвийн хүндрэл		Хөрөнгө санхүү	Ямар нэгэн эрсдэлгүй
Хэрэгжүүлэх хугацаа	12	2015-2016 он	2014-2016	2015-2017 он	2014-2023
Хяналт, үнэлгээ хийх хугацаа	13			2015-2017 он	
Нийт төсөв-сая төг	14	1200 000 000	30.0	350 сая	500.0
Орон нутгийн төсөв	15		3.0	150.0	
Улсын төсөв	16	1200 000 000	25.0	200.0	300.0
Төсөл хэрэгжүүлэгчийн зардал	17				
Хандив, тусламж	18		2.0		200.0

Танилцуулгын дугаар	1	Танилцуулга-13	Танилцуулга-14	Танилцуулга-15	Танилцуулга-16
Төслийн код	2	1.2.10	1.2.11	1.2.12	1.2.13
Төслийн нэр	3	Хот байгуулалтын хөгжлийн ерөнхий төлөвлөлт	Орон сууцны хороолол	Эрүүл мэндийн төвийн шинэ барилгатай болох	Цэцэрлэгийн барилгын өргөтгөл, их засвар
Төслийн тодорхойлолт, үндэслэл, төслийн хүрээнд хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ	4	Сумын хөгжлийн мастер төлөвлөгөөг үндэслэн хот байгуулалтын төлөвлөгөөг боловсруулах	Сумын төвд төвлөрсөн шугам сүлжээнд холбогдсон амины орон сууцны хороололтой болох	Эмнэлгийн өрөө тасалгааны хүрэлцээ муу, үйлчлүүлэгчдэд ЭМАШТҮ болон НЭМТҮ –г үзүүлэх нөхцөл боломжгүй ,эрүүл ахуйн шаардлага хангахгүй байгаа учир ЭМТ-н барилгыг шинээр барих шаардлагатай	Одоогийн барилга 2005онд засварлагдаж, ашиглалтад орсон. 50 хүүхдийн хүчин чадалтай. Хүн амын өсөлтөөс шалтгаалж хүрэлцээ багтаамж багадаж их засвар үйлчилгээ шаардлагатай болсон.
Хүлээгдэж буй үр дүн буюу биелэлтийн шалгуур үзүүлэлтүүд	5	Сум хөгжлийн нэгдсэн зохион байгуулалттай хөгжих боломж бүрдэнэ	Иргэд ая тухтай орон сууцтай болох	НЭМ-ийн сургалт явуулах танхим, эхчүүдийн амрах байр, хоолны заал, физик болон нөхөн сэргээх эмчилгээ, уралдаан тэмцээн явуулах заал, чийрэгжүүлэлтийн өрөөтэй болсон байна.	Тохилог орчин бүрдэж хүчин чадлаараа бүрэн ажиллах боломжтой болно.хамран сургалт нэмэгдэж сургуулийн өмнөх боловсролын хүртээмж нэмэгдэнэ.
Үр дүнг баталгаажуулах баримт, материал	6			Улсын комиссын акт	Ажил хүлээлцүүлсэн акт
Төслийг хариуцан хэрэгжүүлэгчид	7	ЗДТГ	Иргэн ААНБ	Аймгийн эрүүл мэндийн газар	Хүүхдийн цэцэрлэг
Ашиг хүртэгчид	8	Сумын иргэд хөдөлмөрчид	Орон сууц эзэмшигчид	Иргэд	Сумын нийт ард иргэд,

					СӨБ-ын багш ажилчид
Хяналт, үнэлгээ хэрэгжүүлэгч	9			ИТХ ТХХороо	Иргэд, эцэг эхийн төлөөлөл
Угтвар боломж, нөхцөлүүд, сумаас үзүүлэх дэмжлэг	10	Сумд хөрөнгө оруулалт жилээс жилд өсөн нэмэгдэж байна	Гэрэл цахилгаан, газар эзэмшлийн асуудал шийдэгдсэн.	газартай.	Боловсролын байгууллагуудын их засварын дараалалд 2016 онд хийгдэхээр орсон.
Эрсдэлтэй хүчин зүйл	11		Дулаан хангамж	Ямар нэгэн эрсдэлгүй	Улсын төсвийн санхүүжилтээр хийгдэх тул цаг хугацаа хойшлогдох.
Хэрэгжүүлэх хугацаа	12	2015	2014-2020	2018 -2020	2016-2017
Хяналт, үнэлгээ хийх хугацаа	13			2021	
Нийт төсөв-сая төг	14	3.0	Хувийн хөрөнгө оруулалтаар	1 тэрбум	100.0
Орон нутгийн төсөв	15	3.0			
Улсын төсөв	16			1 тэрбум	100.0
Төсөл хэрэгжүүлэгчийн зардал	17				
Хандив, тусламж	18				

Танилцуулгын дугаар	1	Танилцуулга-17	Танилцуулга-18	Танилцуулга-19	Танилцуулга-20
Төслийн код	2	1.2.14	1.2.15	1.3.1	1.3.2
Төслийн нэр	3	Улаантуг багийн төв	Цагдаагийн кабон	Сумын төвийн гэрэлтүүлэг	Нийтийн эзэмшлийн талбайг цэцэрлэгжүүлэх, тохижуулах
Төслийн тодорхойлолт, үндэслэл, төслийн хүрээнд хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ	4	Төрийн үйлчилгээг нэгдсэн нэг цэгээс хүлээж авах боломжийг бүрдүүлнэ.	Нийгмийн хэв журмыг сахиулах, хууль эрх зүйн сургалт сурталчилгаа явуулах орчин нөхцлийг	Сумын төвийн төв гудамж хороолол	Сумын төвийн өнгө үзэмжийг сайжруулж ард иргэдийн амралт чөлөөт цагийг зөв боловсон ая тухтай өнгөрүүлэх орчинг

			бүрдүүлсэн байртай болно.		бүрдүүлнэ
Хүлээгдэж буй үр дүн буюу биелэлтийн шалгуур үзүүлэлтүүд	5	Багаас зохион байгуулж байгаа ажлын чанар хүртээмж сайжирч төрийн байгууллагын үйл ажиллагаанд оролцох иргэдийн санал санаачлага нэмэгдэнэ.	Гэмт хрэг зөрчлөөс урьдчилан сэргийлж гэмт хэрэг зөрчлийн гаралт буурна.	Сумын тохижилт сайжирч, ард иргэдийн ая тухтай амьдрах орчин бүрдэнэ.	Сумын төвийн ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлнэ
Үр дүнг баталгаажуулах баримт, материал	6	Ажил хүлээлцүүлсэн акт	Ажил хүлээлцүүлсэн акт, тайлан материал	Төсөл сонгон шалгаруулсан материал, ажил хүлээлцүүлсэн акт	
Төслийг хариуцан хэрэгжүүлэгчид	7	ЗДТГ	ЗДТГ, аймгийн цагдаагийн хэлтэс	ЗДТГ, Албан байгууллага, Аж ахуйн нэгж, иргэд	Иргэдийн бүлэг
Ашиг хүртэгчид	8	Багийн ард иргэд	Нийт ард иргэд	Нийт иргэд	Сумын нийт ард иргэд
Хяналт, үнэлгээ хэрэгжүүлэгч	9			Иргэдийн Хурлын Төлөөлөгчид, иргэд	
Угтвар боломж, нөхцөлүүд, сумаас үзүүлэх дэмжлэг	10	Аймаг сумын Засаг даргын мөрийн хөтөлбөрт тусгагдсан.	Аймгийн Засаг даргын мөрийн хөтөлбөрт тусгагдсан.	Зураг төсөл хийгдсэн	ОНХС-ийн хөрөнгөөр хийгдэх боломжтой, эрчим хүч усан хангамжийн асуудал шийдвэрлэгдсэн.
Эрсдэлтэй хүчин зүйл	11	үгүй	Санхүүжилт	үгүй	Эрсдэлгүй
Хэрэгжүүлэх хугацаа	12	2016	2015	2014	2014
Хяналт, үнэлгээ хийх хугацаа	13			2014.08	
Нийт төсөв-сая төг	14	15.0	300.0	61574.8	30.0
Орон нутгийн төсөв	15			61574.8/ОНХС/	25.0
Улсын төсөв	16	15.0	300.0		
Төсөл хэрэгжүүлэгчийн зардал	17				5.0
Хандив, тусламж	18				

Танилцуулгын дугаар	1	Танилцуулга-21	Танилцуулга-22	Танилцуулга-23	Танилцуулга -24	Танилцуулга -25
Төслийн код	2	1.3.3	1.3.4	1.4.1	1.4.2	1.4.3.
Төслийн нэр	3	Төв суурингийн нэгдсэн халаалтын систем	Гэр хорооллын хүүхдийн тоглоомын талбай	Өндөр хурдны интернет	Дээд гол, Далан Ээвд 15 квт-ын шугам татаж гэрэл цахилгаан	Цахилгаан дамжуулах 04 квт-ын шугамын өргөтгөл
Төслийн тодорхойлолт, үндэслэл, төслийн хүрээнд хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ	4	Сумын төвд 150 гаруй өрхтэй үүнээс 80 гаруй өрх, албаны болон хувийн орон сууцанд амьдардаг, сумын төвд төсвийн 5-н албан байгууллага, худалдааны зориулалтаар 4 дэлгүүр ,ХААН, Төрийн банк,, ахуйн үйлчилгээний төв ,зэрэг байгууллагууд халаалт авна	Хүүхэд залуучуудын чөлөөт цагийг зөв боловсон өнгөрүүлэх тоглоомын талбай барьж байгуулах	Сумын иргэд хөдөлмөрчид байнгын интернеттэй холбогдож мэдээллийг түргэн шуурхай хүлээж авна,	Дээд голын малчид ногоочид 15-20 өрхийн дунд, ээвийн буудалд 10-15 өрхийн дунд 15 квт-ын байнгын цахилгааны эх үүсвэртэй болгоно. Сумын төвөөс дээд гол, ээвийн чиглэлд 35 км цахилгааны хүчдэлийн шугам тавина.	Сумын төвд шилижн ирэх иргэдийн тоог нэмэгдүүлж цахилгааны хэрэглээг өсгөн хэвийн ажиллах нөхцөл боломж бүрдэнэ.
Хүлээгдэж буй үр дүн буюу биелэлтийн шалгуур үзүүлэлтүүд	5	Төслийг хэрэгжүүлснээр сумын төвийн иргэд ая тухтай орчинд ажиллаж амьдрах нөхцөл бүрдэнэ	Хүүхдийн эрүүл аюулгүй орчинд өсөж торних боломж бүрдэнэ	Иргэдийн боловсролын түвшин нэмэгдэнэ	Төсөл хэрэгжүүлснээр ЖДҮ, үйлчилгээ нэмэгдэж иргэдийн амьдралын түвшин дээшилнэ	Цахилгааны 04 квт-ын шугамын өргөтгөл хийснээр хэрэглэгчдийн тоо нэмэгдэж ЖДҮ, үйлдвэрлэл үйлчилгээ хөгжинө.
Үр дүнг баталгаажуулах баримт, материал	6	ажил хүлээлцсэн акт		Шилэн кабель тавигдсан тайлан материал	Ажил хүлээлцүүлсэн акт, тайлан материал	Ажил хүлээлцүүлсэн акт, тайлан материал
Төслийг хариуцан хэрэгжүүлэгчид	7	ЗДТГ	ЗДТГ, Иргэдийн бүлэг	ЗДТГ, аймгийн мэдээлэл	ЗДТГ, Эрчим хүчний систем компани	ЗДТГ, Алтай Улиастай ЭХСТӨХК

				сүлжээний газар		
Ашиг хүртэгчид	8	Сумын төвийн иргэд	Сумын хүүхэд залуучууд	Сумын нийт иргэд	Нутгийн иргэд	Сумын нийт ард иргэд
Хяналт, үнэлгээ хэрэгжүүлэгч	9	Сумын ИТХ, ЗДТГ				
Угтвар боломж, нөхцөлүүд, сумаас үзүүлэх дэмжлэг	10	Сумын нэгдсэн халаалтын зураглал хийгдсэн, сумын төвд 2-3 гүний худагтай	Тоглоомын талбай барих газар болон хөрөнгийн асуудал бүрэн шийдвэрлэгдсэн	Сумд шилэн кабель тавигдсан	Сумын төвийн өндөр хүчдэлээс шугам татах боломжтой	Цахилгааны шугамын алдагдал бууруулах арга хэмжээг авсан.
Эрсдэлтэй хүчин зүйл	11	Бохир ус зайлуулах	Эрсдэлгүй			Санхүүжилт
Хэрэгжүүлэх хугацаа	12	2015-2018	2014	2014	2015-2018	2014-2024
Хяналт, үнэлгээ хийх хугацаа	13	Төслийн хэрэгжилтийн явцад тухай бүр				
Нийт төсөв-сая төг	14	1100.0	19.0	Бүтээн байгуулагдсан, 2014 онд ашиглалтанд орно.	500.0	550.0
Орон нутгийн төсөв	15	300.0	19.0			
Улсын төсөв	16	600.0			400.0	500.0
Төсөл хэрэгжүүлэгчийн зардал	17					
Хандив, тусламж	18	200.0			100.0	50.0

Зорилго – 2: ИРГЭДЭД ТӨРИЙН ҮЙЛЧИЛГЭЭГ ЧАНАР ХҮРТЭЭМЖТЭЙ ХҮРГЭЖ, ХҮН АМЫН ӨСӨЛТИЙГ БОДЛОГООР ДЭМЖИЖ, СУРЧ АМЬДРАХ ТААТАЙ ОРЧИНГ БҮРДҮҮЛНЭ.

Танилцуулгын дугаар	Танилцуулга-26	Танилцуулга-27	Танилцуулга-28	Танилцуулга-29	Танилцуулга-30
Төслийн код	2.1.1.	2.1.2	2.1.3	2.1.4	2.1.5
Төслийн нэр	Залуу боловсон хүчнийг орон нутагт тогтвор суурьшилтай ажиллуулах нөхцөл боломжийг бүрдүүлэх бодлого гаргаж ажиллах	Мэргэжлийн чиг баримжаа олгох сургалтыг зохион байгуулах	Орон нутгийн телевизийн сувагтай болох	Интернет төвтэй болох	Албан байгууллага, гудамж талбайг камержуулах, замын тэмдэг тэмдэглэгээг хийх
Төслийн тодорхойлолт, үндэслэл, төслийн хүрээнд хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ	Сургууль төгсөж ирсэн залуу боловсон хүчнийг мэргэжлийн ажлын байраар хангахад анхаарна. Орон нутагтаа ажиллаж байгаа залуу боловсон хүчинд эхний жилд санхүүгийн тусламж /орон байрны түрээс, хоол хүнсний үнийн/үзүүлэх зорилгоор жил бүр сумын Засаг даргын нөөц хөрөнгөд 2.0-3.0 сая төгрөгийг төвлөрүүлж байна.	Жилд 5-6 хүнийг мэргэжлийн чиг баримжаа олгох зорилгоор аймгийн МСҮТ-д мэргэшлийн болон үйлдвэрлэлийн сургалтанд хамруулна.	Орон нутгийн чанартай мэдээллийг иргэдэд хүртээмжтэй хүргэх Холбогдох техник хэрэгсэл, байрыг бий болгох	Мэдээллийг хугацаа алдахгүй олж авах, дамжуулах Холбогдох техник тоног төхөөрөмжүүд төслийн хөрөнгө	Байгууллагын дотоод үйл ажиллагааг хянах, учирч болох эрсдлээс сэргийлэх зорилгоор байгууллагуудад 5, гэр хороололд 2 камер байрлуулна. замын тэмдэг тэмдэглэгээг хийнэ.
Хүлээгдэж буй үр дүн буюу биелэлтийн шалгуур үзүүлэлтүүд	Сумын боловсон хүчний хүрэлцээ хангамж нэмэгдэнэ. Хүн амын тоо өснө. Эдийн засгийн өсөлт бий болно.	Сумын барилгын нарийн мэргэжлийн ажилчдын хүрэлцээ хангамж, ур чадвар өснө. Аж ахуйн нэгж, иргэдийн барилга барих болон засварын чанар сайжирна.	Мэдээллийн технологийн дэвшлийг ашиглан мэдээлэл түгээх	Мэдээллийн санг өргөжүүлнэ.	Албан байгууллагын өмч хөрөнгийг хамгаалах, аливаа гэмт хэрэг гарахаас урьдчилан сэргийлэх, илрүүлэхэд ач холбогдолтой
Үр дүнг баталгаажуулах баримт, материал		Мэргэжлийн үнэмлэх	Байрны барилгын зураг, тоног төхөөрөмжийн паспортууд	Байрны барилгын зураг, тоног төхөөрөмжийн паспортууд	Санхүүгийн баримт
Төслийг хариуцан хэрэгжүүлэгчид	ИТХ, Засаг дарга	МСҮТ, ЗДТГ	Засаг дарга	Иргэд, аж ахуйн нэгж	ЗДТГ

Ашиг хүртэгчид	Сумын залуу боловсон хүчнүүд	Иргэд аж ахуйн нэгж байгууллага	Иргэд	иргэд	Иргэд, албан байгууллагууд
Хяналт, үнэлгээ хэрэгжүүлэгч	ИТХ, иргэд	ИТХ, иргэд	ИТХ	иргэд	ИТХ, иргэд
Угтвар боломж, нөхцөлүүд, сумаас үзүүлэх дэмжлэг	Сумын ЕБС төгсөгч залуучуудын 50-аас илүү хувь нь дээд боловсрол эзэмшиж байгаа. Орон нутагт ажиллах хүсэл сонирхолтой.	МСҮТ нарийн мэргэжлийн мэргэшсэн мэргэжилтэн бэлтгэдэг.	Хөрөнгийн тодорхой хувийг бий болгох	Интернеттэй болж байгаа	Гэрэл цахилгааны найдвартай эх үүсвэртэй нь төхөөрөмжийг хэвийн ажиллуулах боломжийг бүрдүүлнэ.
Эрсдэлтэй хүчин зүйл	ИТХ-ын төлөөлөгчид Зарцуулах хөрөнгийг батлахгүй байх эрсдэлтэй	Суралцагчийн эрүүл Мэнд, хариуцлагагүй байдал	Тоног төхөөрөмжийн гэмтэл	Тоног төхөөрөмжийн гэмтэл	Тоног төхөөрөмжийн чанар, гэмтэл
Хэрэгжүүлэх хугацаа	2014-2020 он	2014-2016 он	2015-2016	2016-2018	2017
Хяналт, үнэлгээ хийх хугацаа	2015-2020	2015-2016 он	2016	2018	2017
Нийт төсөв-сая төг	14-21	4,5	15.6	35	30
Үүнээс	Орон нутгаас	14-21	15.6	18	30
	Улсын төсвөөс		4,5		
	Хандив тусламж			17	

Танилцуулгын дугаар	Танилцуулга-31	Танилцуулга-32	Танилцуулга-33	Танилцуулга-34
Төслийн код	2.2.1.	2.2.2.	2.2.3	2.2.4
Төслийн нэр	Лабораторийн хүчин чадлыг нэмэгдүүлэх.	Эмнэлгийн халдвартай хог хаягдлыг устгах стандартын цэгтэй болох.	Эмийн эмчилгээний танхимтай болж, боловсон хүчнээр хангах бус	Эмч, эмнэлгийн ажилтнууд, сайн дурын идэвхтнийг нийгмийн эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээний чиглэлээр сургаж, мэргэшүүлэх

Төслийн тодорхойлолт, үндэслэл, төслийн хүрээнд хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ	Иргэд аймаг явж шинжилгээ хийлгэдэг чирэгдэл ихтэй, сумд шинжилгээнүүдийг хийж оношийг баталгаажуулснаар өвчнийг эрт оношлох, эмчлэх, хүндрэлийг багасгах боломж бүрдэнэ.	Эмнэлгийн гаралтай хог хаягдлыг ангилан ялгаж стандартын дагуу халдваргүйжүүлэх,хадгалах, тээвэрлэх, байгаль орчинд сөрөг нөлөө үзүүлэхээс сэргийлэх орчин нөхцлийг бүрдүүлнэ.	Эм тариа шүтэх хандлагыг өөрчлөн эмгүй эмчилгээний аргыг нэвтрүүлснээр эмийн зохисгүй хэрэглээ багасна.	Сумын нийт иргэдэд хүргэх нийгмийн эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээний чанар хүртээмжийг дээшлүүлэх
Хүлээгдэж буй үр дүн буюу биелэлтийн шалгуур үзүүлэлтүүд	Цусны био химийн шинжилгээ,нян илрүүлэх шинжилгээг хийдэг болсноор архаг өвчнүүдийн намжлыг уртасгах боломжтой.	Эмнэлгээс шалтгаалах халдвараас сэргийлэх, байгаль орчны бохирдолт буурна. ЭМТ дэргэд болон сумын хогийн цэг дээр эмнэлгийн хог хаягдлын цэгтэй болсон байна	Эмийн бус эмчилгээний төрөл нэмэгдсэн байна. Эмийн бус эмчилгээнд хамрагсдын тоо өссөн байна.	НЭМТҮ –ий чанар хүртээмж нэмэгдэн иргэдийн эрүүл мэндийн мэдлэг дээшилнэ..
Үр дүнг баталгаажуулах баримт, материал	Хүлээлцсэн акт, карт	Хүлээлцсэн акт, баримт бичиг	Бүртгэл,карт	Бүртгэл,статистик мэдээ
Төслийг хариуцан хэрэгжүүлэгчид	Сумын эрүүл мэндийн төв	Сумын эрүүл мэндийн төв	Сумын эрүүл мэндийн төв	Сумын эрүүл мэндийн төв
Ашиг хүртэгчид	Сумын нийт хүн ам	Эмч ажилчид тэдний ар гэрийнхэн.,иргэд	Сумын нийт хүн ам	Сумын нийт хүн ам
Хяналт, үнэлгээ хэрэгжүүлэгч	ИТХ, ЭМГ	ЭМГ	ИТХ,ЭМГ	ИТХ ,ЭМГ
Угтвар боломж, нөхцөлүүд, сумаас үзүүлэх дэмжлэг	Бэлтгэгдсэн лаборанттай.	Цэг байгуулах газартай	Физик эмчилгээний тоног төхөөрөмжтэй	Эрүүл мэндийн салбарын бодлого, мастер төлөвлөгөөнд тусгагдсан.
Эрсдэлтэй	Эрсдэлгүй	Эрсдэлгүй	Ямар нэгэн эрсдэлгүй	Ямар нэгэн эрсдэлгүй

хүчин зүйл				
Хэрэгжүүлэх хугацаа	2017-2019	2015-2017	2014-2016	2015-2017
Хяналт, үнэлгээ хийх хугацаа	2020	2018	2017	2018
Нийт төсөв-сая төг	30.0	35.0	15.0	25.0
Орон нутгийн төсөв				
Улсын төсөв	26.0	35.0	15.0	25.0
Төсөл хэрэгжүүлэгчийн зардал				
Хандив, тусламж	4.0			

Танилцуулгын дугаар	1	Танилцуулга-35	Танилцуулга-36	Танилцуулга-37	Танилцуулга-38
Төслийн код	2	2.2.5	2.2.6.	2.2.7	2.2.8
Төслийн нэр	3	Мэргэшсэн нарийн эмчтэй болох \хүүхэд,шүд г.м\	Зайны мэдээлэл сургалт сурталчилгааны танхимтай болох	Нөхөн үржихүйн насны эмэгтэйчүүдийг эрүүлжүүлэх хөтөлбөр боловсруулж үр дүнг тооцох	Хүүхдийн сувиллыг улирлын чанартай ажиллуулна
Төслийн тодорхойлолт, үндэслэл, төслийн хүрээнд хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ	4	Сумын ард иргэдэд үзүүлэх эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээг сайжруулах, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх	Зайны оношилгоо хийх, мэдээллийн сувагтай болох	Сумын нийт нөхөн үржихүйн насны эмэгтэйчүүдийн эрүүл мэндийн бүлгийг шинэчлэн тогтоож эрүүлжүүлэх арга хэмжээг боловсруулан хэрэгжүүлэх	0-5 насны хүүхдийн суурь өвчлөлийг бууруулж,нар,ус, агаараар чийрэгжүүлэх, эхчүүдэд эрүүл мэндийн боловсрол олгох
Хүлээгдэж буй үр дүн буюу биелэлтийн шалгуур үзүүлэлтүүд	5	Мэргэшсэн нарийн мэргэжлийн эмчтэй болсон байна.	Эрүүл мэндийн тусламж ,мэдээлэл лавлагааны чанар нэмэгдэнэ.	Нөхөн үржихүйн насны эмэгтэйчүүд эрүүлжинэ. Эрүүл эхээс эрүүл хүүхэд төрнө. Гэр бүл төлөвлөлт сайжирна. НҮН-ы эмэгтэйчүүдийн эрүүл мэндийн боловсрол дээшилнэ.	Хүүхдийн суурь өвчлөл буурна. Хүүхдийн бие бялдрын өсөлт бойжилт сайжирна. Эхчүүдийн эрүүл мэндийн боловсрол дээшилнэ.
Үр баталгаажуулах дүнг	6	Статистик мэдээ	Бүртгэл мэдээ		

баримт, материал				Бүртгэл, карт	Бүртгэл, статистик мэдээ
Төслийг хариуцан хэрэгжүүлэгчид	7	Аймгийн ЭМГ, ЭМТ	ЭМГ	Аймгийн нэгдсэн эмнэлэг, Сумын эрүүл мэндийн төв	Сумын эрүүл мэндийн төв
Ашиг хүртэгчид	8	Сумын нийт хүн ам	ЭМТ –ийн ажилтнууд	Сумын нөхөн үржихүйн эмэгтэйчүүд насны	Сумын нийт хүн ам
Хяналт, үнэлгээ хэрэгжүүлэгч	9	ИТХ, ЭМГ	ИТХ, ЭМГ	ЭМГ	ИТХ, ЭМГ
Угтвар боломж, нөхцөлүүд, сумаас үзүүлэх дэмжлэг	10	2 их эмчтэй	НЭМТҮ –г явуулах боломж бүрдсэн.	Боломж нөхцөл бүрдсэн.	Эхлэл тавигдсан
Эрсдэлтэй хүчин зүйл	11	Эрсдэлгүй	Хөрөнгө мөнгө шийдэгдээгүй	Ямар нэгэн эрсдэлгүй	Хөрөнгийн асуудал шийдэгдээгүй
Хэрэгжүүлэх хугацаа	12	2015-2017	2018- 2020	2014-2016	2015-2018
Хяналт, үнэлгээ хийх хугацаа	13	2018	2021	2017	2019
Нийт төсөв-сая төг	14	10.0	50.0	5.0	20.0
Орон нутгийн төсөв	15				
Улсын төсөв	16	10.0		5.0	18.0
Төсөл хэрэгжүүлэгчийн зардал	17		50.0		
Хандив, тусламж	18				2.0

Танилцуулгын дугаар	1	Танилцуулга-39	Танилцуулга-40	Танилцуулга-41
Төслийн код	2	2.2.9	2.2.10	2.2.11
Төслийн нэр	3	Нүүдлийн амбулаторитой болно	Хатуу зөөлөн эдлэл солих шинэчлэх	ЭМТ- ийн гал тогооны тоног төхөөрөмжийг шинэчлэх .
Төслийн тодорхойлолт,	4	Багийн малчдад эмнэлгийн болон нийгмийн эрүүл мэндийн	Эрүүл мэндийн төвийн цагаан хэрэглэл 2009 онд, ширээ сандлыг	ЭМТ -ийн гал тогооны тоног төхөөрөмж, ширээ сандал нь

үндэслэл, төслийн хүрээнд хэрэгжүүлэх арга хэмжээ гол		тусламж үйлчилгээг жигд хүртээмжтэй ,чанартай үзүүлэх зорилготой эмнэлгийн иж бүрэн тоноглогдсон явуулын амбулаторийн машинтай болох	2011 онд шинэчилсэн. Цагаан хэрэглэлийг 7 хоног тутам угааж, ариутгадаг учир эдэлгээний хугацаа дуусч эрүүл ахуй , ариун цэврийн шаардлага хангахгүй болсон учир солих шаардлагатай . 8-15 өвчтөний цагаан хэрэглэл нь 2 ээлжийн байх. эрүүл ахуйн шаардлага хангасан байх	хуучирч муудсан тул эрүүл ахуйн стандартын шаардлагад нийцүүлэн шинэчлэх
Хүлээгдэж буй үр дүн биелэлтийн шалгуур үзүүлэлтүүд	5	Халдварт болон халдварт бус өвчлөлөөс урьдчилан сэргийлнэ. Бүх хүн амд эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээ хүрэх нөхцөл бүрдэнэ. Хүн ам эрүүлжинэ.	2015 онд шаардлага хангасан эдлэл хэрэглэлтэй болно.	Хэвтэн эмчлүүлэгчдийн ая тух сайжирна. Эмчилгээний 15 ширээний хоолоор үйлчилдэг болно.
Үр баталгаажуулах дүнг баримт, материал	6	Бүртгэл карт	ашиглалтанд хүлээж авсан акт, тайлан	Бүртгэл картаар
Төслийг хариуцан хэрэгжүүлэгчид	7	Аймгийн нЭМТ	Эрүүл мэндийн төв	Сумын эрүүл мэндийн төв
Ашиг хүртэгчид	8	Сумын нийт хүн ам	Сумын хүн ам	Иргэд
Хяналт, үнэлгээ хэрэгжүүлэгч	9	ИТХ, ЭМГ	Эрүүл ахуйн мэргэжлийн шинжээч	ИТХ
Угтвар боломж, нөхцөлүүд, сумаас үзүүлэх дэмжлэг	10	Боломж нөхцөл бүрдэж байгаа .	Эрүүл ахуйн шаардлага хангаж ажиллана	Хоол бэлтгэх өрөөтэй
Эрсдэлтэй хүчин зүйл	11	Эрсдэлгүй	Чанаргүй материалаар хийгдсэн	Эрсдэлгүй
Хэрэгжүүлэх хугацаа	12	2016-2020	2015 он	2014-2016
Хяналт, үнэлгээ хийх хугацаа	13	2021	2015 он	2017

Нийт төсөв-сая төг	14	70.0	10.0	25.0
Орон нутгийн төсөв	15			
Улсын төсөв	16	70.0	10.0	25.0
Төсөл хэрэгжүүлэгчийн зардал	17			
Хандив, тусламж	18			

Танилцуулгын дугаар	Танилцуулга-42	Танилцуулга-43	Танилцуулга-44	Танилцуулга-45
Төслийн код	2.3.1.	2.3.2	2.3.3	2.3.4.
Төслийн нэр	“Хүүхэд хөгжил”-ийн төвтэй болно.	Шинэчлэл-2	Чийрэгжүүлэх танхим тохижуулах	40 хүний суудал бүхий автобустай болох
Төслийн тодорхойлолт, үндэслэл, төслийн хүрээнд хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ	МУ-ын Засгийн газраас хэрэгжүүлж байгаа хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх Жилд давхардсан тоогоор 500 хүүхдийг хамарсан 20 төрлийн сонгон хичээллэнэ.	Сургалтын материаллаг баазыг бэхжүүлэх, чанарыг сайжруулах, багш нарын ур чадварыг дээшлүүлэхэд чиглэсэн сургалтын техник тоног төхөөрөмжөөр хангах	Чийрэгжүүлэлтийн танхимын тоног төхөөрөмж авч, танхимыг байгуулна.	Хүүхдийг уралдаан, тэмцээн, олимпиадад оролцоход зорчигчийн аюулгүй найдвартай байдлыг хангах, санхүүгийн хувьд хэмнэлттэй.
Хүлээгдэж буй үр дүн буюу биелэлтийн шалгуур үзүүлэлтүүд	Хүүхдийн авьяасыг нээн илрүүлж хөгжүүлэх	Сургалтын орчин сайжирч, суралцагчдын мэдээлэл авах боломж нэмэгдэнэ.	Чийрэгжүүлэлтийн танхимтай болсноор хүүхэд залуучуудын бие бялдрын хөгжилт сайжирч, чөлөөт цагийг зөв боловсон өнгөрөөнө..	Хүүхдийн уралдаан тэмцээнд оролцоо сайжирч, амжилт нэмэгднэ.
Үр дүнг баталгаажуулах баримт, материал	Хөтөлбөрийн хүрээнд зохион байгуулагдсан уралдаан тэмцээнд оролцох, амжилт гаргах	Аймаг, улсын чанартай уралдаан тэмцээн, олимпиадад оролцож, амжилт үзүүлэх	Гэрчилгээжсэн байна.	Техникийн гэрчилгээ
Төслийг хариуцан хэрэгжүүлэгчид	Сургууль, багш нар, эцэг эхчүүд	Сургуулийн захирал	Бүрэн дунд сургууль	Бүрэн дунд сургууль
Ашиг хүртэгчид	суралцагчид	Суралцагчид, багш нар	Багш ажилтнууд, суралцагсад	Багш ажилтнууд, суралцагсад
Хяналт, үнэлгээ хэрэгжүүлэгч	Иргэд, БШУЯ, аймгийн	БШУЯ,	Сургуулийн захиргаа,	Сургуулийн Захиргаа, ТХХ

	Хүүхдийн төлөө газар		ТХХ	
Угтвар боломж, нөхцөлүүд, сумаас үзүүлэх дэмжлэг	Засгийн газраас хөтөлбөр хэрэгжиж байгаа	Олон улсын байгууллагын тусалцаа, БШУЯ-ны дэмжлэг, ОНХС-ийн дэмжлэг	Гэгээрлийн ордон баригдснаар байрны асуудал шийдвэрлэгдэнэ.	
Эрсдэлтэй хүчин зүйл	Багшийн ур чадвар	Хөрөнгийн эх үүсвэр	Ямар нэгэн эрсдэлгүй	Техникийн бүрэн байдал
Хэрэгжүүлэх хугацаа	2014-2016	2014-2016	2015	2015-2016
Хяналт, үнэлгээ хийх хугацаа	2016	2017	2016	2017
Нийт төсөв-сая төг	12,7	27	10	55-60
үүнээс	Орон нутгаас	7	10	
	Улсын төсвөөс	12,7	16	55-60
	Хандив тусламж	4		
			.	

Танилцуулгын дугаар	Танилцуулга-46	Танилцуулга-47	Танилцуулга-48	Танилцуулга-49
Төслийн код	2.3.5.	2.3.6	2.3.7	2.3.8
Төслийн нэр	Сургууль, дотуур байр, гэгээрлийн ордны гадна талбайг тохижуулж ногоон байгууламж бий болгох	Хичээл туршилтын лабораторитой болно.	Чийрэгжүүлэх танхим тохижуулах	Цахим сургууль болох
Төслийн тодорхойлолт, үндэслэл, төслийн хүрээнд	Орчны эрүүл ахуйг сайжруулах, гадна орчныг цэцэрлэгжүүлэх, гэрэлтүүлэгтэй болгох	Хичээлүүдийн лаборатори зайлшгүй шаардлагатай	Чийрэгжүүлэлтийн танхимын тоног төхөөрөмж авч, танхимыг байгуулна.	Мэдээлэл технологийн сургалтанд нэвтрүүлэх материаллаг баазыг бий

хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ	шаардлагатай			болгох
Хүлээгдэж буй үр дүн биелэлтийн шалгуур үзүүлэлтүүд	Ногоон байгууламж нэмэгдсэн байна. Орчны тохижилт сайжирсан байна.	Хими, физик, биологи, газарзүй, гадаад хэл, мэдээлэлзүйн хичээлийн лабораторитой болсон байна.	Чийрэгжүүлэлтийн танхимтай болсноор хүүхэд залуучуудын бие бялдрын хөгжилт сайжирч, чөлөөт цагийг зөв боловсон өнгөрөөнө..	МХТ сургалтанд нэвтэрсэн байна. Өндөр хурдны интернетэд холбогдоно. Анги бүр сургалтын цахим хэрэгслээр хангагдсан байна.
Үр дүнг баталгаажуулах баримт, материал	Бүртгэл карт	Гэрчилгээжсэн байна.	Гэрчилгээжсэн байна.	Бүртгэл карт
Төслийг хариуцан хэрэгжүүлэгчид	Бүрэн дунд сургууль	Бүрэн дунд сургууль	Бүрэн дунд сургууль	Бүрэн дунд сургууль
Ашиг хүртэгчид	Иргэд	Суралцагчид	Багш ажилтнууд, суралцагсад	Иргэд
Хяналт, үнэлгээ хэрэгжүүлэгч	Сургуулийн захиргаа	Сургуулийн захиргаа	Сургуулийн захиргаа	Сургуулийн захиргаа
Угтвар боломж, нөхцөлүүд, сумаас үзүүлэх дэмжлэг	Ажлын эхлэл тавигдсан	Хичээлийн танхимын хүрэлцээ боломжтой	Гэгээрлийн ордон баригдснаар байрны асуудал шийдвэрлэгдэнэ.	Анги бүр LCD телевизортой.
Эрсдэлтэй хүчин зүйл	Ямар нэгэн эрсдэлгүй	Багаж хэрэгслийн гэмтэл	Ямар нэгэн эрсдэлгүй	Ямар нэгэн эрсдэлгүй
Хэрэгжүүлэх хугацаа	2014-2015	2016-2018	2015	2016
Хяналт, үнэлгээ хийх хугацаа	2016	2017	2016	2017
Нийт төсөв-сая төг	15.0	30.0	10.0	80.0
үүнээс	Орон нутгаас	2.0		
	Улсын төсвөөс	13.0	30.0	2.0
	Хандив тусламж			8.0

Танилцуулгын дугаар	Танилцуулга-50	Танилцуулга-51	Танилцуулга-52	Танилцуулга-53
Төслийн код	2.3.9	2.3.10	2.3.11	2.3.12
Төслийн нэр	Биеийн тамирын заалыг засварлаж, тоног төхөөрөмжийг шинэчлэх	Экологийн танхим байгуулна	Цахим номын сан байгуулна	Сургалтын стандарт хангалтыг аймгийн тэргүүлэх сургуулийн түвшинд хүргэх
Төслийн тодорхойлолт, үндэслэл, төслийн хүрээнд хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ	Биеийн тамирын хичээлийн тоног төхөөрөмж, хичээлийн хэрэглэгдэхүүнийг шинэчлэх шаардлагатай.	Багш ажилчид суралцагчдад экологийн хүмүүжил олгоход чиглэсэн хөтөлбөр боловсруулах, дадлага туршилт хийх баазтай болох	Номын фондыг нэмэгдүүлэх, цахимжуулах, техник тоног төхөөрөмжөөр хангах	Суралцагчдыг сурах аргад сургах, хүүхэд бүрийг хөгжүүлэх сонгон суралцах бололцоо олгох, багшийг хөгжүүлэх
Хүлээгдэж буй үр дүн буюу биелэлтийн шалгуур үзүүлэлтүүд	Биеийн тамирын хичээлийн тоног төхөөрөмжөө шинэчлэгдсэн байна.	Багш, ажилчид, суралцагсад, эцэг эхийн экологийн боловсрол дээшилнэ. Материаллаг баазтай болно.	Номын фонд баяжилт сайжирна, дуртай номоо сонгон унших болоцоотой болно. Хүртээмжтэй болно.	Сургалтын стандарт хангалт аймгийн тэргүүлэх сургуулийн түвшинд хүрч, их дээд сургуульд элсэгчдийн тоо нэмэгдэнэ.
Үр дүнг баталгаажуулах баримт, материал	Гэрчилгээтэй болсон байна.	Батламж	Бүртгэл карт	Стандартын хэрэгжилтээр
Төслийг хариуцан хэрэгжүүлэгчид	Бүрэн дунд сургууль	Бүрэн дунд сургууль, Эко зөвлөл	Бүрэн дунд сургууль	Дунд сургууль
Ашиг хүртэгчид	Иргэд	Суралцагсад	Суралцагсад, иргэд	Суралцагсад, иргэд
Хяналт, үнэлгээ хэрэгжүүлэгч	Сургуулийн захиргаа	Сургуулийн захиргаа	Сургуулийн захиргаа	БШУЯ, Боловсролын газар
Угтвар боломж, нөхцөлүүд, сумаас үзүүлэх дэмжлэг	Биеийн тамирын заалтай	Хөтөлбөр хэрэгжиж байгаа.	Номын сангийн байртай. Гэгээрлийн ордон баригдана. Цахим ном ирж эхэлсэн.	Хөтөлбөртэй.
Эрсдэлтэй хүчин зүйл	Ямар нэгэн эрсдэлгүй	Ямар нэгэн эрсдэлгүй	Ямар нэгэн эрсдэлгүй	Ямар нэгэн эрсдэлгүй
Хэрэгжүүлэх хугацаа	2015-2016	2018	2014-2018	2015-2023

Хяналт, үнэлгээ хийх хугацаа		2017,	2019	2015	2015-2023
Нийт төсөв-сая төг		20	10	15	5
үүнээс	Орон нутгаас		10		5
	Улсын төсвөөс	20		15	
	Хандив тусламж				

Танилцуулгын дугаар	Танилцуулга-54	Танилцуулга-55	Танилцуулга-56	Танилцуулга-57
Төслийн код	2.3.13	2.3.14	2.3.15	2.3.16
Төслийн нэр	Бага, дунд боловсролын хамран нэмэгдүүлэх сургалтыг	Насан боловсролоор туршийн иргэдийг тасралтгүй хөгжүүлнэ. сургаж	Хүүхдийн тоглоомын талбай	Багийн цэцэрлэг
Төслийн тодорхойлолт, үндэслэл, төслийн хүрээнд хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ	Тэгш хүртээмжтэй, сонголттой суралцаж, хөгжих тав тухтай орчин бүрдүүлэх, хамрагдвал зохих хүүхдийг бүрэн хамруулах	Иргэдийн эрэлт хэрэгцээнд тулгуурласан боловсролын үйлчилгээг тасралтгүй үзүүлэх нөхцөл бүрдүүлэх	Эрүүл ахуй осол аюулгүй байдал хангасан тохилог цэвэр тоглоомын талбайтай болж хүүхдийн гадна талбайд агаарт гарах, тоглож наадах тоглоом наадам зугаалга зохион байгуулах орчин нөхцөл бүрдэнэ. Эрүүл ахуйн шаардлага хангасан тоглоомын талбайн хайс хашлага, талбайд 8 ширхэг тоглоом	Малчдын хүүхдийн хамран сургалт 25-30% тай байдаг зарим газар 10-15% ч байдаг .Багийн төвүүдэд суурин байр сууцтай болбол явуулын багш хуваарийн дагуу ажиллаж байнгын сургалт явагдаж , малчдын бага насны хүүхэд гэр орон эцэг эхтэй ойр СӨБ-д хамрагдах , эцэг эхчүүдэд сургалт явуулж , гэрээр сургалт бэлтгэх мэдлэг боловсрол олж авах боломж нөхцөл бүрдэнэ. 30-40 хүүхдийн багтаамжтай , гал тогоотой
Хүлээгдэж буй үр дүн буюу биелэлтийн шалгуур үзүүлэлтүүд	Суралцагсад сургууль завсардахаа больсон байна.	Иргэдийн боловсрол дээшилнэ. Хүсэл сонирхол нэмэгдэнэ.	2014-2015 онд цэвэр тохилог тоглоомын талбайтай болно.	2014-2024 онд малчдын хүүхдийн хамран сургалт 60- 80% хурнэ.

Үр баталгаажуулах баримт, материал	Статитик мэдээ	Тайлан мэдээ	Ажил хүлээлцсэн акт тайлан	Ажил хүлээлцсэн акт тайлан
Төслийг хариуцан хэрэгжүүлэгчид	Бүрэн дунд сургууль	Бүрэн дунд сургууль	цэцэрлэг	цэцэрлэг
Ашиг хүртэгчид	Суралцагсад, иргэд	Суралцагсад, иргэд	СӨН хүүхдүүд, эцэг эх багш нар	СӨБ-н хүүхдүүд, малчид
Хяналт, үнэлгээ хэрэгжүүлэгч	Сургуулийн захиргаа, боловсролын газар	Боловсролын газар	ИТХ, ТХХ, мэргэжлийн шинжээч бүхий ХҮБ	ИТХ, ТХХ, мэргэжлийн шинжээч бүхий ХҮБ
Угтвар боломж, нөхцөлүүд, сумаас үзүүлэх дэмжлэг	Эхлэл тавигдсан	Гэгээрэл төв үйл ажиллагаа явуулж байгаа.	ОНХС-ийн хөрөнгөөр хийгдэх ажилд эрэмбэлэгдсэн, ЗД-ын үйл ажиллагааны хөтөлбөрт тусгагдсан.	Хүн амын өсөлт төрөлт нэмэгдсэн, СӨБ-д хамрагдах зайлшгүй шаардлага бий болсон.
Эрсдэлтэй хүчин зүйл	Ямар нэгэн эрсдэлгүй	Ямар нэгэн эрсдэлгүй	Эрүүл ахуй болон стандартын шаардлага хангаагүй байх	Ямар нэгэн эрсдэлгүй
Хэрэгжүүлэх хугацаа	2016-2018	2014-2016	2014-2015 он	2014-2024 он
Хяналт, үнэлгээ хийх хугацаа	2017, 2021	2017	2015 он	2014- 2024 он
Нийт төсөв-сая төг	2	5	30-40 сая	25-30 сая
Үүнээс	Орон нутгаас		40.0	30.0
	Улсын төсвөөс	2	5	
	Хандив тусламж		Тодорхой хувийг	

Танилцуулгын дугаар	Танилцуулга-58	Танилцуулга-59	Танилцуулга-60	Танилцуулга-61
Төслийн код	2.3.17	2.3.18	2.3.19	2.3.20
Төслийн нэр	Хатуу зөөлөн эдлэл солих шинэчлэх	Багш нарыг сургалтын тоног төхөөрөмжөөр хангах	Урлаг спортын заалны тоног төхөөрөмж	Багш хөгжлийн төв байгуулах

Төслийн тодорхойлолт, үндэслэл, төслийн хүрээнд хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ	Хүүхдийн цагаан хэрэглэл , ширээ сандлыг 2011 оны 11 сард шинэчилсэн . Цагаан хэрэглэлийг 14 хоног тутам угааж , ариутгадаг учир эдэлгээний хугацаа дуусч эрүүл ахуй , ариун цэврийн шаардлага хангахгүй болсон учир солих шаардлагатай . 60-70 хүүхдийн цагаан хэрэглэл нь 2 ээлжийн байх. Эрүүл ахуйн шаардлага хангасан	Хүүхэд бүрийг хөгжүүлэх хөтөлбөр хэрэгжүүлэхэд багш нарыг сургалтын тоног төхөөрөмжөөр хангах, мэргэжил ур чадварыг дээшлүүлэх шаардлагатай Компьютер 4, принтер 2, скаинер 1, канон 2, проектор 1	Хүүхдийн урлагийн болон авьяасыг нээх ,хөгжүүлэх ,дэмжих болон гоо зүйн төлөвшлийг бий болгох	Багш ажлын байран дээрээ тасралтгүй хөгжих боломжийг хангах зорилгоор шаардлагатай техник хэрэгслэл, гарын авлага,сурах бичиг материалаар хангах
Хүлээгдэж буй үр дүн буюу биелэлтийн шалгуур үзүүлэлтүүд	2015 онд шаардлага хангасан эдлэл хэрэглэлтэй болно.	СӨБ-ыг чанартай хүргэх	Засгийн газрын зөв монгол хүүхэд хөтөлбөр хэрэгжинэ	Багш нар тав тухтай орчинд хөгжих бололцоогоор хангагдаж мэргэжил, ур чадвар дээшилж өндөр хурдны интернэтэд холбогдсон байна.
Үр баталгаажуулах баримт, материал	ашиглалтанд хүлээж авсан акт, тайлан	Тайлан ,падан, гэрээ	ашиглалтанд хүлээж авсан акт, тайлан	Гэрчилгээжинэ.
Төслийг хариуцан хэрэгжүүлэгчид	Цэцэрлэг	Компани	цэцэрлэг	Сургуулийн захиргаа
Ашиг хүртэгчид	СӨБ-д хамрагдах хүүхдүүд	СӨБ-н хүүхдүүд, багш нар	СӨБ-д хамрагдагсад	Багш нар, хүүхэд,
Хяналт, үнэлгээ хэрэгжүүлэгч	Эрүүл ахуйн мэргэжлийн шинжээч	цэцэрлэг	Мэргэжлийн шинжээч бүхий ажилтан	ИТХ,ЗДТГ
Угтвар нөхцөлүүд, боломж, сумаас үзүүлэх дэмжлэг	Эрүүл ахуйн шаардлага хангаж ажиллана	Боловсон хүчнийг чадваржуулах.	Заал танхимын тохижилт сайн	тохижуулж ашиглах өрөөтэй.
Эрсдэлтэй хүчин зүйл	Чанаргүй материалаар хийгдсэн	Сүүлийн үеийн	Шаардлага хангахгүй тоног төхөөрөмж	Ямар нэгэн эрсдэлгүй
Хэрэгжүүлэх хугацаа	2015 он	2016- 2020 он	2016-2018 он	2014-2016
Хяналт, үнэлгээ хийх хугацаа	2015 он	2016- 2020 он	2016-2018 он	2017
Нийт төсөв-сая төг	10 сая	15 сая	20-25 сая	25

үүн ээс	Орон нутгаас	10 сая		5	25
	Улсын төсвөөс		15.0	15	
	Хандив, тусламж			3	

Танилцуулгын дугаар	Танилцуулга-62	Танилцуулга-63	Танилцуулга-64	Танилцуулга-65
Төслийн код	2.4.1	2.4.2	2.4.3	2.4.4
Төслийн нэр	Өрх бүр ургийн бичиг хөтөлнө.	Дуу бичлэгийн студи	Цахим номын сан	Соёлын үйлчилгээний автомашинтай болно.
Төслийн тодорхойлолт, үндэслэл, төслийн хүрээнд хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ	Монгол улсын иргэн бүр ургийн бичгээ үндэслэн аливаа хэлбэрийн цус ойртсон гэрлэлтээс зайлсхийх эрүүл саруул удамтай байхын төлөө тэмцэх явдал бол монгол хүний хөгжилд оруулж буй үнэт хувь нэмэр юм. Сумын бүх өрх буюу 558-570 өрх хөтөлнө.	Дуу бичлэгийн студитэй болсноор дуу дуулах сонирхолтой хүүхэд багачууд иргэд дууныхаа бичлэгийг хийлгэх боломжтой болно. Дуу бичлэг хөгжим хоолой бичих тоног төхөөрөмж, CD бичих, хувиргах, олшруулах төхөөрөмж бусад дагалдах техник хэрэгсэл	Номын сангийн уншлагын танхимд 9 компьютер суурилуулж аймаг, улсын төв номын сантай сүлжээгээр холбогдох нөхцөл бүрдэнэ.	Хөдөөгийн хүн амд соёлын иж бүрэн үйлчилгээ хүргэх. Тоноглоглогдсон истана маркийн машин.
Хүлээгдэж буй үр дүн буюу биелэлтийн шалгуур үзүүлэлтүүд	Ирээдүйн хойч үеийнхэн өвөг дээдэс удам судраа таньж мэдэх	Хүүхэд, залуучуудын хөгжмийн мэдлэг дээшилнэ.	Ховор буюу нэн ховордсон номыг цахим хэлбэрээр унших, гадаадын уран зохиол, шинжлэх ухааны ололт дэвшлийн талаар мэдээлэл авах боломж бүрдэнэ.	Хөдөөгийн хүн амд соёлын үйлчилгээг хүртээмжтэй, түргэн шуурхай хүргэх.
Үр баталгаажуулах баримт, материал дүнг	Ажил хүлээлцсэн акт тайлан	Ажил хүлээлцсэн акт тайлан	Ажил хүлээлцсэн акт тайлан	Авто машины гэрчилгээ, хувийн хэрэг, бусад санхүүгийн баримт

Төслийг хариуцан хэрэгжүүлэгчид	Бүх шатны засаг дарга нар	Соёлын төв	Аймгийн ССАЖГазар,соёлын төв	Соёлын төв
Ашиг хүртэгчид	Сумын иргэд	Сумын иргэд	Сумын иргэд	Хөдөөгийн иргэд
Хяналт, үнэлгээ хэрэгжүүлэгч	ССАЖГазар	ИТХ, мэргэжлийн шинжээч бүхий ХҮБ	ССАЖГазар	ССАЖГазар
Угтвар боломж, нөхцөлүүд, сумаас үзүүлэх дэмжлэг	Зарим айл өрхүүд ургийн бичгээ хөтөлж ном гаргасан.	Иргэдийн дуулах сонирхолыг өрнүүлж чадварыг дээшлүүлнэ.	Номын бүртгэл цахим хэлбэрт шилжсэн	Сумын нийт иргэдээр хэлэлцүүлж, төсөл шалгаруулах
Эрсдэлтэй хүчин зүйл		Чанаргүй тоног төхөөрөмж	Хөрөнгийн асуудал төсөвт суугдаагүй	Хөрөнгийн асуудал төсөвм суугдаагүй.
Хэрэгжүүлэх хугацаа	2014-2024 он	2014-2016 он	2015-2017	2015 он
Хяналт, үнэлгээ хийх хугацаа	2014-2024 он	2014- 2016 он	2015 он	2015 он
Нийт төсөв-сая төг	10 сая	6 сая	15 сая	20 сая
Үүнээс	Орон нутгаас	5 сая	1сая	20 сая
	Улсын төсвөөс	5 сая	5 сая	15 сая
	Хандив тусламж			

Танилцуулгын дугаар	Танилцуулга-66	Танилцуулга-67	Танилцуулга-68
Төслийн код	2.4.5	2.4.6	2.4.7
Төслийн нэр	Хөгжим тоног төхөөрөмж	Урлагийн хувцас хэрэглэлтэй болно.	Үзмэрийн тоог нэмэгдүүлнэ.
Төслийн тодорхойлолт, үндэслэл, төслийн хүрээнд хэрэгжүүлэх гол	Даралтат хөгжим, тоног төхөөрөмж нь 10 гаруй жил хэрэглэсэн тул шинэчлэх,	Урлагийн хувцас хэрэглэл байхгүй.	Сумын 90 жилийн ой болохтой холбоотойгоор музейн үзмэрийг баяжуулах

арга хэмжээ		баяжуулах		шаардлагатай.
Хүлээгдэж буй үр дүн буюу биелэлтийн шалгуур үзүүлэлтүүд		Соёл урлагийн арга хэмжээ зохион байгуулахад техникийн бэлэн байдал хангагдах	Соёл урлагийн ажлын чанар гадаад үзэмж дээшлэх	Музейн үзмэрийн чанар тоо нэмэгдэх
Үр дүнг баталгаажуулах баримт, материал		Санхүүгийн баримт бүрдүүлэх	Санхүүгийн баримт бүрдүүлэх	Санхүүгийн баримт бүрдүүлэх
Төслийг хариуцан хэрэгжүүлэгчид		Соёлын төв	Соёлын төв	Соёлын төв
Ашиг хүртэгчид		Сумын ард иргэд	Сумын ард иргэд	Сумын ард иргэд
Хяналт, үнэлгээ хэрэгжүүлэгч		Сумын засаг дарга	Сумын засаг дарга	Сумын засаг дарга
Угтвар боломж, нөхцөлүүд, сумаас үзүүлэх дэмжлэг		ОНХСан	ОНХСан	ОНХСан
Эрсдэлтэй хүчин зүйл		Төсвийн хөрөнгө хүрэлцээ муутай	Төсвийн хөрөнгө хүрэлцээ муутай	Төсвийн хөрөнгө хүрэлцээ муутай
Хэрэгжүүлэх хугацаа		2014 он	2014 он	2015-2020 он
Хяналт, үнэлгээ хийх хугацаа		2014 он	2014 он	2020 он
Нийт төсөв-сая төг		5 сая	2 сая	8 сая
үүнээс	Орон нутгаас	5 сая	2 сая	4 сая
	Улсын төсвөөс			4 сая
	Хандив тусламж			

ЗОРИЛГО – 3: НОГООН ОРЧНЫГ БҮРДҮҮЛЖ, АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫГ БАЙГАЛЬ ОРЧИНД ЭЭЛТЭЙГЭЭР ХӨГЖҮҮЛЭХ

Дугаар	Танилцуулга-69	Танилцуулга-70	Танилцуулга-71
Төслийн код	3.1.1	3.2.1	3.2.2
Төслийн нэр	Аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх	Ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлнэ	Хог хаягдлыг дарж устгах орчин үеийн арга нэвтрүүлнэ
Төслийн тодохойлолт, үндэслэл, төслийн хүрээнд хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ	Аялал жуулчлалын бааз байх нь сум орон нутгийн иргэд, сумын хөгжилд түлхэц болж, татварын баазыг нэмэгдүүлнэ. Битүүгийн эх , Цахирын рашааны чиглэл , Баянгол-Цагаан элсний чиглэлд жуулчны бааз, сувилал байгуулан маршрут тогтоож тэмдэгжүүлэн байнгын ажиллагаатай болгоно.	Сум орон нутагт сүүлийн жилүүдэд цөлжилт эрчимтэй явагдаж байна. Баянголын ар, 20 га талбайд 800 ширхэг мод тарих улиас , бургас, хайлаас, Урд голд улиас нэмж тарих 5 га талбайд 200 ширхэг, Цагаан элс 2 га талбайд заган ойн бүс бий болгоно	Хог хаягдлыг ялгах цэггүй, хог хаягдлын менежмент байхгүй. Сумын төвд хоёрдогч түүхий эд авдаг цэг байгуулна.
Хүлээгдэж буй үр дүн буюу биелэлтийн шалгуур үзүүлэлтүүд	Орон нутгийн төсөвт орох мөнгөн хөрөнгө нэмэгдэж, сумд ажлын байр нэмэгдэнэ	Цөлжилтийг сааруулан, агаарын тоосжилтын хэмжээ багасна, усны ундарга нэмэгдэнэ.	Цэвэр, эрүүл орчинд аж төрж, ажлын байр бий болно.
Үр дүнг баталгаажуулах баримт материал	Зураг ,гэрээ	Хүлээн авсан баримт, зураг, ашигласан материалын бүрдэл	Гэрээ, журам, зураг
Төслийн хариуцан хэрэгжүүлэгчид	Бүлэг нөхөрлөл, ААН, хуулийн этгээд	Бүлэг, Тендэрт шалгарсан хуулийн этгээд,	ЗДТГазар, БОХУБ, Бүх шатны Засаг дарга
Ашиг хүртэгчид	Сумын нийт иргэд	Сумын нийт иргэд	Сумын нийт иргэд
Хяналт, үнэлгээ хэрэгжүүлэгч	Иргэд	Иргэд	Мэргэжлийн байгууллага
Угтвар боломж нөхцлүүд сумаас үзүүлэх дэмжлэг	Байгалийн өвөрмөц тогтоцтой, төвлөрсөн газартай ойрхон, төв зам дагуу байрлалтай	Сумын төвд тодорхой газарт ногоон байгууламж, 2 цэцэрлэгт хүрээлэн, Улаантуг багийн Дунд Шарын ам, модон гэр, урд голуудад ногоон байгууламжтай	Тээвэрлэлтийн зардал бага
Эрсдэлтэй хүчин зүйл	Улирлын шинж чанартай, гэрэл цахилгаан	Буруу тариалалт, үр, суулгацын ургах чадвар, уур амьсгалын нөхцөл, хамгаалалт, эдийн засаг	Санхүүгийн асуудал, техник технологи
Хэрэгжүүлэх хугацаа	2016-2021	2015-2020	2015

Хяналт үнэлгээ хийх хугацаа	2016-2022	2015-2020	2015
Нийт төсөв /сая төгрөг/	120.0	50.0	20.0
Орон нутгийн төсөв		50.0	20.0
Улсын төсөв			
Төсөл хэрэгжүүлэгчийн зардал	20.0		
Хандив тусламж	100.0		

Дугаар	Танилцуулга-72	Танилцуулга-73	Танилцуулга-74
Төслийн код	3.2.3	3.2.4	3.2.5
Төслийн нэр	Малчдын байгаль хамгаалах, нөхөрлөл бүлгийн тоог нэмэгдүүлнэ	Шаргын гүүр далан ээвд хогийн төвлөрсөн цэг байгуулна.	Бэлчээр ургамлын ажиглалт хийдэг цэгийн тоог нэмэгдүүлэх
Төслийн тодохойлолт, үндэслэл, төслийн хүрээнд хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ	Малчдын байгальд хандах хандлага идэвхжих, хамт олноороо нэгдэж байгаль орчноо хамгаалах Баянгол-2, Хамтын хүч- 3, Улаан туг-2, Сондуулт-2	Хогийн төвлөрсөн цэггүй, хогоо ил задгай хаядаг. Хогийн төвлөрсөн цэг байгуулж, орчин үеийн хог хаягдлыг булдаг тебнологи нэвтрүүлнэ.	Ургамал ургах үе шат зүйлийн бүрдэл, бүрхэц, ургац даац багтаамжийг бүрэн тодорхойлж чадахгүй байгаа . Ажиглалт хийх 20 цэг нэмнэ. Хамтын хүч-4, Сондуулт-4, Улаантуг-4, Баянгол-4
Хүлээгдэж буй үр дүн буюу биелэлтийн шалгуур үзүүлэлтүүд	Байгалийн унаган төрх алдагдахгүй, байгальтай зөв харьцах дадал бий болж байгалиа хамгаалах ухамсар дээшлэх	Цэвэр эрүүл аюулгүй орчинд амьдарна. Хогийн асуудалтай холбоотой элдэв өвчин гарахгүй	Хөрсний бүрэн бүтэн байдалд хяналт тавих, ургамлын бүрхэц даац багтаамжийн өөрчлөлтийг хянах
Үр дүнг баталгаажуулах баримт материал	Гэрээ, зураг	Зураг,	Зураг , хяналтын хүснэгт
Төслийн хариуцан хэрэгжүүлэгчид	Бүлэг, тухайн багийн иргэд	Бүлэг, иргэд	Бүлэг, мэргэжлийн байгууллага.
Ашиг хүртэгчид	Тухайн багийн иргэд	Тухайн суурингын иргэд	Тухайн багийн иргэд
Хяналт, үнэлгээ хэрэгжүүлэгч	Бүлэг	Мэргэжлийн байгууллага, байгаль орчны байцаагч	Иргэд, мэргэжлийн байгууллага
Угтвар боломж нөхцлүүд сумаас үзүүлэх дэмжлэг	Байгалийн унаган төрх бага алдагдсан, уул уурхай ороогүй байгаа.	Төвлөрсөн цэг гаргах боломжтой, иргэд хогоо ил задгай хаяхаас татагалзаж байгаа	Ажиглалтын цэг байгаа, нийт талбайг хамраагүй.

Эрсдэлтэй хүчин зүйл	Бүлэг цөөн, малчдын байгаль хамгаалах хууль зүйн мэдлэг дутмаг	Санхүү, техник тенхологи	Санхүү, хяналт
Хэрэгжүүлэх хугацаа	2015 байгуулна. Цаашид үйл ажиллагаа нь үргэлжилнэ.	2015	2016
Хяналт үнэлгээ хийх хугацаа	2015-2024	Тухай бүр	2016 цаашид тогтмол хийнэ.
Нийт төсөв /сая төгрөг/	0.5	10.0	3.0
Орон нутгийн төсөв			
Улсын төсөв			3.0
Төсөл хэрэгжүүлэгчийн зардал	0.5	10.0	
Хандив тусламж			

Дугаар	Танилцуулга-75	Танилцуулга-76	Танилцуулга-77
Төслийн код	3.2.6	3.2.7	3.2.8
Төслийн нэр	Эвдэрсэн газарт нөхөн сэргээлт хийх	Рашаан булаг, голын эх хамгаалах	Нэн ховор “Балга” мод хамгаалах
Төслийн тодохойлолт, үндэслэл, төслийн хүрээнд хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ	Сүүлийн жилүүдэд бэлчээр болон хадлангийн ургацын хэмжээ багасаж байгаа. Бэлчээрийн даацыг тодорхойлох Улаантуг-8га, Сондуулт-20 га,	Усны түвшин сүүлийн жилүүдэд эрс багасч байна. Эмчилгээний зориулалттай рашаан булгийн эх бохирдон ундрага багасч байна. Шарга, Баянголын эхийг хамгаалан мод тарина. Бор бургасны рашаан, цахирын рашааны эхийг хамгаална.	Ахуйн хэрэгцээнд ихээр хэрэглэж байгаа учраас ховордож байна. Хамгаалалт байхгүй Дунд Шарын амнаас Бунхан дэнш хүртэлх 20 га газарт хамгаалалтын тор татна.
Хүлээгдэж буй үр дүн буюу биелэлтийн шалгуур үзүүлэлтүүд	Бэлчээрийн даац багтаамжийг багийн түвшинд бодитой тодорхойлон ургац сайжирч нутгийн иргэдэд өвсний үнэ багасна.	Усны түвшин нэмэгдэн агаарын хуурайшилт багасч, ундарга сайжрах	Модны ургах масс нэмэгдэнэ.
Үр дүнг баталгаажуулах баримт материал	Зураг, гэрээ	Зураг, гэрээ	Зураг, гэрээ
Төслийн хариуцан хэрэгжүүлэгчид	Бүлэг, мэргэжлийн байгууллага, ААН	Бүлэг, иргэд	Бүлэг
Ашиг хүртэгчид	Сумын нийт иргэд	Сумын нийт иргэд	Тухайн багийн иргэд
Хяналт, үнэлгээ хэрэгжүүлэгч	Иргэд, мэргэжлийн байгууллага	Иргэд, бүлэг	Иргэд
Угтвар боломж нөхцлүүд	Хадлангийн талбай байгаа, нийт	Гол ширгээгүй, суурин газарт ойр,	Тодорхой хэмжээгээр сэргэж байгаа

сумаас үзүүлэх дэмжлэг	талбайг хамраагүй хөрс бүрэн эвдрэлд ороогүй.	байнгын ажиллах боломжтой зарим хэсгийг нь хамгаалалтад авсан.	нутгийн иргэд түлшинд хэрэглэхээ байсан.
Эрсдэлтэй хүчин зүйл	Санхүүгийн асуудал	Санхүү, ашиглах матерёалгүй, хамгаалалт сул хараа хяналтгүй.	Хамгаалалт хяналт сул
Хэрэгжүүлэх хугацаа	2015-2018	2016	2016
Хяналт үнэлгээ хийх хугацаа	2015-2018	Жил бүр	Жил бүр
Нийт төсөв /сая төгрөг/	40	20	20
Орон нутгийн төсөв			
Улсын төсөв	5.0	20	
Төсөл хэрэгжүүлэгчийн зардал	35.0		
Хандив тусламж			

Дугаар	Танилцуулга-78	Танилцуулга-79	Танилцуулга-80
Төслийн код	3.2.9	3.2.10	3.3.1
Төслийн нэр	Хадлангийн талбайн сэргээлт	Бэлчээрийн доройтлыг багасгах	Түүх соёлын өвийг хамгаалах
Төслийн тодохойлолт, үндэслэл, төслийн хүрээнд хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ	Сүүлийн жилүүдэд хөрсний тэжээллэг чанар муудсанаас ургац өндөр ургахаа больсон. Баянгол багт 800 га талбайд нөхөн сэргээлт хийнэ	Байгаль нийгмийн сөрөг хүчин зүйлийн нөлөөгөөр хөрсний эвдрэл доройтол эрчимтэй бий болж байгаа. Бэлчээрийн хортон шавж, сүргийн бүтэц алдагдсан. Сондуулт-50, Улаантуг-60, Хамтын хүч-55 га талбайд бэлчээрийн хортон шавж, мэрүйчддөг устгана	Сумын нутаг дэвсгэрт байгаа түүх соёлын үл хөдлөх дурсгалууд хамгаалалтгүй . Хиргисүүр, хөшөө чулуу, бунхан болон бусад үнэт олдворуудыг хамгаалах
Хүлээгдэж буй үр дүн буюу биелэлтийн шалгуур үзүүлэлтүүд	Хадлангийн талбайн ургац өндөр ургаж, хадлан авалт нэмэгдэнэ.Өвсний үнэ буурна.	Хортон шавж мэрэгчид багасах, сүргийн бүтцийн харьцаа зөв болох, бэлчээрийн доройтол багасах	Түүх дурсгалын үнэт зүйлсийг бүрэн хамгаалах
Үр дүнг баталгаажуулах баримт материал	Гэрээ , газар хүлээн авсан тухай акт, зураг	Зураг	Зураг, гэрээ
Төслийн хариуцан хэрэгжүүлэгчид	Мэргэжлийн байгууллага,	Бүлэг	ЗДТГ, Соёлын төв

Ашиг хүртэгчид	Сумын нийт иргэд	Сумын нийт иргэд	Багийн иргэд
Хяналт, үнэлгээ хэрэгжүүлэгч	ЗДТГ, иргэд	Иргэд, мэргэжлийн байгууллага	Мэргэжлийн байгууллага
Угтвар боломж нөхцлүүд сумаас үзүүлэх дэмжлэг	Хадлангийн талбайтай, хөрсний үржил шим бүрэн алдагдаагүй	Гарын доорх материал ашиглан хавх олноор хийж, сүүл худалдаж авна	Түүх соёлын дурсгалт газрууд байгаа хөндөгдөөгүй.
Эрсдэлтэй хүчин зүйл		Байгаль цаг уурын нөхцөл, санхүү	Хяналт хамгаалалт сул
Хэрэгжүүлэх хугацаа	2016-2018	2014-2020	2015-2016
Хяналт үнэлгээ хийх хугацаа	Тухай бүр	2014-2020	2015-2016
Нийт төсөв /сая төгрөг/	10.0	10.0	10.0
Орон нутгийн төсөв		10.0	
Улсын төсөв			10.0
Төсөл хэрэгжүүлэгчийн зардал	10 .0		
Хандив тусламж			

ЗОРИЛГО – 4: УЛАМЖИЛАЛТ МАЛ АЖ АХУЙГАА ЭРХЛЭН УЛМААР ХӨДӨӨ АЖ АХУЙН САЛБАРЫГ ЭРЧИМЖҮҮЛЭН ЖИЖИГ ДУНД ҮЙЛДВЭРИЙГ ХӨГЖҮҮЛНЭ.

Танилцуулгын дугаар	Танилцуулга-81	Танилцуулга-82	Танилцуулга-83
Төслийн код	4.1.1	4.1.2	4.1.3
Төслийн нэр	Эрчимжсэн мал аж ахуйг хөгжүүлнэ	Ашиг шим өндөртэй фермер байгуулна	Мал аж ахуйн материаллаг баазыг нэмэгдүүлнэ
Төслийн тодорхойлолт, үндэслэл, төслийн хүрээнд хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ	Малын үүлдэр угсааг сайжруулж, нэгжээс авах ашиг шимийг нэмэгдүүлэх, Тэмээг ноос, сүүний чиглэлээр, адууг хурдан угшлаар, ямааг ноолуур, сүүний чиглэлээр, хонийг ноос, мах, үхрийг мах сүүний чиглэлээр өсгөн сайжруулна.	Нэг малаас авах ашиг шим нэмэгдэнэ	Худаг, уст цэгийг нэмэгдүүлж, бэлчээр ашиглалтыг сайжруулна
Хүлээгдэж буй үр дүн буюу биелэлтийн шалгуур үзүүлэлтүүд	Нийт мал сүргийн 30-аас доошгүй хувь нь сайжирна	Цөөн тооны ашиг шим өндөртэй малтай болно, бэлчээрийн давталт багасна, сумын төдийгүй аймаг, төвлөрсөн газрын иргэдийг мах, сүү сүүн бүтээгдэхүүнээр хангах	Ашиглагдаагүй бэлчээрийн 50 хувийг ашиглаж, худгийн тоог 10-аар нэмэгдүүлэх
Үр дүнг баталгаажуулах баримт, материал	Статистик тоо мэдээ, мэдээлэл	Статистик тоо мэдээ, мэдээлэл	Тоо баримт
Төслийг хариуцан хэрэгжүүлэгчид	Малчид, бизнес эрхлэгчид	Малчид, бизнес эрхлэгчид	Малчид, мэргэжлийн байгууллага
Ашиг хүртэгчид	Ард иргэд	Ард иргэд	Малчид, мал бүхий иргэд
Хяналт, хэрэгжүүлэгч үнэлгээ	МЭҮТасаг, МЭҮҮНэгжүүд	МЭҮТасаг, МЭҮҮНэгжүүд	ЗДТГ, МЭҮТ

Угтвар боломж, нөхцөлүүд, сумаас үзүүлэх дэмжлэг	СХС, ЖДҮ-ийн зээлээр 4 иргэн сүү, махны чиглэлээр үхэр авч үржүүлж байгаа, Санал, санаачлагыг дэмжинэ	СХС, ЖДҮ-ийн зээлээр 4 иргэн сүү, махны чиглэлээр үхэр авч үржүүлж байгаа санал, санаачлагыг дэмжинэ	Санал санаачлагыг дэмжиж, төсөл хөтөлбөрт хамруулна.
Эрсдэлтэй хүчин зүйл	Санхүүжилт, байгаль цаг агаар, халдварт өвчин	Санхүүжилт, байгаль цаг агаар, халдварт өвчин	Санхүүжилт
Хэрэгжүүлэх хугацаа	2014-2017 он	2014-2017 он	2014-2020 он
Хяналт, үнэлгээ хийх хугацаа	2014-2017 он	2014-2017 он	2014-2020 он
Нийт төсөв-сая төг	100 сая	100 сая	300 сая
Орон нутгийн төсөв	40 сая	40 сая	150 сая
Улсын төсөв	40 сая	40 сая	150 сая
Төсөл хэрэгжүүлэгчийн зардал	10 сая	10 сая	
Хандив, тусламж	10 сая	10 сая	

Танилцуулгын дугаар	Танилцуулга-84	Танилцуулга-85	Танилцуулга-86
Төслийн код	4.1.4	4.2.1	4.2.2
Төслийн нэр	Стандартын шаардлага хангасан мал эмнэлгийн байртай болно	Газар тариалан, тэжээлийн ургамлын талбай, тариалалтыг нэмэгдүүлэх, тоног төхөөрөмжийг шинэчилнэ	Жимс, жимсгэний аж ахуй эрхлэлтийг нэмэгдүүлэх
Төслийн тодорхойлолт, үндэслэл, төслийн хүрээнд хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ	Лабораторийн багаж хэрэгсэлтэй болох, шаардлагатай эмийн нөөц бүрдүүлэх, мал эрүүлжүүлэх хашаатай болох	Талбайг нэмэгдүүлж, үржил шимт чанарыг сайжруулан овьёос, царгас, буудай тариална. Тариалангийн үйлдвэрлэл дэх тоног төхөөрөмжийг шинэчилнэ.	Чацаргана, тарвас, үхрийн нүд, улаан лооль, бэсрэг алим, алим, чавга, хармаг зэрэг жимсийг нэмж тариалах
Хүлээгдэж буй үр дүн буюу биелэлтийн шалгуур үзүүлэлтүүд	Малын өвчлөлт буурч эрүүлжинэ, малчдын эрэлт хэрэгцээг хангана	1 га-гаас авах ургацын хэмжээ нэмэгдүүлэх төдийгүй бүтээгдэхүүний нэр төрөл олширно	Экологийн цэвэр, аюулгүй хүнсний бүтээгдэхүүнээр хангана
Үр дүнг баталгаажуулах баримт, материал	Статистик тоо мэдээ, мэдээлэл	Ургацын хэмжээ, бүтээгдэхүүний нэр төрөл	Бүтээгдэхүүний нэр төрөл, зах зээлийн эрэлт хэрэгцээ
Төслийг хариуцан хэрэгжүүлэгчид	МЭҮҮНэгж	Газар тариалан, бизнес эрхлэгчид	Газар тариалан, бизнес эрхлэгчид
Ашиг хүртэгчид	Малчид	Ард иргэд	Ард иргэд
Хяналт, хэрэгжүүлэгч үнэлгээ	ЗДТГ, МЭҮТ, малчид	ЗДТГ, МЭҮТ	ЗДТГ, МЭҮТ-ийн мэргэжилтэн, иргэд
Угтвар нөхцөлүүд, үзүүлэх дэмжлэг боломж, сумаас	Санал санаачлагыг дэмжиж төсөл хөтөлбөрт хамруулах, ОНХС-аас дэмжлэг үзүүлэх	300 га газрыг тариалалтын зориулалтаар ашиглах боломжтой,	Тариалалтын талбайтай, мод үржүүлгийн баазтай

Эрсдэлтэй хүчин зүйл	Хадгалалт, хамгаалалт	Байгаль, цаг агаар, хамгаалалт	Байгаль, цаг агаар, хортон мэрэгч, хамгаалалт, хөрөнгө санхүүжилт
Хэрэгжүүлэх хугацаа	2014-2019 он	2015-2020 он	2014-2024 он
Хяналт, үнэлгээ хийх хугацаа	2014-2019 он	2015-2020 он	2014-2024 он
Нийт төсөв-сая төг	45 сая	100 сая	90 сая
Орон нутгийн төсөв	15 сая		40 сая
Улсын төсөв	30 сая		
Төсөл хэрэгжүүлэгчийн зардал			
Хандив, тусламж		100 сая	50 сая

Танилцуулгын дугаар	Танилцуулга-87	Танилцуулга-88	Танилцуулга-89
Төслийн код	4.2.3	4.2.4	4.2.5
Төслийн нэр	Хүлэмжийн аж ахуйг өргөтгөнө	Хүнсний ногооны зоорьтой болох	Аймгийн өвс, тэжээлийн нөөцийн газрыг сумд байгуулна
Төслийн тодорхойлолт, үндэслэл, төслийн хүрээнд хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ	Хүлэмжийн тоог нэмэгдүүлж жилийн 4 улиралд ашиглан тариалалтын төрлийг нэмэгдүүлэх	10 тн-оос дээш багтаамжтай, стандартын шаардлага хангасан зоорь барина	Аймгийн өвс, тэжээлийн аюулгүйн нөөцийг бүрдүүлнэ, хадлан авах ашигтай талбайг нэмэгдүүлнэ, техник тоног төхөөрөмжийг шинэчлэх, усралтыг механикжуулах

Хүлээгдэж буй үр дүн буюу биелэлтийн шалгуур үзүүлэлтүүд	Ургац хураалтын давтамж, хүнсний хангамж, ажлын байр нэмэгдэнэ	Хүнсний ногооны хадгалалтын хугацааг уртасгаж, эрүүл аюулгүй хүнсний ногоогоор иргэдийг хангах, үр нөөцлөх, газар тариаланчдын орлого нэмэгдэнэ	Жилд 2500 тн-оос багагүй хадлан бэлтгэх, сумын иргэдэд хөнгөлөлттэй үнээр үйлчлэх, ажлын байр нэмэгдэх, тээвэрлэлтийн ачаа эргэлтийн тоо багасч нэгж тооны чанар сайжирна
Үр дүнг баталгаажуулах баримт, материал	Шинээр болон өргөтгөсөн хүлэмжийн тоо, ургацын хэмжээ	Статистик тоо баримт	Бэлтгэсэн хадлангийн хэмжээ
Төслийг хариуцан хэрэгжүүлэгчид	Хүлэмжийн аж ахуй эрхлэгчид, тариаланчид	Тариалан, бизнес эрхлэгчид	ХХК, аж ахуй эрхлэгчид, малчид иргэдийн бүлэг, хоршоо
Ашиг хүртэгчид	Ард иргэд	Иргэд, тариалан эрхлэгчид	Аймаг, сумын ард иргэд
Хяналт, хэрэгжүүлэгч үнэлгээ	ЗДТГ, МЭҮТ-ийн мэргэжилтэн	ЗДТГ, МЭҮТ-ийн мэргэжилтэн	ЗДТГ, МЭҮТ-ийн мэргэжилтэн
Угтвар нөхцөлүүд, үзүүлэх дэмжлэг боломж, сумаас	Хүлэмжийн аж ахуй эрхэлж байгаа, санал санаачлагыг дэмжиж, төсөл хөтөлбөрт холбоно	Тус бүр 10 тн-ын багтаамжтай 4 зоорьтой, хүнсний ногоо борлуулах дэлгүүр ажиллана	1800 га хадлангийн талбайтай, техникийн паркттай, хадлангийн механикжсан салаатай
Эрсдэлтэй хүчин зүйл	Байгаль, цаг агаар, хортон шавьж өвчлөл, хөрөнгө санхүүжилт	Хөрөнгө, санхүү	Байгаль, цаг агаар, санхүүжилт
Хэрэгжүүлэх хугацаа	2014-2019 он	2015-2018 он	2018-2024 он
Хяналт, үнэлгээ хийх хугацаа	2014-2019 он	2015-2018 он	2018-2024 он
Нийт төсөв-сая төг	150 сая	100 сая	800 сая

Орон нутгийн төсөв	40 сая		
Улсын төсөв		100 сая	800 сая
Төсөл хэрэгжүүлэгчийн зардал	15 сая		
Хандив, тусламж	95 сая		

Танилцуулгын дугаар	Танилцуулга-90	Танилцуулга-91	Танилцуулга-92
Төслийн код	4.3.1	4.3.2	4.3.3
Төслийн нэр	Сүү, сүүн бүтээгдэхүүн боловсруулах цехтэй болно	Мал аж ахуйн гаралтай түүхий эдэд боловсруулж, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэнэ	Жимс, жимсгэнэ, хүнсний ногооны нэрийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэнэ.
Төслийн тодорхойлолт, үндэслэл, төслийн хүрээнд хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ	Сүүгээр төрөл бүрийн цагаан идээ /тараг, ааруул, хорхой ааруул, зайрмаг, бяслаг, ээдэм, эезгий/ хийх	Түүхий эдэд анхан шатны боловсруулалт хийнэ, эсгий, эсгийн эдлэл, ноос, ноосон бүтээгдэхүүн, арьс ширэн бүтээгдэхүүн хийх	Төрөл бүрийн жимсний чанамал, шүүс, нухаш, коктейл, компот,салад, даршилсан ногоо, хийнэ. Сав баглаа , хаяг шошготой болно. Эрүүл аюулгүй, экологийн цэвэр бүтээгдэхүүнээр ард иргэдийг хангана.

Хүлээгдэж буй үр дүн буюу биелэлтийн шалгуур үзүүлэлтүүд	Иргэдийн амьжиргаа дээшлэх, эрүүл, аюулгүй экологийн цэвэр хүнсээр иргэдийг хангана, малын ашиг шимийг бүрэн ашиглана, бүтээгдэхүүн сав баглаа боодол, хаяг шошготой болно	Ажлын байр нэмэгдэж ард иргэдийн амьжиргаа дээшлэнэ, орон нутагт үйлдвэрлэсэн чанартай бүтээгдэхүүнээр ард иргэдийг хангана МАН-н гаралтай бүтээгдэхүүний үнэлэмж нэмэгдэнэ.	Нэрийн бүтээгдэхүүнтэй болно. Ажлын байр нэмэгдэнэ. Бүтээгдэхүүний нэр төрөл олширно. Хүн амын эрүүл мэндэд сайнаар нөлөөлнө.
Үр дүнг баталгаажуулах баримт, материал	Үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүний нэр төрөл	Үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүний нэр төрөл, тоо хэмжээ, мэдээ, мэдээлэл	Үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүний нэр төрөл, тоо хэмжээ, мэдээ, мэдээлэл
Төслийг хариуцан хэрэгжүүлэгчид	Малчид, бизнес эрхлэгч, төсөл хэрэгжүүлэгчид	Малчид, бизнес эрхлэгчид, малчдын бүлэг нөхөрлөл, хоршоо	Газар тариалан эрхлэгч, бизнес эрхлэгчид, хоршоо, нөхөрлөл, ААН
Ашиг хүртэгчид	Ард иргэд	Ард иргэд	Ард иргэд
Хяналт, үнэлгээ хэрэгжүүлэгч	ЗДТГ, МЭҮТ	ЗДТГ, МЭҮТ	ЗДТГ, МЭҮТ
Угтвар боломж, нөхцөлүүд, сумаас үзүүлэх дэмжлэг	Зайрмаг үйлдвэрэгч иргэдтэй, сүүгээр төрөл бүрийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэдэг	Шаргын говь нөхөрлөл тоног төхөөрөмжтэй бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэдэг, төсөл хөтөлбөрт холбож өгнө	Мод үржүүлгийн баазад жимс жимсгэнэ тариалж байгаа, газар тариалан эрхлэгчид гар аргаар анхан шатны боловсруулалт хийж бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэдэг. Төсөл хөтөлбөрт хамруулах
Эрсдэлтэй хүчин зүйл	Хадгалалт, зах зээл, санхүүжилт	Санхүүжилт, зах зээл бага	Хадгалалт хамгаалалт, тоног төхөөрөмж, санхүүжилт, зах зээл
Хэрэгжүүлэх хугацаа	2015-2020 он	2015-2024 он	2014-2024 он

Хяналт, үнэлгээ хийх хугацаа	2015-2020 он	2015-2024 он	2014-2024 он
Нийт төсөв-сая төг	30 сая	50 сая	55 сая
Орон нутгийн төсөв			
Улсын төсөв			
Төсөл хэрэгжүүлэгчийн зардал			
Хандив, тусламж	30 сая	50 сая	55 сая

Танилцуулгын дугаар	Танилцуулга-93	Танилцуулга-94	Танилцуулга-95
Төслийн код	4.3.4	4.3.5	4.3.6
Төслийн нэр	Тэжээлийн цехтэй болох	Талх нарийн боов, гурилан бүтээгдэхүүний цехтэй болно.	Барилгын материалын үйлдвэрлэл хөгжүүлнэ.
Төслийн тодорхойлолт, үндэслэл, төслийн хүрээнд хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ	Хорголжин болон хивгэн тэжээл үйлдвэрлэх	Талх болон төрөл бүрийн гурилан бүтээгдэхүүн, хэрчсэн гурил үйлдвэрлэнэ.	Цагаан болон улаан тоосго, блок, нүхтэй, нүхгүй, явган замын хавтан үйлдвэрлэнэ.
Хүлээгдэж буй үр дүн буюу биелэлтийн шалгуур	Малчдыг хямд үнэтэй сайн чанарын тэжээлээр хангана.	Ард иргэдийг шинэ, эрүүл аюулгүй хүнсээр өдөр тутам	Хямд өртөг бүхий барилгын материалаар ард иргэдийн

үзүүлэлтүүд	МАН-д учирч болзошгүй эрсдлийг бууруулна.	хангах Нэр, хаяг шошготой болох	хэрэгцээг хангана.
Үр дүнг баталгаажуулах баримт, материал	Үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүний нэр төрөл, тоо хэмжээ, мэдээ, мэдээлэл	Үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүний нэр төрөл, тоо хэмжээ, мэдээ, мэдээлэл	Үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүний нэр төрөл, тоо хэмжээ, мэдээ, мэдээлэл
Төслийг хариуцан хэрэгжүүлэгчид	Бизнес эрхлэгчид, хоршоо, ААН	Бизнес эрхлэгчид, хоршоо, ААН	Бизнес эрхлэгчид, хоршоо, ААН
Ашиг хүртэгчид	Малчид мал бүхий иргэд	Ард иргэд	Ард иргэд
Хяналт, үнэлгээ хэрэгжүүлэгч	ЗДТГ, МЭҮТасаг	ЗДТГазар	ЗДТГазар
Угтвар боломж, нөхцөлүүд, сумаас үзүүлэх дэмжлэг	Тэжээлийн ургамал тариалах хангалттай нөөц талбайтай. Санал санаачлагыг дэмжинэ.	Гэрээр талх үйлдвэрлэдэг иргэд байдаг. Төсөл хөтөлбөрт хамруулах	2013 онд ОНХСангийн хөрөнгөөр блок тоосго үйлвэрлэх машин ирсэн, хувиараа тоосго цохидог иргэд байдаг.
Эрсдэлтэй хүчин зүйл	Санхүүжилт, техник тоног төхөөрөмж	Зах зээл бага, санхүүгийн эх үүсвэр	Зах зээл бага, санхүүгийн эх үүсвэр
Хэрэгжүүлэх хугацаа	2017-2024 он	2014-2019 он	2014-2020 он
Хяналт, үнэлгээ хийх хугацаа	2017-2024 он	2014-2019 он	2014-2020 он
Нийт төсөв-сая төг	120 сая	50 сая	10 сая
Орон нутгийн төсөв	60 сая		10 сая
Улсын төсөв	60 сая		
Төсөл хэрэгжүүлэгчийн зардал			
Хандив, тусламж		50 сая	

Танилцуулгын дугаар	Танилцуулга-96	Танилцуулга-97	Танилцуулга-98
Төслийн код	4.3.7	4.3.8	4.3.9
Төслийн нэр	Ахуйн үйлчилгээг цогцоор нь хөгжүүлэх	Туслах аж ахуйг хөгжүүлэх	Түлшний цэг байгуулна
Төслийн тодорхойлолт, үндэслэл, төслийн хүрээнд хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ	Үсчин, гоо сайхан, гуталчин, засварчин, гэрэл зурагчин, компьютерийн үйлчилгээ, хими цэвэрлэгээ, алт мөнгөний дархан, халуун ус, авто угаалга, дугуй засвар, хийн гагнуур зэрэг үйлчилгээ эрхлэгчдийг төвлөрүүлэн ажлын байраар ханган ахуйн үйлчилгээний байрыг бүрэн ашиглах	Гахай, тахиа, галуу үржүүлнэ	Шахмал түлш хийж загийг түлшний хэрэгцээнээс бүрэн хасна
Хүлээгдэж буй үр дүн буюу биелэлтийн шалгуур үзүүлэлтүүд	Ажлын байр нэмэгдэн ард иргэд хэрэгцээт үйлчилгээгээ сумаасаа нэг цэгээс авах боломжийг бүрдүүлнэ	Махны нөөц нэмэгдэнэ, ажлын байр нэмэгдснээр өрхийн орлого нэмэгдэнэ	Ард иргэдийг хямд, чанартай түлшээр хангах, түлшний байнгын нөөцтэй болох
Үр дүнг баталгаажуулах баримт, материал	Шинээр бий болсон ажлын байрны тоо, үйлчилгээний чанар	Баримт тоон мэдээ	Байгуулагдсан түлшний цэгийн тоо
Төслийг хариуцан хэрэгжүүлэгчид	ЖДҮ эрхлэгчид	Бизнес эрхлэгчид, төсөл хэрэгжүүлэгчид	Бизнес эрхлэгчид, төсөл хэрэгжүүлэгчид
Ашиг хүртэгчид	Ард иргэд, бизнес эрхлэгчид	Ард иргэд	Ард иргэд, бизнес эрхлэгчид
Хяналт, хэрэгжүүлэгч үнэлгээ	ЗДТГ	ЗДТГ, МЭҮТ	ЗДТГ, МЭҮТ

Угтвар боломж, нөхцөлүүд, сумаас үзүүлэх дэмжлэг	Ахуйн үйлчилгээний байртай, жижиг өрхийн үйлдвэр эрхлэгчид байдаг, хэрэгцээ шаардлага их Төсөл хөтөлбөрт хамруулах	СХС-аас гахайн аж ахуй эрхлэх чиглэлээр 2 иргэн зээл авч хэрэгжүүлж байгаа, тахиа, галуу нутагшуулан үржүүлж эхэлсэн.	Нүүрсний жижиглэнгийн худалдаа эрхэлдэг ард иргэд байгаа
Эрсдэлтэй хүчин зүйл	Хөрөнгө санхүү, тоног төхөөрөмж, байрны нэгдэн халаалт, цэвэр бохир усны систем, мэргэшсэн ажилтан	Байрны хангамж, хоол тэжээл, санхүүжилт	Түлш хадгалах байр
Хэрэгжүүлэх хугацаа	2014-2020 он	2014-2024 он	2015-2024 он
Хяналт, үнэлгээ хийх хугацаа	2014-2020 он	2014-2024 он	2015-2024 он
Нийт төсөв-сая төг	100 сая	15 сая	10 сая
Орон нутгийн төсөв	50 сая	15 сая	
Улсын төсөв			
Төсөл хэрэгжүүлэгчийн зардал			10 сая
Хандив, тусламж	50 сая		

Төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд хамаарах талууд, тэдний оролцоо, хүлээх үүрэг

Орон нутгийн эдийн засгийн хөгжүүлэхэд нутгийн удирдлагын үүрэг чухал бөгөөд энэхүү үүргээ бизнес хөгжих орчныг сайжруулах, бизнесийг дэмжих, иргэд олон нийтийг татан оролцуулах замаар хэрэгжүүлэхийн зэрэгцээ оролцогчдоос хэрэгжүүлэх боломжтой санаачлага, үйл ажиллагаанд тэдний гүйцэтгэх үүрэг, чадавх, чин эрмэлзлэлийн хүрээнд зохицуулах, тэдэнд нэн тэргүүний шаардлагатай дэмжлэгийг цаг тухайд нь үзүүлэх зарчмыг төр захиргааны

байгууллагуудаас барьж ажиллах нь энэхүү чухал ажлыг цаг алдалгүй, чанар, үр өгөөжтэй гүйцэтгэхэд гол түлхэц өгөх болно.

Төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх хүрээнд бусад аймаг, сум, байгууллагатай хамтран ажиллах

Сумын мастер төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх хүрээнд Улаанбаатар, Дархан, Эрдэнэт аймгийн нутгийн зөвлөл, аймгийн ИТХ, ЗДТГ, хэлтэс, агентлагуудтай хамтран үйл ажиллагааны хөтөлбөр, үндсэн чиглэлд тусгуулж хамтран ажиллана.

Үндэсний болон бүс нутгийн төсөл, хөтөлбөрт оролцох талаар

Аймгийн орон нутагт хэрэгжиж байгаа төсөл хөтөлбөрийн хөрөнгө оруулалтыг сумын мастер төлөвлөгөөнд тусгагдсан ажлуудтай уялдуулан хэрэгжүүлэхэд баримталж ажиллана.

Дөрөв.ТӨЛӨВЛӨГӨӨГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭРЭГСЭЛ, ХЯНАЛТ, ҮНЭЛГЭЭ

Төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх хүрээний төслүүд ба хөрөнгө санхүүгийн тооцоолол

Сумын хөгжлийн стратеги төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд нийт **27 411 500 000 /хорин долоон тэрбум дөрвөн зуун арван нэгэн сая таван зуун мянган /**төгрөгийн эх үүсвэр шаардлагатай бөгөөд үүнийг дараах эх үүсвэрээр хангахаар тооцоолж байна. Үүнд:

- Улсын төвлөрсөн төсвийн хөрөнгөөр **24431 сая** төгрөг буюу **89.1** хувь
- Орон нутгийн хөрөнгөөр **17271 сая** төгрөг буюу **6.3** хувь
- Хөрөнгө оруулагчид, хандивлагчдын зардлаар **12534 сая** төгрөг буюу **4.6** хувийг тус тус хангана.

Нийт **98 төсөл, үйл ажиллагааг** хэрэгжүүлэх бөгөөд үүнийг салбараар авч үзвэл:

Дэд бүтцийг хөгжүүлж, бизнесийн орчин бүрдүүлэх	-25 төсөл, 23981.4 сая төгрөгийн
Эдийн засгийн салбарыг хөгжүүлэх	-18 төсөл, 2225 сая төгрөгийн
Төр, нийгмийн үйлчилгээг сайжруулах	-43 төсөл, 891.6 сая төгрөгийн

Байгаль орчныг хамгаалах хүрээнд

-12 төсөл, 313.5 сая төгрөгийнх байхаар төсөөлж байна.

Төлөвлөгөөний хүрээнд хэрэгжүүлэх хөтөлбөр, төсөл үйл ажиллагааны талаарх дэлгэрэнгүй мэдээллийг төлөвлөгөөний холбогдох бүлэг болон төлөвлөгөөний хавсралт, хүснэгт, танилцуулгуудаас үзэж болно.

Төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн хяналт, үнэлгээ

Сумын хөгжлийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн явцын болон төгсгөлийн хяналт үнэлгээг ИТХ, ТХХ-оос хамтран зохих журмын дагуу зохион байгуулж байна.

Хяналт үнэлгээний зорилго нь төлөвлөгөөний хэрэгжилт биелэлтийн явцыг үе шаттайгаар тодорхойлох, явцыг эрчимжүүлэх явдал мөн.

Сумын хөгжлийн стратеги төлөвлөгөөний хэрэгжилт, биелэлтийн явцад сумын ИТХ болон ЗДТГ, сумын төлөвлөлт хяналтын хорооны зэрэгцээ сумын төрийн бус байгууллага, иргэд хяналт зохих хэмжээгээр тавьж оролцоно.

Хяналт, үнэлгээг төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн эхний үе шат, дунд хугацааны үе шат, төгсгөлийн үе шатны гэсэн үе шаттайгаар хянаж, дүгнэлт гаргах ба энэ үйл ажиллагааг зохион байгуулахдаа сумын Төлөвлөлт, хяналтын хорооны үйл ажиллагааны журмыг удирдлага болгоно.

Төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн үе шатны үнэлгээг 2017, 2021, 2024 оны эхний улирлуудад тус тус зохион байгуулна. Үе шатны үнэлгээний зэрэгцээ төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн явцын үнэлгээг жил бүрийн эцэст болон тухайн төслийн хэрэгжилтийн дунд хугацаанд хэрэгжүүлж байна.

Хяналт, үнэлгээг явуулахдаа төсөл тус бүрийн танилцуулгад тодорхойлсон болон ерөнхий шалгуур үзүүлэлттэй жишиж харьцуулах ба тогтоосон баталгаажилтын эх үүсвэрүүдийг үндэслэл болгож байна.

Сумын хөгжлийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн хяналт, үнэлгээ явуулсан тухай бүр иргэд, олон нийтэд ил тод мэдээлж байх ба мэдээллийн тусгай самбарыг тогтмол ажиллуулна.

Хяналт, үнэлгээний дүнг үндэслэн хөгжлийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг эрчимжүүлэх, төлөвлөгөөнд зохих өөрчлөлт оруулах асуудлыг сумын ИТХ, ТХХ хамтран шийдвэрлэж байна. Энэ ажиллагаанд зохих журмыг удирдлага болгоно.

ШАРГА СУМЫН ТӨЛӨВЛӨЛТ, ХЯНАЛТЫН ХОРОО,
АЖЛЫН ХЭСЭГ

2014 оны 04 дугаар сарын 18-ны өдөр